

Överföring till datamedia av Knut Edw.Cederlund 1996.

Ronneby

Dess Helsokällor och Bad m.m.

En handbok för brunnssökande

af

D:r A.F.Hellman
n.v.Intendent

STOCKHOLM
Hörbergiska Boktryckeriet
1860

I.

Blekinge med särskildt fästadt avseende på Ronnebytrakten .

Blekinge, hvori Ronneby med sina berömda mineralkällor ligger, är Sveriges sydostligaste och minsta landskap, beläget mellan 56 och 56½ grader nordlig bredd, håller i längd vid pass 10 mil, och har en medelbredd af knappa 3 mil.

Till hälften af sin omkrets, i öster och söder, omgifvet af Östersjön, utgör detta län ett kustland, som sammanhänger i vester med Skåne och i norr utåt hela sin längd med Småland, hvars bergsryggar derifrån intränga i lanet och sprida sig i alla riktningar, under fortsatt sänkning, mot kusten. Blekinge bildar sålunda den sista sydliga afslutningen mot hafvet af småländska berglandet och företer, likasom detta, en ständig omvexling af berg, höjder. och dalar, de sednare uppfyllde af en myckenhet små sjöar, eller genomskurne af vattendrag, hvilkas ursprung igenfinnes i de ofvanliggande småländska bergstrakterna. Midten af länet. genomskäres af Rottne- eller Ronneby-ån, som kommer från 2:ne källor *) ofvanom

---

*) Namligen Fibla källa på Wraneke egor i Häråkra socken och Hökaskrufs källa på Hökaskrufs egor i Lenhofda socken, Dessa bäckar förena sig på Tånga och Ojaströms egor vid pass ½ mil nedan om Lesebo bruk i Småland samt infalla derefter i Rottnen.

sjön Rottnen i Kronobergs Län och utfaller i Ronnebyviken. Den forsar mellan branta stränder och har flere utmärkta vattenfall!, såsom vid Kalleberga och Djupadahl. Vid det sistnämnda bryter ån sig, fram genom en remna af endast 8 till 10 fots bredd, hvars lodräta bergväggar äro förenade af ett klippstycke, som dem emellan bildar en naturlig bro. En qvarts mil längre ned möter det vackra Ronnebyfallet af mer än 30 fots höjd, hvarefter ån, lugn och segelbar, går till sitt utlopp i hafvet.

Blekinge, öfverfuldt uppfyllt af berg jordhöjder kullar och dalar, förändrar märkbart utseende och beskaffenhet, under sin sänkning från den jemförelsevis höglända gränsen mot Småland, till det lägre mot hafvet belägna kustlandet. Denna olikhet i skaplynne inom särskilda trakter och innebyggarnes deraf följande olika näringsfång hafva från äldre tider gifvit anledning till landskapets indelning i särskilda bygder, kända under namn af skogsbygd, mellanbygd och strandbygd, likväl med obestämda, hvarandra korsande gränser. Skogsbygden utgör en fortsättning, af det ofvanlig, -gande Småland, hvars vilda, bergiga natur och öfverallt brutna stenbundna yta här oförändrade igenfinns. Berg deh höjder sluta sig merändels tätt intill mellanliggande dalar och vattendrag, men framstår sällan i långsträckta, skarpt utmärkta ryggar eller åsar. Vanligen utgöras de af hopade, i alla riktningar spridda berg, än uppskjutande från en gemensam bergplan; än i vågformiga kullar betäckta af jord och grusade bergarter; än utbreddn i flata, nakna berghällar: än åter bestående af sönderfallna klippstycken och stenblock, staplade på hvarandra, samt äfven strödda öfver dalbottnar och föridjupningar. Sällan hinna bergen någon betydlig höjd öfver mellanliggande vattendrag; men genom landets allmänna höjning uppnår de dock utåt Smålandsgränsen en höjd öfver hafvet af 500 till 550 fot, såsom i trakten at Ronneby-ån, der landet synes hafva sin största höjning.

Mellanbygden och strandbygden erbjuda vester om Jemjö-ån, med få afbrott, en ständig vexling af höjder och dalar, uddar och hafsvikar, böridiga ängs- och åkerfält, genomskurna af sjöar och slingrande vattendrag, samt lummiga skogsparker af ek, bok m. fl trädslag, med ett ord, en mångfald af täcka, leende utsigter öfver land och vatten, å hvilka, i alla riktningar, välbyggda, snygga bostäder framskymta mellan trädgrupperna eljer afspegla sig i vattendragen Lyckeby med sina herrliga utsigter, belägenheten deromkring

prunkande med täcka herregårdar och landställen, trakten derifrån till Nettraby, den löfrika skärgården vid Tromtö, omgifningarne af Ronneby och nejderna kring Carlshamn, Asarum, Mörrum, Elleholm m.fl. skola alltid för sin skönhet högt värderas och häfda Blekinges rätt att vara ett af Sveriges vackraste landskap.- Oaktadt sin mångfald i utbildning företer trakten omkring Ronneby- i geognostiskt hänseende ganska få omvexlingar. Dess rådande bergart är granit. Granitbildningen, kommande från norra delen af länet, sträcker sig förbi Ronneby och Carlshamn utåt hafvet. På flere ställen finnas granitbergen förklyftade och sönderremnade. Vattenfallet vid Djupafors har brutit sig väg genom en sådan remna.

Den allmänna jordarten är lera, dels såsom bottenlag under sandmyllan, dels med denna blandad i dagen; den lösa lerjord, som i allmänhet anträffas äfven i skärgården öfvergår i närheten af Ronneby i styf lera. På andra sida om denna köping består den i allmänhet bördiga jordmånen ömsom af ler- och sandmylla på lerbotten.

Genom sitt sydliga läge, sin omgifning af hafvet och sin allmänna lutning mot södern, har Ronnebytrakten ett mildt och för växtligheten gynsamt luftstreck med blida, ehuru ostadiga vintrar, samt tidig vårvärma, hvilken i föremning med hafsvindarne befordrar snösmältningen vida förr, än i det ofvanliggande Småland. Grannskapet af detta bergland med sina länge qvarliggande snö- och ismassor inverkar dock återhållande på vårvärmens utveckling, samt underhåller en kyla och fuktighet i jorden, som vanligen fördröja våren en och annan vecka längre än i mera öppna churu nordligare belägna trakter. Frostskador förekomma också både sent om våren och tidigt om hösten. Jordens medeltemperatur är + 8,54°C.

Följd af gynsamt luftstreck och angränsning till hafvet, har landskapet en mot sin ringa vidd rik vegetation, nemligen 836 vasculära växter; deremot saknas der alldeles egna, utmärkande växtformer. Vegetationen utgör en sammansättning af Skånes och Smålands jemte den skandinaviska hafskustens flora i allmänhet, samt Östersjöstrandens enskilda. Inga stora sjöar, vidsträckta kärrfält eller höga bergsryggar föranleda märkbara förändringar härutinnan.

Såsom exempel på några af Östersjöns stränder utmärkande växter må anföras: *Festuca arundinaca*, *Samolus valerandi*, *Geum*

hispidum, Cochlearia danica, Orchis sambucina, Carex eutensa
m.fl.

Allmänna här befintliga svenska hafskustväxter äro: Salicornia
herbacea, Seirpus rufus, Aster tripolium, Carex arenaria och distans
m.m.

Ur Skånes flora förefinnas: Panicum crus-galli, Holsteum
umbellatum, Evonymus europæus, Dianthus arenarius, Thalictrum
aquilegifolium, Trifolium striatum,; Cineraria palustris, Inula pub-
licaria, Orchismorio maseula, Carpinus betulus m. fl.

De från Småland inträdande arterna äro sådana som tillhöra
hela medlersta delen af riket. Sonchus palustris är i Sverige funnen
endast vid Saxaviken på gränsen emellan Blekinge och Skåne.

Alla slags löfträd som tillhöra södra och medlersta Sverige finnas
och frodas i Ronnebytrakten, dels samlade i skogar och lundar, dels
spridda och blandade med hvarandra och barrskogarne. Bland löf-
träden intaga eken och boken förnämsta rummet*).

-----
*)Se

Topografiska och statistiska uppgifter om Carlskrona län*.

II

Historiska upplysningar om Ronneby.

Svårligen lär kunna uppgifvas när denna nejd b]ef först befolkad. Ingen saga eller runa underrättar derom. Dess läge antyder att den varit bland de först bebodda trakter i norden. Skådeplatsen för Hagbarts oeh Signes kärlek, trohet oeh död, är af manga forlagd till denna ort; med hvad rätt må de lärde tvista om. Utom allt tvifvel har Blekinge i hedenhös hört under, Sverige, oeh först under Erik Segersälls tid, då bestämd gräns utstakades mellan Sverige och Danmark, kommit under det sednare rikets välde.

Då kristendomens ljus uppgick för norden, och biskop Eginio började att anlägga kyrkor, omtalas Rotneby såsom en af de första som uppbyggdes vid pass 1050.

I konung Waldemars jordebok af år 1231 uppräknas de ställen i Blekinge, som voro anslagna till konunglef eller konungens underhåll, och nämnes bland dem Rotneby; år 1340 omtalas Ronneby som en befäst ort. Vid nyåret år 1341 afträdde Waldemar IV Christofferson (drottning Margaretas fader) för evärdeliga tider alla de danska länder, som lågo öster om Öresund, hvilket ock stadfästades på Warbergs Herredag 1343.

Inga urkuneder tillkännagifva att Blekinge, såsom det öfriga Norden, år 1350 hemsöktes af digerdöden, hvadan man ock kan anse att dessa nejder derifrån varit förskonade.

1341 års nyårsrgåva bibeilölls ej länge. På Svea thron hade man upphöjt 2:ne konungar; Magnus och hans son Erik voro båda regerande, och på det riket skulle desto mera försvagas valde man andra sonen, Håkan, till konung i Norge, hvartill Magnus hade arfsrättighet. År 1359 inbröt Waldemar IV i Skåne, och under föregifvande att hjälpa Magnus Eriksson tågade han till Blekinge, intog Sölvesborg och Ronneby samt flere orter, afsatte der befallningsmän och tillförordnade andra i stället, och drog, sedan han stiftat oenighet emellan fader och son. öfverhet och undersåtare, efter dessa bragder åter till Seland. Erik kom nu med sin klubbehär och utblottade det olyckliga landet med dryga skatter och inqvarter-

ringar, men dog kort derefter. Waldemar inbröt nu med en arme' i Skåne, hvilket Magnus efter allt utseende ej hade nog makt att hindra. Om han ville hindra det, är en annan fråga, som knappt med säkerhet kan besvaras; men säkert är, att Blekinge tillika med Skåne och Halland förlorades; den svage konungen öfererlemnade dessa länder åt Waldemar, hvarföre det vanhederliga tillnamnet Smek af samtid och efterverld fallit på Magnus Erikssons lott.

År 1436 tågade Engelbrekt Engelbrektsson till Blekinge och fann der allmogen till motvärn vid Sillebros. Ronneby-boarne arbetade på denna bros uppkastande, men blefvo af svenskt rytteri bortjagade, då många dels stupade, dels sårades. Engelbrekt lät emellertid uppsätta sin hatt såsom fredsteeken, då blodutgjutelsen upphörde. Blekingeboarne hyllade honom, och Claes Lang sattes till befälhafvare i Ronneby.

Midsommaren år 1451 möttes konungarne Carl Knutsson och Christian I i Ronneby; Hansestäderna hitsände sina fullmäktige, och påfvens legat, Johannes di S:t Angelo infann sig äfven. Detta mötes öfverläggningar angingo Gottland, Carls titel och drottning Dorotheas morgongåfva. Danskarne voro ej nöjda med detta möte och afbröto snart detsamma: det blef ock utan all nytta. Riksförrädaren och Carls oförsonlige fiende, Magnus Green, for nu ned till Ronneby med sitt folk under mord och brand. Carl å sin sida sammandrog en här 1452, hvaraf en afdelning skickades till Blekinge, som ödelado dess städer. Gustaf Carlsson och Birger Trolle blefvo sedermera anförare för detta tåg hvilka intogo landet, hvarefter det från vidare härjande förskonades. Följande år skedde åter ett möte i Ronneby, hvartill flere af båda rikenas yppersta män skickades; men i hufvudsak vanns ej något dermed, såsom vanligt var den tiden, och mötet slutade snart utan vidare följder. År 1502 var Ronneby med orten deromkring pantsatt för 1300 mark åt en dansk herreman vid namn Paul Laxmann. År 1509 gjorde Svante Sture ett infall i Blekinge, då Lyckeby

togs utan att man med visshet vet om samma händelse var med Ronneby.

År 1523 skickade Gustaf Wasa, ännu som riksföreståndare, Bernt von Mellén med manskap mot Skåne, hvilken, efter att hafva erhållit någon förstärkning, intog Blekinge. Gustaf behöll också Blekinge till 1524, då han sammanträdde med Fredrik I i Malmö, för att öfrerlägga om åtskilliga tvisteämnen. Enligt 2:dra punkten af Malmö-fördraget återlemnades nu Blekinge åt Danmark. Christian II:s vän och trogne bundsförvant Severin Norrby, ”Guds vän och hela världens fiende”, som han kallade; sig, fann ock ett stort behag till Blekinge, hvilket han genom sin löjtnant, Otto Stigsson, 1525 till en del intog. Efter åtskilliga öden bosatte han sig på Sölvesborgs slott, hvarifrån han såsom enväldig härskare öfver Blekinge och hafvet, jemte sin tillgifne fodermarskl, Severin Braun, antastade alla makters fartyg och lefde som sjöröfvare. År 1592, intogo svenskar och danskar blekingska städerna Sölvesborg, Ronneby och Lyckå, och svenska och danska fartyg, slogo äfven den 24 Augusti Norrbys lilla flotta, hvarvid Norrby förlorade många skepp och 400 man samt undkom, sjelf med möda. På sådant sätt befriades Blekingska kusterna från denne man.

Man känner ej med visshet huru reformationen infördes i Blekinge; men att Ronneby och flere andra Blekingska städernas borgerskap hade ombud på det märkvärdiga riksmöte i Köpenhamn, som på konung Christian III:s kallelse derstädes afhölls och på hvilket katolska läran afskaffades och den evangelisk-lutherska infördes, är säkert. År 1541 slöts Bromsebro-freden, hvars 4 bi-artiklar tecknades i Ronneby. Denna fred var desto mera behöflig för Gustaf I, som han följande året fick fullt upp att göra med den upproriske bonden Nils Dacke. Denne hade i Ronneby och trakten deromkring slägtingar och vänner som troget skyddade honom. Borgmästaren i Ronneby, Henrik Hoffman, skänkte honom bågar, rör, krut och bly, och då Dacken

oftast föll in i Småland samt där sköflade adelns gårdar, för han fåter med rofvet till Ronneby. År 1543 blef Dacken ihjälskjuten i de Blekingska skogarna.

Under Fredrik II:s regering framforo de svensla med mord och brand i Blekinge. Fredrik ville ej längre hålla fred med Sverige, och hans fejde-bref är uppsatt den 14 Juli 1563. Werner Passberg var vid denna tid landsherre i Blekinge. Han uppådade allmogen till försvar, då Erik XIV med svenska hären under plundring och brand intågade i Blekinge, samt tvingade folket att svära sig trohet. Så snart de svenske tågade tillbaka, var Passberg genast tillreds att åter taga annan trohetsed för de danske. År 1564 i Augusti kom konung Erik sjelf med 600 ryttare och 1000 man fotfolk ned mot Ronneby. Ronnebv-boarne begärde nu hjälp af Passberg, och lofvades dem väl sådan utan att det hölls. Ronnebv stormades alltså trenne särskilda gånger och intogs Söndag den den 4 September. Ohyggligt är att läsa beskrifningen på det mördande, den plundring och brand, som nu öfvergick den olyckliga staden. Gator och gränder samt åns vatten färgades af de nedsablades blod, qvinnor och späda barn spetsades eller brändes, och hvad som ej röfvades förstördes och uppbrändes. Henrik Hoffman, dess söner och några af de förnämsta borgarne togos till fånga, och halshöggs sedermera Henrik Hoffman utanför Calmar, enär man ej glömt det bittråde han gjort Dacken.

I Ronneby visas ännu den kyrkodörr, som svenskarne sökte sönderhugga för att intränga i kyrkan och der mördra det innevarande folket, liksom än i denna dag dunkla sägner om de föröfvade grymheterna förefinnas bland folket. Det är sorgligt att tänka oss, att konung Erik sjelf anförde och tillät alla dessa råa grymheter; men med kändedom om hans personlighet och mjältsjuka lynne samt tidens sätt att föra krig kan det nog förklaras. Tänker man sig nu dessa leende nejder i början af 1564, så finner man öfverallt allmän förödelse, brända fält, höljda af grus, aska,

blod och tårar. Om något ännu var kvar att bränna och föröda, skedde detta några år sednare, då hertig Carl af Södermanland med sina krigare genomtågade landet, hvarest han på några kyrkodörrar satte dessa ord: Carolus dux, Divi Gustavi filius, vindice fato. Först i Stettinska feden 1570 den 13 Deeember blef Blekinge lemnadt i ro och återgifvet till Danmark. År 1611 eröfrades Christianopel, som af Christian IV blifvit anlagdt, af kronprinsen Gustaf Adolf, och 1645 slöts den namnkunniga Brömsebro-freden, ett förespel till freden i Roskild af den 26 Februari 1658, då Fredrik III, dertill tvingad af Carl XL Gustafs lysande segrar och fältherre-förmåga, för alltid måste afsäga sig och danska kronan Skåne, Halland och Blekinge hvilka landskap efter denna tid varit och förblifvit svenska provinser.

Under Carl XI:s minderårighet förvandlades fiske-läget Bodekull, till stad, och fick; sina stadsprivilegier 1668 under namn af Carlshamn. Hela Blekinge skattelades 1671, och landtregeringen uppdrogs at landshöfdingar, hvilka åter lydde under general-guvernörer.

Länge fick dock ej Blekinge vara utan känning af krigets olyckor och elände. Den 30 Juni 1676 landsteg Christian V på ,Skånes kust med 16,000 man, och i början af Oktober var Blekinge nära nog i danskt våld. Amiralen Hans och öfversten Axel Wachtmeister, understödde af riksrådet Johan Gyllenstjerna, beordrades af Carl att drifva danskarne ur landet, hvilket ock lyckades dem efter flera skarpa strider. Carls segrar, vid Halmstad den 7 Augusti 1676, vid Lund den 4 December och vid Landskrona den 14 Juli 1677, beredde freden i Lund den 29 September 1679, som återgaf lugnet åt Blekinge, endast sedermera stördt af Snapphanarne, hvilkas antal dock så småning, om minskades.

Carl XI, som under sednaste kriget väl fått röna de faror, för hvilka flottan blottställdes då hon låg i en mindre beqväm hamn, långt aflägsen från Sundet och rikets södra provinser, fattade nu beslut om ör-

logsflottans förläggande till Blekinge, hvares typperliga hamnar funnos. År 1680 fick Carlskrona stadsprivilegier och samma år förflyttades flottan från Stockholm till CarlsLrona.

För att få Carlskrona nog hastigt befolkadt, befallte Carl borgerskapet i Ronneby att flytta dit; detta villeo de väl ej gerna, men då en häftig vådeld 1680 härjade Ronneby, beqvämade de sig sa småningom härtill. År 1681 var Carl i Blekinge och Ronneby-boarna infunno sig genast hos honom med anhållan att de måtte få förblifva i sin gamla hemort; men förgäfves. Det urgamla Ronneby måste såsom stad 1687 upphöra, och blef först en kyrkeby och sedan, 1714, en köping under Carlskrona. Efter denna tid namnes Ronneby föga. Carlskrona och Carlshamn blefvo och äro nu de städer, som representera Blekinge. ”Städer” säger Sjöborg, ur hvares Blekinges Historia dessa anteckningar äro hemtade, ”dela på visst sätt öde med ”menniskorna som bebo dem. Avaskärs, Elleholms ”och kanhända Luntertuns fall har varit Christiano- ”pels och Sölvesborgs uppkomst; och slutligen hafva ”Ronneby och Christianopel blifvit förstörda på det ”att Carlskrona och Carlshamn skulle komma i väl- ”stånd. Så måste äfven vi omsider lemna vår plats ”åt andra våra njutande likar, som framdeles skola ”söka stillheten, glädja af dagens Ijus, stärkas af nat- ”tens hvila, och hugnas af sina medvarelsers bi- ”träde och tillgifvenhet”.

Efter Carl XII:s olyckliga krig passade Fredrik IV på att anfälla Sverige, och vid försvaret deraf, 1710, af fältmarskalken grefve Stenbock, förlades krigsfolket i kantoneringsquarter i och omkring Ronneby, hvarifrån befrielse - först inträffade efter danskarnes nederlag vid Helsingborg den 28 Februari. Den ena olyckan följde dock tätt -efter- den andra; ty sedan kriget med dess faror lemnat Blekinges gränser, kom pesten, som i slutet af 1710 och ännu mer 1711 förödde landet så att halfva delen af dess innevånare medtogos. År 1721 hemsöktes Blekinge af en annan

plåga, nemligen en myckenhet med vargar, hvilka för-
tarde allt som fanns - i skog ooh mark, och så rikt
detta landskap varit på allehanda kreatur och boskap,
så fattigt blef det nu genom dessa härjande odjur.
Genom öfverhetens trägna omsorg lyckades det dock
att omsider utrota dessa ohyggliga gäster.

Krigen 1711 och 1786 hafva ock haft sina följder
för Blekinge, men i mindre mån, så att detta landskap
nära nog 2/3 århundrade fått fagna sig under sina frid-
sälla konungar åt freden och dess välgörande inverk-
ningar. Ronneby och dess nejder har deremot seder-
mera en särskild naturmsrkvärdighet gjort frejdade,
nemligen dess mineralkiällor och bad, hvars historia
här nedan i korthet torde få omnämnas.

Först år 1705 omtalas att en faktori-smed vid namn Wils
Åkeson funnit ett helsovatten vid Ronneby på så kallade Skogsgår-
dens utmark, hvilket skulle likna Medevi helsokällas. Amiralitets-
doktorn J. G. Tranæus i Carlskrona, underrättad derom, tog vård
om den funna källan och lät 1708 en mangd-sjuka batsmän dricka
deraf, på hvilka vattnet hade den bästa verkan. Ronneby Helso-
brunns förste intendent var apothekaren i Carlskrona J. Eberhardt,
som 1726 fick konstitutorial på att der vara brunns-doktor. Men
plötsligen utsnade den först funna Källan. Eberhardt sökte då på
annat ställe finna en ny och erhöll en sådan i söder från den
förra på hemmanet Bålebros egor. Egaren till Bålebro skänkte
nu sjelfva Helsobrunnen och planen deromkring ”till en Brunnsin-
rättning” och Eberhardt lät öfver källan bygga brunnshus samt
inrättade brunns-apothek i Ronneby köping.- År 1735 utkom på
tryck den första Brunnsordningen. Sedan framdeles tvist uppkom-
mit om eganderätten, resolverades den 19 Januari 1776 genom
Kongl. Utslag ”att Helso ”brunnen jestederomkring varande jord,
400 alnar i ”fyrkant, vore Kongl. Maj:ts och Kronans ovillkorliga
”egendom”. I samma nådiga resolution ställes källan i administra-
tiff hänseende under Konungens Befallningshafvande och i medi-
cinskt under Kongl. Sundhetskollégii öfverinseende. Beglemente
har sedermera af Konungens Befallningshafvande blifvit utfärdadt
för en Brunns-direktion, som utses af ortens anseddaste och drif-
tigaste män, hvilla besörja brunnens lokala och ekonomiska ange-
lägenheter utan ringaste ersättning. Äfven utväljer Konungens

Befallningshafvande årligen revisorer, hvilka ega att granska brun-
nens räkenskaper, inventera brunns-kassan samt brunns tillhörig-
heter och deröfver tillstyrka de_charge.

Kongl. Sundhets-kollegium tillsätter en Intendent, som i med-
ieinskt hänseende eger uppsigten öfver helsobrunnen. Denne inten-
dent är medlem i direktionen och deltagar i dess öfverläggningar
och beslut.

Först 1827 blef Ronneby Helsobrunn underkastad kemisk analys
af Baron Berzelius, och är det egentligen från denna tid som källans
ovanliga beståndsdelar väckt allmänt och rättvist uppseende samt
dess anseende betydligt vuxit, dock på långt när ej hvad
den förtjenar.

För omkring 30 år sedan uppgräfdes af handlanden S. Ekholtz på
cirka 500 alnars afstånd norr om den gamla källan en ny brunn, som
på nära sannma afstånd från den förbiflytande ån gifver ett starkt
mineralhaltigt, till smaken liknande den gamla källans vatten.
Handlanden Ekholtz, som ej ville ställa sig lag och forfattningar till
efferrättelse, blef år 1850 förbuden att håll denna källa för allmen-
heten öppen med mindre han dervid ville hålla intendent, och då
Ekholtz icke ansåg sådant med sin fördel förenligt, blef brunnen
under hans lifstid stängd. Efter Ekholtz' död kom såväl denna
källa som den deromkring varande jord genom köp i nuvarande
Ordföranden vid Ronneby Brunns-direktion Herr Häradshöfding
M.Gadds händer, som tillika med sin Fru, E.Lindblom, 1857 done-
rade densamma och ett tunnland jord omkring den till Ronneby
Brunn, att af dess direktion disponeras och till allmenhetens nytta
för everdeliga tider begagnas. Genom denna vackra donation, som
af Kongl. Maj:t emottagits, erhöll den gamla brunnen en betydlig
tillökning och plats till inrättande af ett rymligt badhus, hvilket
nu är påbegynt och med all skyndsamhet skall uppföras, enar det
gamla badhuset, såsom alltför inskränkt och ej mera svarande mot
tidens fordringar. icke lång tid torde kunn såsom sådant begagnas.

År 1858 beslöts att den nya brunns vatten
skulle underkastas kemisk analys, och anmodades derom
Herr Doktor Hamberg i Stockholm, som helt nyligen
densamma afslutat.

III

Ronnebydalens geologiska förhållanden och hypotheser derom. Helsovattnets beståndsdelar.

Ronneby Helsobrunnar, som i så mångafall skilja sig från andra såväl in- som utländska dylika, har framförallt den egenheten, att alldeles icke vara några källor med sina till- och aflopp, utan äro endast konst-, gjorda fördjupningar, hvilkas tillraro förklaras genom terrangens geologiska förhållanden. Jordarten hvari brunnen äro uppgrädda, består af en lös så kallad mossjord med nästan fullkomligt plan yta ända intill det i sydvest liggande tvärbranta urberget, till en vidd af omkring 60 tunnland. Ronnebydalen, i forntiden ett enda sammanhängande vik af hafvet, innesluten af kringliggande bergsträckningar, sammandrages just nedan om brunnen och formerar här ofvan en större bassin, deri lugnvatten bildats och urfällningar skett ur det från de högre trakterna nedrinnande vattnet, som varit uppfyllt med deri uppsjammade delar af de förut passerade bergstrakterns jordarter och mineralier, mättadt af dess salter. Sedan först så småningom utfällts de tyngre delarne, sanden och leran hvilken sistnämnde bildar hela öfre Ronnebydalens jordmån, så hafva i bassinens vikar och lugnvatten på den fordna sjöbottnen de lättare partiklarne satt sig och sålunda bildat den fina jordskorpa af mossjora, som, sedan vattnet försvunnit, numern på ytan odlats till grönskande ängar och bördiga akror, som dock alltid äro i viss mån besvärade af jordartens hygroskopiska natur. Men den ursprungliga, fasta sjöbottnen var troligtvis icke fullkomligt plan, utan har haft fördjupningar, som nu bilda underjordiska, vattendruckna dysamlingar och reservoarer.

Då jordskorpan på sådana ställen hvarsomhelst inom den stora bassinen genomgräfvades till, 7 à 8 fots

djup, så framqväller genast mineralvattnet, som hittills varit inneslutet i den lika mineralhaltiga gyttjan -- badgyttjan.

Terrängen i brunnarnas grannskap ur dock icke öfverallt plan; ty tvärs öfver fältet framstryker från SV. till NO. en ås af jernhaltigt mineral, öfvergående från röd, jernsmakande sand och sammangyttade sandklumpar till stora stenlika block. som äfven på flera ställen vid åkanten ligga öppna i dagen. Denna ås börjar i sydvest invid urberget och sträcker sig till en del öppet i dagen till 5 à 6 alnars bredd genom åkrar och ängars genom det sydöstra hörnet af brunnarnas plan nedåt ån samt fortsättes sedan i fullkomligt samma riktning å nordost på andra eller östra

sidan af ån, till dess den der mera kuperade marken möter, och är denna sträckning, der den är betäckt med gräs, tydligen igenkännelig deraf, att, vid torrare väderlek, gräsmarken; genast blir brun och förtvinar.

Att denna jernhaltiga ås på ett eller annat sätt har gemenskap med helsobrunnarnas mineralhalt, synes vara antagligt.

Att terrängen på åns vestra strand ända upp till köpingen eger samma sumpiga beskaffenhet, det märkes tydligt då marken vid större vagnars framfart på många ställen kännbart förfättes i gungande rörelse, och inträffade, då man för omkring 8 år tillbaka anlade ett bränneri ungefär 200 alnar från köpingens norra bro och invid åns vestra strand samt då gräfde en brunn, att man påträffade ett mineralvatten af ungefär samma smak som helsobrunnarnas; likasom att man vid dikesgräfning i dalsänkningarne vester om ån nedanför vattenfallet öfverallt anträffade de rödbruna myrmalm-lika sammangyttringarne, som utmärka grannskapet närmast omkring brunnarna *).

I kongl. Vetenskaps-akademiens handlingar för år 1827 (pag. 29-39) finnes Baron BerzeLii analys af Gamla Ronneby helsobrunns-vatten och innehåller hufvudsakligast följande:

”Under gräsbetäckningen finnes en röd jord, som
 ”vid första påseendet liknar ett vittradt och urlakadt
 ”mineral, men som snarare är att betrakta såsom en
 ”pulverformig bränntorf och förbrinner med torflukt
 ”och lemning af mycken jernhaltig aska. Derunder
 ”förefaller en hvitgrå, fin jord, som efter torkning
 ”liknar mergel; men icke är annat än så kallad väs-
 ”lera eller fint kiselmjöl, som är olösligt i syror och
 ”med soda smälter till glas. Denna öfvergår små-
 ”ningom till en art gyttja af förstörda vegetabiliska
 ”lemningar; derunder kommer en två fot djup bädd
 ” af sammanpackad sphagnum, som vid första öppnandet

-----
 *) Förestående är utdrag ur nu mera aflidne v. Häradshöf-
 dingen A. E. Lindbloms efterlemnade papper.

”är ofvantill Ijusgul och luktar hepatisk, men svartnar
 ”i luften, och i hvars nedre del ligga inväfda ännu
 ”alldeles oförstörda breda och långa blad af vatten-
 ”växter. Derunder kommer ett par fot af en särdeles
 ”fin gyttja, begagnad till bad. Denna gyttja hvilar
 ”på fin hvit sand, som vidtager vid ungefär 8 fot
 ”under jordytan. Häraf synes således att bestånds-
 ”delarne af detta vatten icke härröra från något i
 ”brunnarnas grannskap liggande hvarf eller lag af
 ”vittrande svafvelkis och alunsskiffer eller dylika mi-
 ”neral-ämnen men troligt är, att det genom käll-
 ”ådror insilas i den omtalade lösa terrängen, ur hvil-
 ”ken det obemärkt inflyter i ån.

” Hela vattnets egentliga vikt är 1002,550.

634,27 grammer vatten innehålla: -
 Jern-oxidul ..... 0,317 håller syra 0,0722.
 Lerjord ..... 0,105 ” ” 0,0490.
 Kalkjord . . . . . 0,0975 ” ” 0,0273;
 Talkjord . . . . . 0,0370 ” ” 0,0143.
 Natron ..... 0,039 ” ” 0,0100.
 Kali . . . . . 0,005 ” ” 0,0008.
 Ammoniak ..... 0,0096 ” ” 0,0045
 Mangan-oxidul..... 0,008 ” ” 0,0017.

Zinko2rid.....	0,004	” ”	0,0008

Kiseljord	0,073		0,1806.
Svafvelsyra	0,8937		
Chlor	0,0116		

	1,6004		

Det resonerade resultatet af undersökningen utfaller sålunda:

	På 635,27 delar.	På 1000 delar
Svafvelsyrad jernoxidul. . .	0,6780	1,0686
” Zinkoxid . . .	0,0084	0,0133
” Manganoxidul . . .	0,0165	0,0260
” Kalkjord . . .	0,2350	0,3705
” Talkjord . . .	0,1085	0,1716
	På 634,27 delar.	På 1000 . delar.
Amoniak-alun	0,1349	0,2126.
Natron-alun	0,3038	0,4790.
kali-alun	0,0274	0,0433.
Chlor aluminium	0,0145	0,0230.
Kiseljord	0,0730	0,1151.
	-----	-----
	1,6000	2,5236.

Jemte dessa ämnen innehåller Ronnby-vattnet äfven extraktiv-ämne, som vid analysen till stor del fäller sig med jernoxiden, och som, då salterna i vattnet sönderdelas med kolsyradt kali, i öfverskott upptages af kalit, oeh gör, att den afdunstade saltmassan är rödbrun, såsom af inblandad jernoxid. Då det torra saltet brännes, kolas detta ämne med en lukt, som mera liknar den af ett djurämne, än af växt-ämnen, ehuru den också icke fullt liknar den af brända djurämnen. Den luktar dervid tydligen ammoniakaliskt, äfven då intet af vattnet mer är kvar i saltmassan.

Genom vattnets inkökning i jernkärl utkristalliseras först svafvelsyrad jernoxidul ensam, oeh därefter blandad med octaedriska kristaller af ammoniak-alun, hvarefter återstår en moderlut af någon kon-

sistens och ur hvilken ej rediga kristaller kunna erhållas, men af det oredigt anskjutna vittrar en del i luften. Bittersaltet anskjuter blandadt i samma kristaller med jernvitriolen. Gips afsätter sig, under inkokningen i stor qvantitet.

Den så kallade Nya eller Ekholtzska källan har under loppet af sist förflutna år blifvit analyserad af Herr Doktor N.P.Hamberg i Stockholm oeh befunnits hafva följande sammansättning.

Tiotusen delar af detta mineralvatten innehåller:

Tvåfalt svafvelsyradt Kali ...	0,41820.
” ” Natron	2,35761.
Neutralt svafvelsyrad Ammonium-oxid . .	1,09839.
” ” Kalk....., ...	4,70178.
” ” LerJord.....	15,03823.
Neutralt svafvelsyrad Jernoxidul . . .	24,9614.
” ” Manganoxidul . .	1,44194.
” ” Koboltoxidul . .	0,06966.
” ” Nickeloxidul . .	0,07002.
” ” Magnesia	1,81328.
Chlor-magnesium	0,95052
Brom-magnesium	0,00369
Jod-magnesium	0,06794
Kiselsyra	0,96299
Källsyra och Källsatssyra	0,18610
Hartstradt ämne, utdraget med alkohol .	0,19730.

	54,33879.

I bref till författaren nämner Doktor Hamberg:
”Det ifrågavarande vattnet är högst ovanligt och bör
”väcka största uppmärksamhet. Sammansättningen deraf
”har ock väckt uppseende utomlands. Utländningarne
”kunna väl behöfva att i Sverige hemta hvad de ej
”hafva sjelfva, och det synes mig gifvet, attRonneby
”brunn af dessa kommer att anlitas”.

IV.

Upplysningar om badgyttjan.

Bad Gyttian, hvars kemiska beståndsdelar nära nog likna mineral-vattnets! innehåller emedlertid dessutom ett eget ämne, som, vid begagnandet deraf till bad, inverkar högst obehagligt stickande och retande, särdeles på personer med fin och känslighud. Utrönandet af detta ämne har utgjort föremål för Herr Lektor W. E. Forsells från Skara mikroskopiska undersökningar. Han uppehöll sig 1855 såsom brunnsgäst vid

Ronneby och lät i Vetenskaps-akademiens handlingar för samma år (pag. 21) införa resultaten af sina forskningar, hvilka här nedan ordagrant torde få anföras.

”De många gissningarne öfver orsaken till den olidejiga klåda och stickning, som uppkommer i huden efter Ronneby gyttjebad, gåfro mig anledning till nedanskrifne undersökningar.

Stället der badgyttjan hemtas är beläget blott några famnar från helsokällan tätt intill badhuset, och således på en fjerdedejs mils afstånd från hafskusten och en åttendedels mil från Roneby köping nära kanten (cirka 10 alnar) af den å, som flyter genom köpingen ut till hafvet. På några hundrade alnars afstånd från ån och parallelt med denna löper en temligen hög skogbeväxt bergskedja (granit) från köpingen nästan ända fram till redan. Oaktadt brunnens lågländta belägenhet vid foten af en hög bergsträcka och brädden af en å, är platsen likväl ingalunda sank hvilket äfven synes deraf, att de 2 eller 4 alnar djupa gyttjegroparne vid brunnen hålla sig fria från vatten. Brunnplatsen är på 2:ne sidor begränsad af bördiga åkrar, på tredje sidan af en privat trädgård,

och på fjerde af Ronnoby å, vid hvilkens strand en smalare körväg leder till köpingen. Vägens höjd öfver åvattnets yta tyckes vara cirka 2 à 3 alnar. På några ställen är vattnet vid åkanten rostfärgadt, synnerligast der myrmalmen ligger i dagen.

Vid betraktandet af gyttjegroparno befinnes, att jord en är stratifierad i fem särskilda lager, som visserligen till mäktighet, färg och sammansättning variera något i olika gropar, men likväl vanligen öfverensfämna i följande förhållanden:

1:o) Öfversta eller matjords-lagret utgöres af så kallad "mylla" och är sammansatt af en mängd förmultnade, organiska ämnen (humus) samt sand, kvarts-korn, glimmer o. s. v., samt genomträngdt af rötter från den på ytan grönskande gräsmattan, som mestadels består af *Poa annua*, *Polygonum auriculare*, od. Jordlagret är blott af cirka en fjerdedels alns mäktighet. Färgen rödaktigt brun. Vid cirka 400 gångers förstoring visar det sig bestå af kantiga, bruna eller färglösa korn utan bestämd form. Vid upphettning för blåsröret luktar det nästan torfrök och förlorar temligen mycket i vikt. Det varierar mycket både till färg och sammansättning.

2:o) Andra eller lerlagret ligger omedelbart och temligen skarpt begränsadt under det förra. Det utgöres af vitgul fin lera, blandad med några halft förmultnade regetabiliska ämnen, såsom qvistar, grässtrån etc., samt genomträngd af fibriller från de i öfversta lagret befintliga lefvande växterna. Närmast omkring sådana ämnen är leran vanligen starkt rostfärgad. Den har i öfrigt likhet med vanlig åkerlera både vid undersökning för blåsröret och mikroskopet, men med den skillnad, att Ronneby-leran innehåller skal af kisel-infusorier; i vissa prof träffas en oerhörd mängd deraf, i andra ytterst få. Lerans hufvudmassa består, jemte lerjorden, af kantiga sand- eller kvarts-korn. Lagret är 8 tum mäktigt.

3:o) Tredje eller sphagnum-lagret har utseendet af mörkt rostgul lucker lera. Vid upphettning utvecklar den stark torfrök, förlorar mycket i vikt samt efterlemnar en mörkbrun eller grasvart aska. Under

mikroskopet visar den sig till största delen bestå af brungula, rundaktiga korn, liknande eell-bildningar efter förmultnad sphagnum. Massan är icke homogen, utan blandad med en mängd växtpartiklar, såsom pinnar, trädrötter, barkar o. s. v., stundom helt och hållet förmultande och genomträngde af den jord-, hvari de legat, stundom ganska hårda och oförmultnade. Vissa prof visa sig äfven rika på kiselsköldar. Lagret är omkring $\frac{1}{2}$ aln djupt.

4:o) Fjerde eller gyttjelagret är det lager, hvaruti badgyttjan förekommer, och är således det märkvärdigaste. Det är från 2 till flere fot mäktigt. Den närmast sphagnum-lagret liggande gyttjan är vanligen gröfre och blandad med en mängd säf, långa gräslika

blad (antingen af *Molinia maxima*, som växer i ymighet uti ån, eller sannolikast *Zostera marina* från hafvet), äfvensom andra vegetabiliska substanser, till och med tydliga stycken af vegetabiliskt kol. Ett eller annat kvarter djupare ligger den egentliga badgyttjan. Nyss upptagen, bildar den en gråbrun, för känsln något sträf, ytterst fint fördelad, kort (icke seg eller klibbig) och lätt massa af en mineral-vattnet liknande smak och en svagt svafvelaktig lukt, som till och med förmärkes sedan gyttjan länge legat soltorkad. Ehuru icke belägen vi den egentliga hafskusten, har den likväl alla karakterer af s. k. hafsgyttja, och liknar, bland dem jag har haft tillfälle att undersöka, mest den från nordsjökusten (Lysekihl) med undantag af att Ronneby-gyttjan innehåller jern, hvilket jag eljest icke funnit i annan hafsgyttja, än i den från Norrtelje. Ronneby-gyttjan krymper högst litet vid torkning, men förlorar mycket i vikt. Den torra gytjan förlorar deremot vid glödgning högst obetydligt i vikt och utvecklar nästan ingen torfrök. Soltorkad har den till färgen mycken likhet med fin aska. Efter stark glödgning drager färgen mera i rött än grått. Då den nyss upphemtade våta gyttjan hårdt pressas genom tätt linne, utsipprar ett nästan färglöst vatten, som har något hepatisisk lukt och gifver samma reaktion

för jern som mineral-källans vatten.

Under mikroskopet visar det sig att denna gyttja nästan uteslutande består af hela eller krossade sköldar efter måhända sedan årtusenden döda infusorier och möjligen äfven skal efter crustaceer ur ordn. Entomostraca. Manga sköldar visa sig i hela sina praktfulla, symmetriska former, men största delen äro så söndersplittrade att de nästan se ut som fina skärfvor af krossadt glas eller quartz; men de regelbundet ordnade streck, taggar, punkter etc. på dessa skärfvor antyda likväl att de äro fragmenter af organiska väsen. Att de bestå af kisel eller någon silikat-förening visar sig derpå att de i glödning icke förstöras eller förändras och att de icke upplösas i mineral-syror,

vilka profver jag flere gånger repeterat och alltid med samma resultat. I saknad af Ehrenbergs "Die Infusions-thierehen", samt alla andra arbeten i denna väg, är jag urstandsatt att närmare redogöra för de iakttagna djurformerna. (Det förokommer mig dessutom att nogare forskningar öfver Sveriges kisel-infusorier utgöra ett vidt fält för talrika och intressanta upptäckter, emedan, så vidt mig är bekant, ingen svensk Ehrenberg egnat sin uppmärksamhet häråt eller gifvit sina rön i tryck tillkänna utom Herr Professor A. Retzius, som mikroskopiskt analyserat och beskrifvit kisel-infusorierna i Degerforsbergs-mjölet.) Beträffande de medicinska verkningarne af Bonneby-gyttjan tala äfven dessa för naturen af hafsgyttja. Den verkar som ett kraftigt hudretningsmedel (rubefneiens). Den badande förnimmer i huden plågsam stickning eller klåda, liknande den efter bränn-nässlor, åtföljd af oro, ängslan, kallsvett, fortfarande från några timmar till några dagar, stundom förorsakande ett kliande utslag, liknaude miliaria.

Som gyttjan består af fint fördelad kisel i form af nålar, taggar, skärfvor etc., är det klart, att dessa vid gyttjebaden ingnidat ihudens porer, hvadan kladan är en följd af en helt och hållet mekanisk retning, som måhända i någon man förökas genom gyttjans halt af jern-vitriol, alun och andra salter.

Häraf förklaras äfven hvarföre ingen klåda förmärkes efter begagnandet af gyttjebad vid t. ex. Himmelskällan (nära Skara) och andra badorter med sötvattens- eller torfgyttjor. Dessa innehålla ofta inga kisel-nålar eller bestå åtminstone alltid till sin aldrastörsta mängd af förmultnade torfpartiklar, hvilla båda till form och konsistens äro af den beskaffenhet, att de inga mekaniska stickningar kunna åstdkomma.

Under torra somrar påstås Ronneby-gyttjan vara mycket starkare (reta i högre grad) än då årstiden är mycket regnig. Gytlan för baden uppgräfvdes hvarje morgon, men groparne äro utan allt skydd öppna för sol, luft och regn hela året om.

5:o) Femte lagret, ockra eller myrmalns-lagret, ligger under badgyttjan. Det är på olikn ställen af mycket olika mäktighet. I en åker straxt till venster om mineral-brunnen synes en några famnar lång och flera alnar bred bank deraf hafva genombrutit de fyra öfre lagren, så att malmen ligger i öppen dag eller är betäckt med en högst gles och svag, vegetation.

Denna myrimalm ser ut som en sammanrotad, grof sand, stundom med, men ofta utan, inblandning af 'svafvel, men förlorar högst litet eller intet i vikt. Dell förut mörkt rostgula färgen blir efter glödning ändå mörkare. Vid smältning för blåsröret med soda erhalles ett mörkt glas. Under mikroskopet visar sig profvet bestå af grofva, kantiga, starkt rostfärgade sandkorn, samt oregelmessiga, icke transparenta partiklar, sannolikt lera eller rost. En och annan kiselinfasorie-sköld förekommer äfven, men vegetabiliska inblandningar fönmärkas icke. Den rika halt af jernvitriol, som Ronneby mineral-källa innehåller, synes just vara tillkommen vid vattnets passage igenom detta jordlager. Detta är likväl blott en gissning. Grunden, hvarpå dessa 5 jordlager hvila, uppgifves vara en hvit sand. Det är både af de sig här företeende geologiska förhållandena och af gyttjans beskaffenhet all anledning att förmoda, det hafvet i forntiden haft sin strand eller botten der nn helsokällan är belägen.

Genom det att alla jordlagren, utom matjorden, äro impregnernde med mineralvatten och hafva ett nära grannskap med myrimalmen (ockran) äro de så jernhaltiga, att, om de inläggas våta i hvitt papper, blir detta efter torkning svart på de ställen der papperet varit i kontakten med jorden. Sedan gyttjan torkat, svärtar hon ej ifrån sig om hon upplötes med vatten.

V

Frequens af Brunn-sökande de sednare åren.

Då inga, åtminstone nu, befintliga eller tillgängliga journaler före 1847 blifvit vid Brunnsinrättningen förde, finnes ej heller något före denna tid att derom anföra. Visserligen visar den så kallade Brunnsboken eller den bok, hvori hvar och en brunns-gäst af ståndspersons-kategorien antecknar sitt namn då drickningen börjar, huru många sådana, sedan 1835, hvarje år förefunnits; men deraf har man icke den ringaste ledning huru stor personalen i sin helhet årligen varit, då allmoge och mindre bemedlade samt hemtande och fattiga personer tillkomma. Kan man i någon mån sluta af de förras antal till de sednares, så lär brunnen varit för några decennier sedan föga besökt, eller åtminstone ganska ojemt, så att det ena året, t. ex. åren 1835, 1837, 1838, 1839, 1840 och 1843 varit fåtalig personal, åren 1842 och 1843 någorlunda, och åren 1836, 1844, 1845 och 1846 temligen mycket. År 1847 uppgifves i tidskriften Hygiea*) antalet af brunns-besökande vid Ronneby detta år hafva varit omkring 600 personer, deraf 170 af ståndspersonsklassen, 360 af allmoge och mindre bemedlade samt 70 fattiga eller så kallade fridrickare.

År 1848 voro af ståndspersons-kategorien 138.

” Allmoge och mindre bemedlade .....430.
” Fridrickare..... 91. 659.

År 1849 voro af ståndspersons-kategorien 165.

” Allmoge och mindre bemedlade ..... 490.
” Fridrickare ..... 100. 755.

-----
*) Se denna tidskrift årgången 1848, pag 78. Anteckningar
om Ronneby Helsobrunn och Gyttjebad af A. F. Hellman.
År 1850 voro af ståndspersons-kategorien 136.

Allmoge och mindre bemedlade .....500.
Fattige .....121 757.

År 1851 voro af ståndspersons-kategorien 140.

Allmoge och mindre bemedlade .....550. -
Fattige..... 130. 820*).

År 1852 voro af ståndspersons-kategorien 179.

Allmoge och mindre bemedlade..... 602.
Fattige .....174.
Hemtande ..... 194. 1149.

År 1853 voro af ståndspersons-kategorien 107.

Allmoge och mindre bemedlade .....552.
Fattige .....205.
Hemtande ..... 161. 1015.

År 1854 voro af ståndspersons-kategorien 154.

Allmoge och mindre bemedlade.....668.
Fattige .....181.
Hemtande ..... 145. 1148.

År 1855 voro af ståndspersons-kategorien 203.

Allmoge och mindre bemedlade.. ....758.
Fattige..... 191.
Hemtande .....165. 1317.

År 1856 voro af ståndspersons-kategorien 239.

Allmoge och mindre bemedlade..... 875.
Fattige.....246.
Hemtande.....178. 1538.

*) För åren 1847, 1848, 1849, 1850 och 1851 är den från
Brunnen hemtande personalen ej upptagen.

År 1857 roro af ståndspersons-kategorien 220.

Allmoge och mindro be-
medlade ..... 936.
Faffige....., ...241.
Hemtande ..... 183. 1580.

År 1858 voro af ståndspersons-kategorien 183.

Allmoge och mindre be-
medlade.....786.
Fattige .....937.
Hemtande .....194. 1400.

År 1859 voro af ståndspersons-kategorien 221.

BetaLande allmoge..... 801.
Fattige .....264.
Hemtande .....160. 1446.

Häraf synes att med ett enda undantag, nemligen för 1853, freqvensen vid Rounby Brunnn från 1847 varit i ständigt stigande ända till år 1858, då den öfverallt och på allting verkande penninge-krisen efter all anledning äfven här visade sina följder. År 1859 utföll emedlertid redan fördelaktigare, hvad an är att hoppas, det snart under kommande år och i den mån nytt badhus och ändamålsenliga, administrativa förbättringar hinna göra sig gällande samt Ronneby Brunns alla verkligt goda fördelar hunnit blifva rätt kända och värderade, freqvensen ej allenast upphinner åren 1856 och 1857, utan äfven mångdubblas. Med de resurser, som hittills existerat, har antalet brunns-besökande varit så stort som utrymme för bad och lokaler kunnat medgiva, och har svårighet för att kunna skaffa alla bad under den mest besökta tiden ofta gifvit anledning till allvarliga bekymmer hos såväl intendeilt som direktion. Uppbyggandet och inredandet av det nya badhuset har sålunda för Ronneby Brunn varit en verklig lifsfråga.

VI.

De båda helsokällornas fysikaliska egenskaper. Några andra helsokällors jernhalt jemförd med den vid Ronneby.

Såsom förut blifvit nämndt, besitta den gamla och nya kälian vidt åtskilda egenskaper och innehåll Vattnet i den gamla källan är vid klart väder klart och färglöst, och lemnar på glaset en hvitaktig imma. Far glaset stå en längre stund orördt efter upphemtningen, börjar en gulrödaktig fällning visa sig. Skakar man ett till hälften med helsovatten fylldt glas häftigt mot handen, kännes dervid icke ringaste svafvel-lukt ej heller visar sig någon utveckling af kolsyra Smaken frisk, kylig, lindrigt syrlig och starkt jernvitriolsaktig dock på långt när ej så stark som i nya källan; temperaturen emellan +6 och +7

Nya källan. Detta vatten är fullkomligt klart och saknar lukt; inneslutet uti ett större kärl av färglöst glas bemärkes, då kärlet ställes på ett hvittpapper, att vattenlagret har en gulaktig, något åt grönt dragande färg; på kärlets väggar bemärkas icke några gasblåsor, om vattnet blifvit försigtigt upphemtadt. Smaken sötaktigt sammandragande af jernsitrinol och alun.-- Sp. v. vid + 19°C. 1,005557.

Den gamla källan håller på 16 uns vatten (ungefär 32 matskedar)

8,21 Sulphas ferros.
0,10 " zincic.
0,20 " manganos
2,84 " calcic.
1 32 " magnesia.
1 63 " nalumin. ammon.
3,68 " alumin. natrie.

0,33 Sulphas alumin. calic.
 0,18 Chloret. alunmin.
 0,88 Acid.silic. non determ. extractiv.

S:ma gr. 19,37--fasta beståndsdelar.

Jemför man nu den garnla källans jernhalt med åtskilliga andra in- och utländska brunnars, så utfaller denn jenförelse som följer

På 16 nnr vatten.
 Carbon. Fasts bestånds-
 ferros. de]ar.

Adolfsberg (Nerike)	0,11	1,17.
Fahlun (Dalarne).....	0,030	0,965.
Lund (Westergöthland)	0,19	1,05.
Medevi (Östergöthland)	0,25	1,46.
Porla (Nerike)..	0,364	1,855.
Ramlösa (Skåne).....	0,121	1,310.
Pyrmont (Waldeck)	0,49	20,58.
Marienbad Kreutz' br. (Böhmen)	0,18	66,13.
D:o Ferdinands br. (d:o) .	0,40	66,55.
Kissingen (Bayern) Rakoezy . . .	0,24	65,68.
Homburg (Hessen-Homburg), stål- brunn.....	0,94	104,98
Fachingen (Nassau)	0,09	25,32
Ems (Nassau), kisel-brunn	0,02	21,51
Eger (Franzenbad) Böhmen	0,24	36,34
Driburg (Preussen) Trinkque]le ..	0,35	27,17
Carlsbad (Böhmen)	0,03	41,91
Aachen (Rhein-Preussen), Kaiser- quelle....., ...	0,073	31,498

Man finner här af vattnets så mycket öfvervägande jernhalt, äfvensom vid närmare efterforskande, att Ronneby är den endn klälla af alla dessa omnämnda som i sig innehåller zink, hvilket alla öfriga utan undantag sakna *).

-----

*) Först sedan denna lilla afhandling om Ronneby och dess

Mineralkällor redan blifvit färdigskrifven och till trycket befordrad, kom Herr Doctor N.P.Hambers fullständiga och noggranna anslys förf.tillhanda, hvilket han ej nog kan beklaga

Enligt Herr Doctor Hambers fullständiga analys är sammansättningen af Ronneby helsobrunnars vatten på 10,000 delar följande: (Bisulphaterna äro beräknade såsom en för- ening af neutral-salt och svafvelsyre-hydrat, i öfrigt äro alla salter beräknade såsom vattenfrisa

	Nya källan	Gamla Källan.
Surt svafvelsyradt kali . . .	0,4t8207	0,22'164.
svafvelsyradt natron . .	2,3S7611	-----
Neutralt svafvelsyradt natron	-----	
” svafvelsiradt Ammoniumoxid	1,098900	0.716100
” svafvelsyrad kalk .	4,701785	2,402491
” svafvelsyrd lerjord	15,038230	3,282024
” svafvelsyrad jernolidul	24,961140	3,834603
” svafvelsyrad manganoxidul	1,441949	0,282585
” svafvelsyrad koboltoxidul . .	0,069660	0,008775
” svafvelsyrad nickeloxidul		
” svafvelsyrad talk .	1,813282	0,323487
Chlor-magnesium	0,950521	0,887155
Brom-magnesium	0,003693	0,000850
Jod-magnesium	0,067944	0,005012
Kiselsyra	0,922993	0,987781
Hartzartadt ämne	0,197300	0,026833
Källsyra oeh källsatssyra . .	0,186100	0,156300

S:a	54,329340	14,701166.

Undersökningen har dessutom gifvit tillkänna näervero i dessn källors vatten av en ringa mängd saltpetersyra och myrsyra, samt gifvit skäl att antaga, att spår af phosphorsyra och propionsyra äfvenledes deruti förekomma.

I huru betydlig mån denna analys skiljer sig från Berzelii finnes lätt Förf, som endast haft Berzelii analys att tillgå, har sålunda ej kunnat göra behörigt afseende på Doctor Hambers, en sak som återstår och till hvilket man framdeles torde få återkomma, (Se Hygica 1860).

Ronneby helsokällor äro således de enda inhem-
ska som höra till de alunhaltiga jernvattens eller
till allumin- och jern-sulphaternas afdelning, hvilken ock
innefattar endast några få utländska, såsom San Resti-
tuta och Gurgitollo pa Ischia, Sandrock på Wight, Vi-
cars bridge, en vid Moffat och en vid Hartfell i Skott-
land samt den vid Passy nära Paris. Att åter dessa
icke innehålla zink är säkert, då deremot Ronneby
gamla källa håller *) på ungefär 16 matskedar 1/24 gr.
Sulphas zincicus. Hvad åter nya källan beträffar,
sa är redan utrönt att den håller nickel- och kobolt-
oxidul samt jod och brom. De förstnämnda bestånds-
delarne finnas mig vetterligen icke i någon hittills känd
hälsokälla, och jodens och bromens utomordentligt goda
verkningar, der de i något helsovatten finnas, äro
kände.

VII

Några ord om Ronneby Helsovattens förnämsta salter, jern, zink och alun**).

I:o. Jern. Det är från äldsta tider bekant att jernet utgör ett af de förnämsta läkemedel, som under vissa förhållanden i en stor mängd sjukdomar kan med den mest utmärkta fördel användas. Det ökar fastheten och sammanhanget i organismen, samt gifver dess verksamhet en större energie och uthållighet. Men för att denna verkan skall kunna framträda, måste jernet npptagas af digestions-organerna, som likväl för detta ändamal måste förut ega en viss grad af kraft. Invärtes taget yttar det, under passande förhållanden, sin inverkan på nerverna. Matlusten och matsmältningen blifva starkare, sammandragningen i magens och tarmkanalens fibrösa hinnor kraftigare, de-

-----

*) Enligt Berzelius.

**) Se Ronaders Pharmakologie.

ras peristaltiska rårelse ihärdigare, afsändringarne i deras slemhinnor äfvensom i lefvern och panereas mindre, öppningarne hårdare och af mörkarefärg, mjelten och lefvern fastare och af mindre volum, portådren och underlifvets öfriga blodkärl mera sammandragna, blodomloppet i dem mera påskyndadt och kraftigare, de Iymphatiska kärlens verksamhet större. Yid fortsatt bruk och under sin öfvergång i blodet verkar det på ehyficationen och sangvificationen på det sätt, att det höjer energien i de organer, hvaraf dessa processer fullgöras. Mjölksaften blifver härigenom mera mättad med plastiska delar, blodet får en högre rodnad, en större mängd färg- och fiberämne, samt en större benägenhet att coaguleras och afsätta fasta ämnen. Men just detta förbättrade, kraftigare och med flera plastiska beståndsdelar mättade blodet är det, som fram-

bringar de verkningar man efter jernets bruk iakttager, derigenom att det öfverallt i de organer, med hvilka det under sitt omlopp kommer i beröring, afsätter en förbättrad och kraftigare organisk materia och genom sin directa inverkan på dem ökar sammanhanget och fastheten i deras textur, meddelar dem en kraftigare och ihärdigare verksamhet samt minskar materiens benägenhet att sönderdelas, resorberas och bortföras. Härigenom ökar det således förnämligast och först kraften i blodkärlen och hela det irritabla systemet; pulsen blifver hastigare, starkare och hårdare, musklerna rödare och fastare och erhålla, ehuru något till volumen förminskade, en större styrka och förmåga af en ihärdigare verksamhet. Slutligen sträcker sig jernets toniska verkan äfven till hela den öfriga organismen; nerfssystemet får en större kraft, under det att dess retlighet minskas; huden blifver rödare och af friskare färg; alla öfriga organiska delar fastare och starkare, en starkare assimilation och nutrition med minskade afsöndringar och resorption i hela organismen blifva synbara.

I anseende till jernets anförda utmärkta verkan att öka och påskynda assimilationen och nutritionen,

att meddela blodet en större plasticitet, att höja energien, fastheten och sammanhanget i alla organiska delar, utgör det ett af de förträffigaste medel i alla de sjukdomar, som härröra af verklig, allmän eller lokal svaghet, som icke beror deraf, att krafternas yttring hindras af materiella orsaker, utan af sjelfva lifskraftens konsumtion igenom starka ansträngningar af kroppen eller själen, svara och långvariga sjukdomar, starka uttömningar och andra försvagande orsaker. Att jernet i öfvermått taget eller begagnadt der det ej passar, äfven kan medföra de skadligaste följder, är klart, hvilket vi framdeles skola omnämna vid omtalandet af de omständigheter och sjukdomsförhållanden, som contra-indicera ej allenast jernets bruk, utan äfven bruket af Ronneby mineralvatten.

2:o. Zink. Yttrar i små doses sin verksamhet i vissa sjukdomar genom minskad retlighet och verksamhet i det högre sensibla systemet. I något större doses minskas verksamheten i det animaliska livvets nerver ännu mera, under det tillika en känsla af illamående oro, matthet och beständig äckling åstadkommes; men så snart man upphör med zinkens bruk, försvinna dessa symptom åter, utan att kvarlemna någon varaktig förändring. Endast på detta sätt någon tid användt, synes zinken minska hastigheten i blodets omlopp samt resorptionen och afsöndringarne. Af det anförda kan man sluta, att zink, liksom flere andra metaller, hufvudsakligast verkar som ett kraftigt retande medel på det vegetativa livvets nerver och isynnerhet på utbredningarne af nervus vagus och de öfriga ganglierna, hvilkas verksamhet den höjer och påskyndar, samt derigenom antagonistiskt minskar hjernans och ryggmärgens samt hela det animaliska livvets funktioner. Denna verkan uppkommer endast igenom beröring med magens och tarmkanalens nervutbredningar, och försvinner snart åter, utan att kvarlemna några betydliga, varaktiga förändringar, samt är äfven långt mildare och mindre häftig än den analoga verkan, som antimon-, silfver- och kopparberedningarne på samma sätt frambringa.

Vid fortsatt bruk upptages likväl zinken till en del af digestions-organerna och frambringar derigenom en mera varaktig verkan.

Zink utgör derföre ett ganska verksamt läkemedel isynnerhet i de sjukdomar, som ega sin grund i torpor uti det vegetativa livvets nerver med. förhöjd retlighet och verksamhet i det högre sensibla systemet och som yttra sig igenom sjuklig känsla och rörelse, men kan också med fördel användas, då de bero af svaghet och slapphet i blodkärlen eller yttra sig genom abnorma afsöndringar och andra vegetations-processens sjukliga afvikelser. I anseende till dess milda verkan passar den bäst för barn och unga subjekter vid stor retlighet, samt andra tillfällen, der analogt verkande me-

taller icke fördragas.

3:o. Alun omtalas redan och användes i äldsta tider. Den verkar toniskt och adstringerande samt förminskar sekretionerna. I större dosis förorsakar den kräkning och purgering.

Vi hafva här betraktat 3:ne af de hufvudsakligaste beståndsdelarne, som Ronneby mineralkälla innehåller, samt i allmänhet genomgått de verkningar dessa hvar för sig besitta. Att dessa, lösta i vatten och blandade med flere andra förmedlande ämnen, på flerfaldigt sätt och på det kraftigaste samt ofta mest förvånande vis ega förmåga att återställa den sjukliga organismen, torde vi blifva i tillfälle att finna vid närmare betraktande af Ronneby mineralvattens medicinska verkan och helande kraft isynnerhet

-----

VIII

Mineralvattnets medicinska användande.

Såsom af föregående sammanställning blifvit visadt, företer Ronneby mineralvatten icke allenast den egenheten, att af alla kända källor, som kunna drickas såsom minernlvatten, innehafva den största jernhalten (detta är visserligen särdeles märkvärdigt), men det innehåller dessutom zinkoxid och en så betydlig mängd alunsalter, att det torde kunna anses såsom ett bland de mest adstringerande vatten i hela världen. Detta hvad den gamla källan angår. Hvad åter den nya källan vidkommer, så innehåller den kobolt- och nickeloxidul samt brom och jod. Denna källa har först under det sista året blifvit begagnad till dryck, hvarvid den visat sig särdeles verksam i intermittenta sjukdomar i slapp och för diarrheer fallen mage, samt i åtskilliga hudsjukdomar, dock är erfarenheten ännu riga och behöfver konstateras innan någon säkerhet kan vinnas i bestämmandet af de sjukdomar, för hvilka den bör företrädesvis nyttjas invärtes. Till bad har detta vatten blifvit under loppet af några år begagnadt och med största fördel. Med anledning häraf är det egentligen med den gamla källans vatten vi nu skola sysselsätta oss såsom det, hvilket författaren under loppet af 12 år ensamt föreskrifvit.

Då vid de gamla europeiska mineralkällorna som under århundraden egt bestånd och vid hvilka vetenskapens celebraste namn äro bundna, ännu ej med Visshet kan bestämmas de sjukdomar, i hvilka dessa utan undantag specifikt verka, så vore det mer än förmätet af författaren att tro, det han skulle på så kort tid kunna bestämma hvilka som kunna och böra dricka Ronneby helsokällas vatten. Xan hyser icke dylik tillit till sig sjelf, utan hoppas att nya rön årligen skola kunna göras och läggas till de få, som härmed anspråkslöst framställas. Författaren har sett de herrligaste och mest förvånande verkningar af Ronnebyvattnet, der det rätt användes, och tror på dess förmåga och dess framtid.

Hvar och en, som en längre tid såsom brunnsläkare fungerat, känner alltför väl de svårigheter, som framställa sig för bedömandet af verkan utaf en mineralkällas vatten på de brunnssökande. Han ser välde närmaste följderna af vattnet och baden, men dermed

är ej mycket vunnet; de bästa och aflägsnare resultaten får han sällan om ej händelsevis veta. Skall sålunda något verkligt faktiskt framställas, måste man inskränka sig till de fall, som läkaren äfven efter slutad brunnsdrickning varit i tillfälle att framgent följa. Han får icke af de närvarande goda omständigheterna sluta till en allt framgent god och fullständig kur, lika litet som af de tillfälligtvis dåliga, till ett olyckligt resultat af brunnskuren.

Kommer härtill, att man, såsom författaren, icke haft den ringaste ledning af sina företrädares erfarenhet, ingen journal, icke ens en enda fullständig uppsats om någon patient som druckit Ronneby brunn, så blir förhållandet ännu svårare, och ett nytt schakt måste brytas, endast grundadt på egen observationsförmåga. På grund häraf har författaren beslutat att icke uppgifva något positivt, endast att framställa fakta. Att sålunda af hvarje särskild sjukdom först och främst uppgifva antalet på huru många, som för densamma under ett qvinquennium druckit och badat vid Ronneby, och sedan, så vidt möjligt är med ett eller annat exempel på patienter, hvilka lidit af denna ifrågavarande sjukdom och som speciellt kunlat följas, söka konstatera de gjorda iakttagelserna. Uppgiften är i alla fall ganska svår att lösa, och värdig en långt större förmåga än den, som nu härmed anhåller om ett stort öfverseende och ett mildt bedömande.

Det större eller mindre antal personer, som för vissa sjukdomar begagnat källorna, sangifer temligen troget den allmänna tron på helsokällans förmåga att kunna kureras dem, och i hvilka sjukdomar mineralkällan helst bör begagnas; dock bör detta ej obetingadt antagas, och skall jag söka fästa uppmärksamheten på de sjukdomar, för hvilka jag anser vattnet och baden bäst passa, utan afseende på denna freqvens; äfvensom jag samvetsgrannt vill uppgifva dem, för hvilka jag tror att motsatsen eger rum.

Att vid denna uppgift man ej så bestämdt far fästa sig vid namnet på sjukdomen, är för den sakkunnige klart då sällan vid helsobrunnar en bestämd sjukdom företer sig, utan i komplikation med andra. Namnet har blifvit gifvet efter de hufvudsakligaste symptomerna, och ofta har denna benämning varit ganska svår att bestämma. Under loppet af kuren hafva också emellanåt de märkligaste förändringar förekommit och symptomerna framstått, hvilka de sjuke visserligen igenkänna, men ofta såsom alldeles icke hörande till den närvarande sjukdomen, utan dunkelt erinrar sig från förra tider, ibland från 15, 20 år tillbaka. Att dessa symptomerna emellertid ega bestämdt

sammanhang med den närvarande sjukdomen eller ega sin grund derifrån kan ofta lätt spåras, om man gifver sig tid och bemödar sig derom.--Under loppet af åren 1854, 1855, 1856, 1857 och 1858 hafva tillsalnmans 6118 personer bebagnat Ronneby helsokälior ock bad; 9 deraf för:

A) Sinnes-sjukdomar:
31 personer.

Några bestämdt Iyckliga resultat af brunns-kur i Ronneby för dessa sjukdomar har jag högst få att framvisa. Lifvet under en brunns-kur torde ej heller riktigt egna sig deråt, ehuru otvifvelaktigt vissa former deraf, utgående från underlifvets slapphet och svaghet samt oordningar i blod-cirkulationen, borde kunna finna förbättring och bot.

En Fru S-, 42 år gammal, af mager komplexion och, enligt, nppgift, lidande af, periodisk galenskap, uppkommen efter, barn-, säng, drack i 3:ne år Ronneby brunn, och uppgaf sjelf att hon efter ,första årets drickning ej vidare haft någon kännirg af det onda; . hon drack i smärre portioner 3, à 4 muggar ,dagligen, och tog, mig vetterligen, ingen annan medicin under tiden in några lindriga laxermedel. I Ronneby hade hon aldrig någon paroxysm.. Gytjebad begnades hvarannan dag.

Mamsell L. 16 år gammal. af ett glatt, och lifligt lynne, ande under föregående året gått till skrift och nuder denna tid grubblat mycket i religionssaker, hvartill äfven sällade sig ett olyckligt tycke. .. Det onda utbröt snart i fullkomlig galenskap, sedan menstruationen, hvilken endast en enda gång under normal-tillståndet visat sig, helt och hållet npphört. En, förberedande, lössade kur föreskrefs, hvarefter Rolnneby helsokällas vatten i förening med gytjebad användes., Dagligen dracks 4 glas och bad togs hvarannan dag. Någon förändring i, det onda, fömärktes ej under brunnsdrickningen mer än att 2:ne gånger stegrndes galenskapen till rasei, hvarunder med drickningen upphördes och strål-dusch på korsryggen användes. Dagen efter hemkomsten från Ronneby, visade sig ymnig menstruation, som sedan månadligen och regelbundet återkom; det ondn försvann så småningom alldeles, ehurn ,städse en viss enfald, gränsande till.fånighet, kvarstod.

B) Hjernans och nervernas sjukdomar. .,

a) Paralysis. Härför hafva icke mindre än 217 personer druckit och badat vid, Ronneby under, de nämnde åren. Paralysisen har, dels varit allmän (copland), dels partiel. I den förra, då den berott af bestämd svaghet (adynamic) eller kortsensuelt uppstått, hafva patienterne ofta blifvit uppfriskade, förbättrade och stärkte, men någon verklig, och varaktig helse har svårligen vunnits; deremot, har en äldre person affidit i denna sjukdom vid brunnen. Den partiela paralysisens behandling har utfallit så mycket lyckligare.

Handlanden. B., af mager komplexion; 65 år. gammal, hade våren 1854, efter en stark åderlåtning, hvilken han efter gammal vann årligen brukade taga, häftigt fatigerat och någon stund på eftermiddagen lagt sig för att hvila; plötsligt anfölls han af ett apoplektiskt anfall, hvarefter allmän lamhet. Samma år besöktes Ronneby, då patienten, utom mycken svårighet att röra sig. äfven talade otydligt och vid minsta anledning kom i gråt eller, rättare sagt, gråt, blandad med ett skrattande läte. Sinnet tungt, ofta retligt. Öppning endast hvar tredje dag, och då mycket hård samt svår att afbördas sig i anseende till de förlamade sphincteres. Urinen reagerande för syra, afgick understundom involuntärt; sömnen orolig. Patienten hade före sin resa till Ronneby under några veckor begagnat lindrigt lösande vatten.

Trenne dagar efter ankomsteu till Ronneby börjades med en jumfru af dess mineralvatten, tagen i 2:ne portioner, och en half hvarje e m. kl. ö. Dessa portioner ökades så småningom till fyra jumfrur på morgnarne och två på e. m., då äfven med gyttjebad börjades. Sömnen blef först betydligt lugnare och mera stärkade; derefter ökades öppningarne som blefvo mindre hårda, och lättare att afbördas sig. Urinen, efter 14 dagars kur, ymnigare och kunde hållas utan svårighet. I jernbredd med denna förbättring ökades sinnets spänstighet och rörelse-förmågan tilltog.

B. drack omkring fem veckor första året, och besökte Ronneby derefer ytterligare i 2:ne år. Sista året syntes han mig nästan återställd; men en, ständig blödighet och den krampaktiga gråten, blandad med skratt, återkom vid minsta anspelning på hans förutvarande tillstånd och den förbättring han af Ronneby-vattnet fått erfara äfvensom då han i ringaste mån upprördes.

Fru L, 32 år gammal, gift vid 24 års ålder, hade som barn och flicka haft den yppersta helsa. Såsom gift hade hon genomgått lyckligt 2 barnsängar och vid 30 års ålder befann hon sig i grossess med det tredje barnet. Under denna tid befann hon sig mindre väl, kände sig ofta matt och trött, samt klagade öfver svar värk i högra armen och venstra låret. Barnsängen försiggick långsamt. men eljest lyckligt. På tredje dygnet derefer fick hon starka blodflöden, hvilka med svårighet hämmades, men som i betydlig mån medtogo krafterna och medförde slutligen lamhet i högra armen och venstra låret. Yid ankomsten till Ronneby befnns hon mycket anemisk, hade känsla af värk i de förlamade delarne, men kunde ej röra dem. Matlusten nästan ingen, och stolgångarne tröga. Hon började med små portioner Ronnebvatten, samt hvar tredje dag stålbad + 34°. På nionde dygnet öknde sig värken betgdligt, förenad med ryckningar i det sjuka låret, hufvudvärk, öppning ingen på 3:ne dugm Pill. Coloeynthid Comp. No 5 gafs, hvarefter betgdliga svarta öppningar, samt svett och urin. På 10:de dygnet var rörelse-förmågan i de förlamade delarne återkommen, ehurn ännu inskränkt; den förbättrade sig alltmer och mer under kuren. Hon återvände fullkomligt frisk från Ronneby efter 6 veckors tid, och har sedermera ej haft känning af sitt onda.

Giftte mannen H. P., 48 år gammal. hade efter en svår feber blifvit lam i högra sidan. Känslan i de sjuka partierna, liksom rörelse-förmågan, ringa. Munnen lindrigt dragen på sned, och talet otydligt, stammande, matlusten god, sedes ordentliga, pulsen, 76 slag i minuten, liten. Ronneby mineralvatten börjades med ett glas under ökning af ett dagligen till fen, på 4:de dygnet gytjebad med afsköljning af mineralvattnet. På 7:de dygnet, måste, bittervatten begagnns, till följe af anmäld förstoppning äfvensom ingnidning kring blåsan af Sol. camphor. oleos. i anseende till svårighet att kasta vatten. Efter 3:ne goda sedes afhjelptes dessa olägenheter; men mannens lamhet var densamma. Mineralnttnet ökades till 7 smärre glas på dagen och baden ökades. På 27:de dygnet började P. kunna stödja på det sjuka benet, och på det 36:te gick han temligen obebindradt. Krafternn goda ock sinnet lätt, sömnen ostörd. Ytterligare 2:ne år har han druckit vid Ronneby brunn och är nu frisk.

Ynglingen S. 18 år gammal, frisk och stark eliest, hade vid

vältning af ett lass fått venstra armen och handen under detsamma, hvarefter lamhet uppstått. Han begagnade Ronneby brunn under 5 veckors tid jemte gyttjebad och hafsbad samt dusch på den sjuka armen, hvarefter fullkomligt återställande egde rum.

Flickebarnet A., 4 år gammal, hade aldrig kunnat stå på fötterna, nedre extremiteterna slankiga och i förhållande till öfriga utseendet, mycket klena; barnet, såsom det tycktes, eljest friskt, god sömn, matlust och ordentliga öppningar. Barnet tog gerna Ronnebyvattnet 4 à 5 matskedar på morgnarna och skrek nästan alltid efter mera, samt gyttjebad hvarannan dag i förening med stålbad. Utan särdeles olägenheter fortsattes härnred 4 veckor, hvarefter barnet ej vidare kunde förmås att taga mera af mineralvattnet. Föräldrarna lemnade brunnen med den lilla patienten, utan hopp om förbättring, men med det rådet, att återkomma till nästa år, om någon förbättring under tiden skulle inträffa. Detta inträffade också, och året derpå fortsattes kuren med den goda påföljd, att barnet nu kunde gå någrn steg utan hjälp, och på 3:dje året fullkomligt bra. Nedre extremiteterna voro nu spänstiga och kraftiga samt stodo i fullkomlig öfverensstämmelse med den öfriga kroppen.

Jag har tagit dessa exempel utan urval. Hundradetals andra förefinnas måhända mera förtjenta af att andragas, men tid och utrymme felas här till.

b) Epilepsia. 42 personer, behäftade med denna sjukdom, hafva på förenämnde tid besökt Ronneby helsokälla. Jag har ej varit i tillfälle att få bevittna mer än 2:ne fullkomligt lyckade resultater af Ronneby mineralvatten härför, båda fallen efter all anledning följer af maskretning. Flere fall utan ringaste förändring af det ondn efter brunnsdrickningen känner jag tyvärr, men dessa hafva ock af inga andra medel kunnat häfvas. Minskade anfall och allmän förbättring af organismen ha nästan alltid inträffat

c) Choræa. 2ö personer hafva besökt Ronneby brunn och bad under, det nämnda qvinqvenntet, härför, nästan alla af den så kallade bättre klassen. Ett. exempel torde vara tillräckligt.

Mamsell D., 14 Dr gammal, blek och af svag kroppsställning, hade redan vid 10 års ålder haft svåra konvulsiva anfall, då al]tid förenade med en häftig roterande rörelse af venstra armen så småningom hade denna rörelse öfvergått till underlivets extremiteter

sålunda, att hon plötsligt höjde sig på tåspetsarne och derefter i lutande ställning sprang framåt, till dess hon föll omkull. Så beskafad var hennes sjukdom då hon kom till Ronneby för att begagna brunnen och baden. Anfallen kommo understundom 2 gånger på dygnet, stundom blott en gång på 2:ne dagar och varnde ej särdeles länge. Matlust och sedes ordentliga, sömnen god; något tecken till menstruation hade aldrig visat sig.' Med Ronneby helsovatten börjades dagen efter ankomsten ett halft punschglas med ökning dagligen till 4 hela sådana, samt stålbad hvarannan dag; på 5:te dygnet förstoppning, hvadan Suidschüzervatten begagnades. På 9:de dygnet 6 anfall jemte hufvudvärk och öfverhandtagande mattighet samt, sömnlösbet; 11:te dygnet intet anfall, men feber och oro samt smärtsam värk i magen nedåt Ijumskarne; 12:te dygnet ett anfall, värken i underlivet i tilltagande, oro och sömnlöshet likaledes. Morphin. 1/4 gr. + pulv. cinnamomi gr. 10 gafs, hvilket frampå natten repeterades, hvarefter sömn och lugn; 13:de dygnet intet anfall och temligt lugn; det 14:de anfall på anfall samt svängningar med venstra armen; symptomerna hade nu nått en oroande grad,- och jag började blifva orolig för utgången; helt oförmodat inträffade 2 starka öppningar och en jemn svett, jemte npphörande af plågorna, och lugn. Natten till den 15 hade menstruation infunnit sig och dermed slut på allt elände. Naturligtvis hade från och med 11:te dygnet icke druckits eller badats. Nu åfertogs drickningen, ehuru i minskede doser, med badningen npphördes tillsvidare På 20:de dygnet visade sig några svängningar på venstra armen; derefter har vidare anfall ej afhörts. Mamsel D. har ej vidare besökt Ronneby. men enligt de underrättelser jag fått, är hon fullkomligt frisk. I 2:ne påföljande år har kolsyradt Ronnebyvatten druckits för att fullborda kuren.

d) Irritatio spinalis. För detta onda hafva under de 5 åren 99 sjuke besökt Ronneby brunn och bad. Att anföra exempel på de olika symptomerna, som härvid förekommit, skulle ej kunna tillfredsställande ske utan att anföra alla 99, hvar och en för sig. Resultaterna .hafva i: allmänhet varit mycket goda, serdeles sedan Stålbadet användts såsom auxiliärmedel. Om, liksom i allmänhet alltid vid de sjukdomar, der Ronnebyvattnets verkan klarast och fördelaktigast framträder och der dess goda verkan är specifik, sjukdomen beror på

rent svaghetstillstånd af hvad orsak som helst, hvilket förorsakat abnormiteter i nervlifvet och dess verksamhet, så torde intet medel finnas som mera direct förer till krafter och fullkomlig helse än Ronneby mineralvatten, användt såväl invärtes till dryck som utvärtes till bad. J. . . . .

Här må anföras endast 2:ne exempel af de många:

Mamsell L., 22 år gammal, af klen kropps-konstitution och tidigt vand att sitta vid boken eller sybågen samt städse oordentligt mensiruerad, började redan vid 13 års ålder att känna svaghet och ömhet utåt ryggraden, stundom med värk i densamma; detta tillstånd förenadt med en mängd varierande smärre och olika symptom hade varit i oupphörligt tilltagande så att patienten nu vid ankomsten till Ronneby knappast kunde utan hjälp hålla sig uppe. Ansigtet blekt, lidande, pulsen ojemn, stark. hjertklappning vid minstn ansträngning, hela ryggsden ömmande och vid tryckning derpå konvulsioner, gråt och skratt om hvartannat. Patienten kunde ej utan beqvämt stöd för ryggen förblifva 10 minuter i sittande ställning. Hackhosta stundtals. Sömnen ytterst ojemn, ofta hela nätter borta. Lynnet retligt och ojemnt. Sedes hårda och plågsamma. Tungan nedåt roten belagd. Som den sjuka vid ankomsten ej genomgått någon förberedande kur, ordinerades Kissinger att tillsvidare begagna. På 5:te dygnet stålbad + 34° med minskning af en värmegrad daglige till + 30°. På 3:dje dygnet togs en matsked Ricinolja, enär den sjukn förklarade sig ej kunna tåla Bitter- eller Saidsehützervatten. På 11:te dygnet voro symptomerna nära nog af oförändrade, men hjertverksamheten mindre och öppningarna visserligen hårda ännu, men dagliga och ännu. På 12:te dygnet börjades med Ronnebyvattnet sålunda, att 2 matskedar deraf förtärdes och ½ butelj Kissinger; dagen derpå 2:ne gånger 2 matskedar Ronneby och ett dricksglas Kissinger; 3:dje dagen 3 gånger Ronneby och ½ dricksglas Kissinger samt 4:de dagen 4 gånger Ronneby. Härvid stannades. Bad togs numera hvarannan dag. Tillståndet förbättrades dagligen och synbart för hvarje dag. Patienten kunde på 21 dygnet röra sig obehindradt samt sitta huru länge som helst utna plåga, Sömnen god och jemn. På 22 dygnet inträffades menstruationen. Med bad upphörde, men fortsattes med drickningen i oförändrad dos. Tillståndet fortfor att förbättras PE 35:te dygnet efter ankomsten förklarade patienten att hon omöjligt längre kunde förtära mineralvattnet, samt att hon fick värk i ryggen efter baden; en lindrig feber jemte hackhosta och betydlig ömhet i ryggen infunno sig. Med drickning och badning upphörde, och på 40

dygnet reste den sjuka hem, som mig tycktes, starkare och bättre, men alldeles ej frisk. Året derpå kom hon till Ronneby lifvad af tacksamhet för den goda verkan Brunnen haft på henne, samt sägande sig ej kunna minnas ett år som så plågfritt tillbragts som det sist förflutna. Under fortsättning af kuren detta och derpå följande åren blef Mamsell L. en frisk om än alltid svag flicka. S&som gift är hon ännu friskare och lär aldrig numera känna af sitt gamla onda.

Mamsell T. Hade några år varit sjuklig, med symptom af nervsvaghet och bleksot.

Hösten 1858 blef hon mera sjuk. Läkaren, som då behandlade henne, beskriver henne och hennes sjukdom som följer: Åldern 22 år. Frisk slägt. Har under sin uppväxt åtnjutit den bästa vård och allt hvad till trefnad hörer samt hvad helsa befordra kan.

Kroppslängd kanske något öfver medelmåttig. Kroppsbyggnad snarare stark än svag. Lagom hull. Kroppsbildning och kroppsställning normala. Hy frisk, men något blek. Lynne stilia och godt, dock lifligt Har en med korta uppehåll ihållande ret- eller torrhosta utan upphostning och utan något tecken till sjukdom i lungor eller hjerta. Hostan förvärras af kallare luft, så att patienten tvingas att hålla sig inne; Hon ömmar för tryckning på öfra ryggkotorna. Halsådromes sjungande ljud utvisar anæmie Hon är synnerligen matt, särdeles på morgnare. Läppar, tandkölt, tunga och svalg äro bleka, Se- och exkretioner normala. Hostan och sömnlösheten deraf uppväcka stundom flers nervösa symptom, såsom ömtåligt lynne, spasmer, skrattsjuka o. s. v.

Jag*) ansåg sjukdomen vara: Ryggmärgslidande med dess vanligare följeslagare och orsak, Bleksot, eller Bleksot med dess ofta förekommande symptom, complication eller följd, Ryggmärgslidande Palliativer mot hostan och dess orsak ryggmärgslidandet användes med olika framgång, nemligen morphin invärtes och lapistoncheringar på ryggraden m.m. Jag försökte väl äfven Jern och China mot grundsjukdomen under vintern och mot våren; men utan framgång."Medicamenter" förslogo ej, frisk luft, sommarluft, rörelse och förströrelse behöfdes derjemte.

Vintern igenom och hela våren fortfor lillståndet lika svårt Jag föreslog brunnsdrickning och badkur i Ronneby. Patienten anlände dit mycket svag och med stor svårighet, emedan luften retade hostan och åkningen ökade såväl mattigheten som ömheten.

*) Sjukdomshistorien benäget meddelad af Hr D:r Ekwurzel

och tröttheten i ryggen. Innan brunnskurn börjades, måste således först några dagars hvila föreskrivas. Först på 4:de dagen efter ankomsten kunde 3 halfva muggar af vattnet förtäras, hvilka sedermera ökades till 5 à 6, hvarjemte Stålbud föreskrefs hvar 3:dje dag, i början med 5 minuters badtid och + 35°. Redan på tredje dygnet efter börjad brunnskur märktes betydlig förbättring i hostan oeh förmågan att röra sig samt mattigheten mindre, hvilket Iyckliga förhållande fortfor och så förbättrade patienten, att hon efter nära 6 veekors brunnskur återvände frisk i det närmaste.

Doctor Ekwurzel tillägger: Mamsell T. återvände efter slutad brunnskur till hemmet nästan frisk, blef sämre på hösten 1857, tog lutbad på vintern, hvilka bekommo henne mycket väl, men måste 1858 ånyo begagna brunnskur i Ronneby, återkom frisk och försämrades ej på annat sätt följande vintern, än att hon var något svag och hostade något litet. Tredje årets (1859) brunnskur fullbordade hennes tillfrisknande och återgaf henne sina krafter. Af hosta. skrattsjuka, omtåligt Iynne, matthet, rgggmägslidande och bleksot hafva inga tecken förmärkts alltsedan sista brunskuren och nu skrifva vi redan den 3 Maj 1860.

e) Cephalalgia. Af de 33 personer, som för denna sjukdom under qvinqvenniet besökt Ronneby, har knappast en funnits utan att vara behäftad med andra lidanden, såsom antingen dålig mage, nervösa åkommor, gikt o.s.v.

Fru R., 57 år gammal, besökte Ronneby brunn egenteligen såsom sällskap åt ett annat fruntimmer och hade ej ernat dricka brunu. Hennes onda hade varat i flera år och periodiskt återkommit, nen hade denna periodicité ökats, så att nu knappast någon vecka kunde passera utan 10 à 12 timmars stillaliggande, vanligen i förening med kräkningar Minsta buller kring patienten ökade lidandet. Magen trög. Mellan anfallen af hufvudvärken helsan god och lynnet godt, liksom matlusten och sömnen goda. Pulsen under anfalleu långsammare än eljest. Några dagar anbefalldes att dricka Marienbader Kreutz-brunn, hvarefter börjades med små doser Ronnebyvatten samt Stålbud hvarannan dag. På 7:de dygnet ett svårt anfall af hufvudvärken jemte starka kräkningar och några lösa öppningar, likaså på 10:de dygnet; sedan ej förr än 26-te, ehuru lindrigare. På 36:te dygnet upphördes med drickningen. Enligt ingångna underrättelser har hufvudvärken ej mera återkommit.

f) Hypochondria 38 och g) Hysteria 268 personer hafva för dessa sjukdomar besökt Ronneby under den nämnda tiden Af dessa hafva många haft lindring och betydlig förbättring, många också för några år blivit återställda, men återfått sitt onda, samt slutligen många rent af kurerade. Då jag under rubriken Hypochondria upptagit endast karlar och under Hysteriaqvinnor, finnes lätt huru öfvervägande det täcka könet fått på sin del detta för dem sjelfva visserligen obehagliga, men för omgifningen nästan outhärdliga onda. Lika många som orsakerna till sjukdomen äro, lika oräkneliga äro de symptomter som karakterisera densamma; men säker förbättring och bot är vid Ronneby att vänta, om orsakerna äro: allmän svaghet, onanie, fluor albus, med flere rent försvagande omständigheter.

Endast 2:ne exempel torde få anföras.

Giftet mannen N. T., 45 år gammal, hade för någrn år tillbaka lidit af en gastrisk nerffeber. Uppkommen härifrån, hade han börjat oupphörligen tala om sitt onda, hvilket förlades än hit än dit, men huvudsakligast i maggropen. Ängslan och klenmodighet, flatulens och syra i primæ vä karakterisernde hans onda. Anländ till Ronneby kunde jag, efter att i 1½ timma hafva talat vid honom, omöjligen göra reda för mig sjelf hvad han uppgifvit, och beskrifningen derpå vore omöilig. Reseltatet blef att han fick börja att dricka af Ronneby mineralvatten med ett mindre glas första dagen under ökning af ett dageligen till 6 samt Gyttjebad hvar tredje dag. Efter några dagar skickade patienten bud på mig, med underrättelse att han under sistförflutna natten haft den uppenbarelsen, att så vidt han ej under följande 24 timmar finge minst 4 starka öppningar, skulle hela kuren förfelas. Som mannen varit obstruerad någrn dagar, delade jag fullkomligt visionens syfte och ordinerade engelskt salt, som hade god effect och fyllde till öfserlopps profetens önsknings. Under ständiga jeremiader förbättes emedlertid brunnsdrickningen efter uppgjord plan, och på sjetta veckan befanns han verkligen betydligt bättre. På följande åren återtogs brunnsdrickningen, och sade mig både patienten sjelf och hans hustru, att han efter första Brunusdrickningen blifvit mycket förbättrad och nu nästan återställd.

Mamsell G., 23 år gammal, af godt utseende, hade flera år varit förlofvad, läst romaner och lidit de sednare 4 åren af fluor albus hvarigenom hon blifvit mycket försvagad. Lynnet ytterst ojemnt, stundom skratt och stundom gråt, båda till öfverdrift. Känsla af likasom en uppstigande boll under bröstet, då svåra anfall af asthma förekommo. Ronneby föreskrefs och börjades med $\frac{1}{2}$ punschglas första dagen som dock genast nppkräktes, likså andra dagen, och följde derefter så starka asthmatiske symptomer, att jag

ej vågade låta patienten på detta vis fortsätta med brunnsdrickningen. Ho fick nu äta några pepparkakor före drickningen och tillsades att hon ej förr än kl.7 på morgnarse behöfde begifva sig till Brunnen. Detta hielpte hon tålde nu väl sitt halfva glas och ökade snart detta till 5 halfva. Under tiden togs Stålbud hvar 3:dje dag och begagnades insprutningar af Rounnebyvattnet, gjordt ljunt med litet hafresoppa. Lynnet blef jemnare; den besvärliga Globus hystericus jemte denna åtföljsade Asthman upphörde, likså den hvita flytningen, och vid 5:te veckans slut lemnade patienten Ronneby frisk och stark. Som hon nu iakttog föreskriften af rörelse i fria luften och jemn sysselsättning samt emellanåt bad i hafvet, i hvars grannskap hon bodde, så har hon förblifvit frisk.

h) Neuralgia. Häraf angripne hafva 167 personer ifrån 1854 till 1858 besökt Ronneby. Med skäl torde kunna frågas, om ej färuat nämnde och beskrifne sjukdomar kunde och borde föras under denna kategori. Men med Neuralgier menar jag i allmänne sådana Nervplågor och Kramplidanden (permanent eller periodiska) som förekomma antingen i en enskild nerv eller i en hel nervfläta isynnerhet uti membranäsa och aponeurotiska delar. Såsom synes har en ej obetydlig personal behäftad med dylika lidanden besökt Mineralkällan vid Ronneby, och att den ej varit overksam därför bevisar antalet. Orsaken till det onda bestämmer otvifvelaktigt de lyckliga verkningarne af Ronneby källas och bads användande därför. Härröra Neuralgierna af allman slapphet och svaghet, af underlifs oordningar utan märkbara organisations-förändringar, af blodbrist eller andra försvagande omständigheter, så är Ronneby källa på sin plats och lyckliga resultat skola ej felas.

Exempel på förbättring och underbara fullständiga kurer saknas ej; vi vija införa ett bland de många.

Fru S. hade några år före besöket i Ronneby lidit af en ihållande tandvärk, (ej carierade tänder) på högra sidan, hvilken snart spred sig till halfva näsan, öfverläppen, utåt örat samt tinningen å samma sida; åtskilligt hade försökts utan att hjälpa, bland annat att genomskära nerven. Vid aukomsten till Ronneby beskrefs smärtan såsom ytterst intensiv emellanåt och drogos då ansigtsmusklerna än hit än dit, så att de ohyggligaste grimaser företeddes. Värken likandes vid häftiga elektriska slag och kunde den sjuk omöjligen underlåta att högt jemra sig då det onda påkom; stundom minskades, värken, så att den blef dräglig och till och med upphörde alldeles för någon stund, för att ytterst häftigt återkomma.

Patienten var synaerligen medtagen till följe af ett nu nära nog halffårigt lidande. Sömnen afbruten, sällan varande mer än 2 timmar hela natten. Lynnet retligt och högra delen af ansigtet så öm, att den ringaste vidröring upprörde det onda. Matluste ringa, och förskräckelsen att vidröra den lidande delen så stor, att pat. heldre ville låta bli att äta än att på ringaste sätt irritera densamma. - Endast tunna, flytande fodoämnen förtärdes, och detta med den yttersta försigtighet. Tungan belagd nedåt roten.

Någon ömbet i ryggraden ej märkbar. Öppningarne sällan påkommande, men då temligen naturliga. Att börja med ordinerades endast 2:ne matskedar af Ronneby-vattnet att taga hvarannan timma från 8 till 12 på dagen. Tvättning af mineraivattnet på det lidande stället samt gytte-omslag. Förstoppning infann sig snart, hvadan några matskedar Ronneby-vatten på eftermiddagen kl. 5 anordnades. Plågorna minskades märkbart dagligen, och kvantiteten af vatten ökades till 4 halfva muggar dagligen, och stålbad hvarannan dag jemte de förut använda omslagen. Redan på 14:de dygnet var all plåga borta, och de få reminiscenser deraf, som pat. kände vid någon begången oförsigtighet att utsätta sig för drag eller vid att för häftigt tugga, ansåg hon för ingenting emot det lidande som varit. Fru S. lemnade brunnen frisk och har sedan så förblifvit, åtminstone hvad neuralgien bekäffar.

i) Spasmi. Då dessa sällan utan komplikation med andra nerv-lidanden förekommande äro endast 22 antecknade såsom deraf lidande. Vi vilja här följa ett särdeles eget fall deraf

Herr B. 25 år gammal, blodfull och af en stark kroppsbyggnady, hade städse åtnjutit en blomstrande helsa. Vid ankomsten

till Ronneby berättade herr B. att han hastigt efter en stark förkylning fått känning af ett slags spasmer, hvilka inskränkte sig till muculi reeti abdominis och yttrade sig i ett oupphörligt ryckande at den sjukes öfverlif uppifrån nedåt, värst efter det han setat böjd eller lutande och derefter försökte räta på sig. Pat. led obeskrifligt af sitt onda, som äfven verkade obellagligt på hvem som såg honom, särdeles på flere vid brunnea vistande hysteriska och nervretliga personer. Herr B. hade förut försökt ej obetydligt med medicin utan att dock deraf hafva rönt särdeles förbättring. Vid Ronneby börjades drickningen i små och ofta repeterade portioner, och så att pat. äfven om aftnarne kl. 6 drack några små qvantitetet. Redan på 3:dje dygnet märktes betydlig förbättring, och inom 8 dagar hade ryckningarne så aftagit, att de endsst sällan påkommo och då mycket lindrigare och af kort varsktighet, såsom då pat. länge sysselsatt sig vid skrif bordet i lutande ställning eller dyligt och derpå skulle räta på sig. Herr B. Iemnade Bonneby återställd, och tar hans helsa god då jag flera månader derefter härde något om honom.

k) Debilitas universalis. Allmän svaghet, uppkommen antingen efter föregående hela organismen försvagande sjukdomar, eller ock ärfd och förvärfd sådan, af hvad orsak den än må vara, höra hit, och äro derföre, betecknande nog, icke mindre än 251 personer på sednaste qvinqvenniet antecknade. Svårligen lärer något medel kunna jemföras med Ronneby mineralvatten vid alla de tillfällen, som bero af verklig och immateriel, allmän eller lokal svaghet, ehuru det, då svagheten och retligheten äro särdeles stora, bör i mycket små doser, till en början åtmninstone, användas eller helst af mildare jerthaltiga vatten förberedas.

P. S., 37 år gammal, hade fått den vanan att åderlåta sig ofta, 3 à 4 gånger årligen, och vid en häftigt påkommen reumatisk åkomma hade han af någon förståsiggpåare erhållit och följt det rådet, att åderlåta sig hvar 3:dje dag till dess han kände sig frisk. Tillkallad fann jag pat. i det mest anæmiska tillstånd jag kan erinra mig hafvn sett någon. Liggande till sängs med ett likblekt utseende, knappast i stånd att upplyfta de nedtyngda ögonlocken. Det sednast åderlåtna

blodet innehöll knappast någon fibrin, och P.S. fick, vid minsta försök att röra sig, den svåraste kramp i hjertat. såsom han yttrnde sig. Sedan pat. några dagar blifvit vårdad hemma och då druckit, Kissinger-vatten, forslades han till Ronneby, der drickningen. begynte med en matsked första dagen, andra 3 och fjerde 6. På 8:de dygnet behöfdes laxans, hvilket togs af bittervatten och medförde full verklan. Redan på 12:te dygnet kunde P. S. gå upp och ut, och på 14:de träffade jag bonom helt-oförmodadt vid helsokällan tidigt på morgonen, visserligen matt och blek, men öfverraskande förbättrad, och underrättade han migi un att han icke ville dricka vatten matskedtals, utan som andra menniskor, hvadan han i dag ernade dricka 6 dricksglas. Att jag bestämdt afrådde denna häftiga öfvergång var gifvet: men om mitt råd i allo efterkoms, torde vara tvifvel underkastadt, Denne man lemnade Ronneby brunn redan första året nära nog återställd och har sedermera nästan hvarje år besökt mineralkällan. Han är för närvarande en frisk och stark man, och har nu 2:ne barn, då han före Brunnsdrickningen, ehuru 2:ne ganger gift, icke hado något.

Utrymmet tillåter ej flere exempel på lyckade kurer vid Ronneby af Debilitas universalis, härledande sig från mångfaldiga andra orsaker. Vid Ronneby gifves hvarje sejour rika exempel härpå

C) Sinnesorganernas Sjukdomar

a) Amaurosis, Amblyopi Oaktadt säkerligen långt flere personer än 5 på 5 år besökt Ronneby helsokälla för amaurosis och deraf befunnit sig väl, ha ej flere därför blifvit antecknade. I allmän svaghet ingår oftast försvagad synförmåga. Vid närmare undersökning torde många under denna rubrik hänförde personer äfven hafva lidit af amaurosis incipiens och sålunda vid Ronneby förekommit ett framtida ondt af den olyckligaste art Den erfarenhet, som af 5 personers vistande vid Ronneby specielt för amaurosis vunnits, är af intet värde, och måste sålunda lemnas åt framtida rön, hurutida brunnskur för denna sjuk dom vid Ronneby förtjenar att användas.

I

b) Catarracte. 14 personer hafva besökt Ronneby under den sagde tiden, behäftade med detta onda. Vanligen har dock besöket vid mineralkällan gällt andra åkommor e]ler ock densamma begagnats såsom en allmänt stärkande kur efter operation för detta onda.

a) Morbi oculor. uar. gen. Under denna rubrik äro 30 personer, upptagne. Att flere begagnat Ronnebyvattnet Utvärtes mot en mängd ögonsjukdomar, härrörande af slapphet oeh svaghet i ögats yttre delar, är klart, och att flere gjort det invärtes, är troligt. Ophthalmier af allmän svaghet samt under lifvets oordningar hafva vi förut nämnt. Tillräcklig erfarenhet saknas för att öfver Ronneby minersl vattens speiela nytta i dessa fall kunnat afgifva tillförlitliga uppgifter.

d) Otorrhæa, Cophosis. 72 personer äro antecknade sasom vårdade vid Ronneby brunn under qvirqvenniet för dessa sjukdomar. Den forra (Otorrhæa), då den kunnat subsummeras under skrofulösa lidanden, är bland dessa att finna Här är den endast upptagen såsom af andra föregående sjukdomar förorsakad. Den sednare (cophosis), beroende af nervsvaghet, underlifs oordningar eller af samladt och förtjockadt örvax har oftan vid Ronneby brunn blifvit botad. Vid båda dessa sjukdomar har jag högst försigtigt begagna mineralvattnet till utvärtes bruk, deremot nästa alltid jemte drickning anordnat hafsbaden, hvilka stundom ensamt åstadkommit bot, isynnerhet hos allmogen hvas påkommande döfhet ofta beror på stelndadt och förtjockadt örvax. Flere gamla personer, som många år varit döfva, har Ronneby-vattnet lika litet som något annat medel kunnat kureras.

En 12-årig gosse, som en längre tid förut haft snufva och bröstvärk, blef hastigt qvitt detta onda; men i dess ställe började flytning ur högra örat Vid hans ankomst till Ronneby var flytningen tunn och illaluktande samt stundom förenad med smärta inuti örat och hufvudvärk. Allmänna utseendet sjukligt och svagt, anæmie ej obetydlig. Understundom utsot, då flytningen ur örat alltid var bättre. Ett halft punschglas Ronneby mineralvatten anordnades första dagen med ökning af ett halft glas dagligen till 4 à 5 halfva, hvarefter med hafsbad skulle börjns 2 à 3 i veckan. På 16:de dygnet infann sig diarrhé med feber, hvarvid en mass spolmaskar afgingo jemte en myckenhet med slem omgifna hårdnade. Flytningen minskade härefter snart; gossen fick ett friskt och raskt utseende och lemnade frisk Ronneby.

D) Lungornas och iuftvägarnas sjukdomar.

a) Bronchitis chronica eller atoni i lungorna jemte svaghet och förslappning och thy åtföljande slemafsöndring. 19 personer hafva under denna rubrik blifvit vid Ronneby brunn antecknade för tiden 1854, 1855, 1856, 1857 och 1858. Som jag ej erhållit någon underrättelse af de personer, hvilka för detta onda besökt helsokällan, kan jag ei gifva besked därför. Under resultaten af brunnsdrickningen därför. Under vistandet vid helsokällan bekom den särdeles väi.

b) Tuberculosis. 51 personer äro antecknade, hvilka, behäftade med denna sjukdom, begagnat Ronneby. Naturligtvis hafva tuberkelerna hos de aldraflesta af dessa patienter varit i ett rentaf outveckladt stadium, da de erhållit tillstånd att dricka Ronneby brunn för andra åkommor oaktadt att dessa förefunnits. I förening med lindrigt uppvärmd mjölk, till en tredjedel ungefär, har också Ronneby-vattnet ej visat någon skadlig verkan på cruda tubere. och deremot alltid öfvat sin stärkande toniserando kraft på andra lidanden, som i bredd med dem förefunnits. I mera avancerad tuberculosis anordnas ej Ronneby mineralvatten och är i detta enda, obemängdt, bestämdt skadligt.

Ett eget exempel torde jag emellertid få uppgifva.

En bondhustru nära intil] Ronneby, lidande af fullstä/dig lungsot, ansågs redan hösten 1854 af mig såsom knappast varande i stånd att öfverlefva nästa vår. Så klen som harl var. begärdes dock 1855 att hon skulle få försöka Ronneby helsokällas vatten, hvilket jag naturligtvis rentaf afslog år 1858 kom emedlertid samma hustru till mig temligen rask, ehuru med alltjemt fortfarande hosta, varaktiga sputa och magert utseende, sägande sig hafva blifvit starkare och bättre efter drickandet af Ronneby och nu viljandee dermed förlfara. Jag kunde knappast tro mina ögon, och vid närmare efterforskande, huru härmed kunde hänga tillhopa. uppgaf den sjukas man för mig, att Stadsläkaren hr doktor Rydberg tillåtit hustrun dricka Ronneby brunn på så vis, att hon dagligen slagit några theskedar af mineralvattnet till I kvarter mjölk, hvilket på dagen förtärts. Hon har nu fortsatt härmed hvarje år, och hvad som är säkert, är, att hon af denna homæopatiska dos befunnit sig utomordentligt väl och dermed uppehållit och uppehåller sitt lif.

c) Asthma adynamicum et abdomale vel flatulentum. Häraf sjuke äro endast 8 personer anförda på hela tiden af 5 år. Att af en och annan lyckad kur nu sluta till hvad Ronneby i detta fall för sjukdomar af samma art kan varn eller blifva, torde vara förhastadt.

E) Hjertats, blod- och lymph-systemets sjukdomar.

a) Vitia cordis. 28 personer hafva för hjertats sjukdomar sökt Ronneby helsobrunn och bad. Såsom symptom af andra sjukdomar äro hjertsjukdomarne Subsummerade under de hufvudsjukdomar, hvartill de höra. Utvidgningar af hjertat och adynami i detsamma äro de hufvudsakligaste, mot hvilka Ronneby såsom kurort kan användas.

b) Hmæmorrhoides. 133 personer häraf angripne hafva besökt Ronneby unrer qvinqvennietl, deraf de fleste sådane, som genom långvarigare stillasittande ådragit sig hemorrhoidal sjukdomen med alla dess följder. Visserligen kan man med skäl anmärka, att ombytet af lefnadssätt, resan till brunnen och det rörliga lif, som der föres, i och för sig sjelf verkar så välgörande på dylikn patienter, att de till och med utan brunns-kuren skulle under dylika förhållanden blifva friska; men deremot kan då anföras, att i så fall skulle ej många kommit till denna brunns-ort, enär de fleste på andra orter och vid flere andra brunnar sökt hjälp, innan de besökte Ronneby och först der återfingo sin he]sa.

Vi vilja anförä ett exempel.

Herr S., 41 år gammal, af ett gladt och lifligt lynne eljest, hade redan från yngre åren såsom skolkarl måst tillbringa ett stillasittande lif, till följe hvaraf han nu ansåg sig redan flere år hafva lidit af hemorrhoider. Understundom hade väl dessa varit öppna, hvarefter lätnad känts; men år från år hade en blytyngd emellanåt allt starkare lagt sig på patientens hufvud och liditals nästan helt och hållet förlamat hans verksamhet. Hjälp hade sökts från många håll. bland annat brunnar och bad, dock utan framgång. Vid ankomsten till Ronneby var lymnet tungt, hufvudvärk kändes nästan ständigt, särdeles åt nacken till sömnen orolig och störd, matlusten ingen, lifvet trögt. pulsen 65 à 70 slag i minuten. Understundom ökades hufvudvärken till en häftig

neuralgie, och då tålde den sjuke hvarken sig sjelf eller andra, samt sysselsatte sig endast med att vandra upp och ned i rummet under djupa suckar och stundom hög jemmer. Ett lindrigt lössande vatten anordnades först, och sedan detta under några dagar gjort behörig verkan, börjades med Ronneby mineralvatten i smärre doser. På 4:de dygnet intensiv hufvudvärk. På nionde likaså, jemte förstoppning. Coloqvint-piller föreskrefvos och gyttjebad med dusch öfver korsryggen. Den sjuke började härefter känne sig bättre. Matlusten blef god, öppningarne jemna och Iynnet godt. På 25:te dygnet kändes lindrig hufvudvärk; men näslan omedelbart derefter eller under densamm fick patienten starka blodblandade öppningar af tjäras konsistens och seghet Hufvudvärken var med dessa borta och patienten har ej sidare afhört detta onda.

c) Scrophulosis. Då man antager skrofelfsjukdomens väsende för att vara en svaghet eller slapphet, och felande eller oregelbunden verksamhet i det Iymphatiska systemet, samt dit äfven räknar anlaget till denna sjukdom, så hafva 267 personer, deraf mest barn från 1854 till och med 1858 års brunns-sejourer besökt Ronneby brunn och bad. Såsom kraftigt hjälpmedel har utom stålbaden äfven mycket begagnats hafsbaden. Stort hufvud, fylligt, men svampigt utseende, svälld öfverläpp och näsa, ljust, ofta bland allmogen krithvitt hår, blå ögon med vidgade pupiller, utstående, uppdrifven mage, klena extremiteter, samt ständig fallenhet för slemsamlingar utgöra skrofelanlagen, och ophtalmia samt otorrhæa scrophulosa, magens störda funktioner, mask m. m. den mera utvecklade skrofelsjukdomen hos dem, som besöka Ronneby helsokälla för att der blifva med framgång kurerade.

F) Magens och tarmkanalens sjukdomar.

a) Utcus ventriculi. 21 personer äro antecknade, å hvilkas sjukdomar sådana symptom företett sig, att man med skäl kunnat tro, att denna sjukdom varit förhanden. Några af dem hafva efter ett eller annst års lindring och förbättring af Ronneby brunn redan lemnat detta jordiska och dymedelst konstaterat diagnosen.

En fabrikör W. som öfverallt sökt lindring för sitt onda, fann det slutligen vid Ronneby, hvars helsokälla han de sednaste 10 åren af sitt lif besökte hvart annat eller hvart tredje år. Han sade förf. sjelf

att Ronneby var det enda medel af alla han försökt, (deribland en mängd af våra yppersta utländska brunnar och bad) som medförde förbättring och verklig mera långvarig lindring i hans onda. Han ansåg Ronneby mineralvatten ensmat hafva uppe hållit hans lif de sedanste åren. Han är nu död

b) Cardialgia, Gastrodynia, Dyspepsia, Apepsia, Gastritis chronica. Då af vår allmoge nästan ingen äldre person finnes, som ej i mer eller mindre mån är af någon utaf dessa sjukligheter angripen, särdeles bland qvinnorna, kan man ej undra på, att under qvinqvenniet 1854, 1855, 1856, 1867 och 1858 ej mindre än 642 personer blifvit antecknade att därför hafva besökt Ronneby-brunn och bad. Freqvensen gifver ock tillkänna, att brunnen gjort sin nytta, samt det förtroende och tillit man sätter till den hjälp, som vid denna helsokälla är att finna. Med få undantag vinnes ock hjälp, ehuru erkännas måste, att då lefnadssättet hemma efter kuren icke förändras, då födoämnen blifva lika litet valda efter som föredensamma, samt utsättandet för förkylningar och andra menliga inflytelser blifva i ingen mån rättade, så blir denna hjälp temporär. Att uppgifva exempel torde vara onödigt. Knappast finnes en stuga i Blekinge, der ej någon person sökt och funnit hjälp vid Ronneby-brunn för ofvannämnda onda.

a) Colitis chronica. 76 personer äro antecknade att för detta onda hafva under qvinqvenniet begagnat Ronneby-brunn och bad. Colica metastatica, adynamica, nervosa och metsalica äro hufvudsakligast behandlade och varnligtvis med största framgång. De 3:ne förstnämnda torde bäst kunna subsummeras under andra sjukdomar; på den sistnämnda deremot, hvars orsak är klar och bestämd, torde jag få anföra ett exempel.

Lärgossen P., 20 år gammal, som under loppet af 1855 tilltade mig åtskillign gånger för en särdeles våldsamt och ihållande kolik, hvars orsak lätt var uträknad, då han, som tillhörde kruk- och kakelugnsmakare-yrket, nästan alltid efter hvarje glasering af kärl eller kakel fick anfall deraf, blef af mig tillstyrkt att begagna Ronneby-brunn. Vid ankomsten dit var hans hy grågul, huden torr, nästan sträf för känseln, nedre extremiteterna svaga, med kända af domning, liksom om de sofvo. smaken i munnen elak, förstoppningen ytterst envis, exkrementerna liknande får-exkrementer. Med

tillhjälp af ricin-oija, skärdeles i början, fördrogs vattnet väl, och huden blef efter 10 gyttjebad smidigare och mera fuktig, äfvensom mera styrka i extremiteterna förspordes. Detta var emedlertid all den förbättring som på slället kunde förspörjas. Återkommen från Ronneby, vårdades han af mig och förbjöds att deltaga i glaseringen. Redan innan jultiden var han alldeles frisk, hyn frisk, matsmältningen god, öppningarne reguliera och naturliga. All lamhet i extremiteterna upphörd. Koliken hade efter brunnsdrickningen ej låtit höra af sig. Han ändrade yrke, på min tillstyrkan, och har sedermera städse varit frisk .

d) Helminthiasis (vermes intestinales, spol- och springmaskar). För denns åkomma äro 148 personer antecknade att hafva besökt Ronneby brunnt. Förf. har nästan aldrig funnit Ronneby-vattnet svika det renommé det erhållit såsom helsobringande i denna sjukdom. Af de 148 antecknade under qvinqvenniet voro alla under 15 år, och alla hafva blifvit dels friska, dels betydligt förbättrade redan under första året.

Några exempel torde få anföras.

Flickan A. L., 10 år gammal, skickades af mig till Ronneb, då honu, efter ett häftigt anfall af kolik och kramp, under behandlingen därför blef af med en mängd spolmaskar (Asearid. lumbricoides). Vid ankomsten till brunnen befallns underlifvet uppdrifvet, ehuru ej hårdt, pupillerna dilatade, matlusten öfverdrifvet stor för hennes år, hyn blek och hvad man kallar glåmig, stundom påkommande äckel och buller i magern, skärande med tänderna under sömnen, som alltid var orolig och stundom, särdeles vid ny och nedan, förenad med uppstigande ur bädden och kringvandrande i rummet. Som denna flicka var enda barnet till ett rikt bondfolk, var hon särdeles klemigt nppfödd och hade bland annat erhållit en mängd sötsaker, hvartill hon hade stort begär. Efter att några dagar hafva först förtärt Kissinger-vatten börjades med Ronneby-vattnet matskedtals, som väl tåldes, hvadan detsamma ökades till 3 halfva muggar på morgnarne och en på eftermiddagen. Vid första inträffande nedan blef flickan utan olägenhet af med 6 stycken spolmaskar och en massa af slem, så kompakt, att förf. aldrig vet sig hafva selt maken. Alla förutnämde symptom upphörde, och flickan lemnade brunnen fullt frisk. Jag har varit i tillfälle att sedermera ofta se henne, och hon har förblifvit kurerad för masken.

Gossen P. A., 9 år gammal, hade efter en gastrisk feber blifvit särdeles mjeltsjuk till lynnet, vissa tider klagande öfver klåda in ano och stundom påkommande svårighet att kasta vatten. Sömnen orolig; han rusade npp ur sin bädd springande af och an i rummet mot väggarne, liksom han velat springa uppför desamma kafvande med armarna och slitande i allt hvad han öfverkom. Gossens föräldrar besökte för. i Carlskrona, och sedan de gifvit förestående beskrifning, gåfo de mig sjelfva anledning till att det kunde vara maskretning, hvadan jag förordnade ett mos af Sem. santonic. och honung samt jalappa. Jag hörde ej vidare af dem förr än näsla brunns-sejour, då de kommo till brunnen med gossen för att söka densamma för honom. Vid efterfrågan hvad det af mig orderade moset haft för veckan, upplystes att gossen väl efter intagandet deraf blifvit af med 2:ne ”långa maskar”, men att; han dervid lidit af af häftiga kolivulsioner, att man ej vågat dermed fortfara. Gossen var nu beck och mager, hade skum, skelande blick och utvidgade pupiller, svårighet att krasta vatten understundom klagande öfver rädsla för all ting och bärande sig tafatt åt vid allt som han skulle företaga. Mig förekom han såsom en onanist i högre grad. Och då i sådant fall Ronnebyvattenet var indicerat, lät jag honom börja med att dricka 2:ne halfva muggar hvarje morgon och en på aftnarne med ökning af en half mugg morgnarne till 4. Buller och knip i magen nppkom nu, jemte lusten för att fara efter väggarne. Ett pulver Jalappa med Calomel gafs, hvareefter ymniga öppningar, hvarvid några och tjugo spolmaskar samt en massa slem afgick ofrivilligt under de hemskaste skrik och kovulsioner. Efter denna tid repade sig gossen, hyn blef frisk, blicken friare och liflig. Matlusten jemn och sömnen ostörd, liksom han derefter aldrig hade någon olägenhet af dysurie. Han besökte Ronneby ytterligare 2ne år, ehuru han efter det första var alldeles frisk.

e) Tænia. För denna svåra sjukdom hafva 18 personer besökt Ronneby under qvinqvennet. Visserligen borde denna sjukdom afhandlats under föregående rubrik, men då Ronnebyvattnets inverkan på densamma ej lika Iyckligt utfallit som med den föregående, torde ursäktas att författaren skiljt dem åt. Att Ronnebyvattnet såsom efterkur i denna sjukdom är välgörande har förf. alltid funnit, enär de temligen heroiska medel, som för densamma begagnas, i hög grad slappa magen, men såsom kur för benikemasken torde

det ej, åtminstone ensamt, hjälpa. Jag har försökt koussou med flera andra kurer, tillika med begagnandet af Ronneby mineralvatten, och väl ha ofta långas tycken af masken afgått, men ej helt och hållet.

f) Diarrhæa chronica och Obstructio Viscerum. Under de oftanämde 5 åren äro 36 personer upptagne för den förra och 59 för den sednare åkomman såsom brunnsökande vid Ronneby. Båda dessa sjukdomar, då de härröra af adynamie eller sasos följder af förutgående försvagande omständigheter, finna sin bot vid Ronneby. Ofta klaga dylika patienter öfver båda delarne omväxlande med hvarandra, så att de vissa tider plågas af för mycken utsot och vissa andra deremot af förstoppning. Magen håller aldrig medelmåatta. Naturligtvis äro för dessa patienter diet, tjenlig klädedräkt och regulier rörelse lika nödvändiga som sjelfva medikamentet, och först i förening med dessa kan det sednare göra verkan.

Ett par exempel må anföras.

Hustru A M., 34 år gammal, led efter genomgångens svårartad rödsot af ett ihållande och försvagande diarrhé, som af inga adstringentia eller roborantia ville hejdas. Hon önskade sjelt såsom sista resursen söka Ronneby brunn, och var förf. dermed så mycket heldre tillfreds som derigenom kunde vinnas ej allenast kvinnans möjliga tillfrisknande, utan äfen erfrenhet af hvad Ronneby i ett så förtvifladt fall kunde uträtta. Vid ankomsten till Ronneby var tillståndet eländigt; 8 à 11 öppningar på dygnet; det fortärda afgick, som patienten uttryckte sig, likadant som hon förtärde det och nästan omedelbart efter förtärandet; kroppen i högsta grad emacierad. Tungan mörkröd. Andedräkten skarp och af en egen lukt. Buken lindrigt ömmande för tryckning derpå, men insjunken och tom. Inga plågor vid uttömningarna, och nästan ingen lukt af ekskrementerna, hvilka voro vattentunna. Efter att hafva minutiöst reglerat dieten anordnades Ronnebyvattnet såsom medikament att taga en desertsked hrarinnan timma hela dagen igenom, särdeles straxt efter maten, hvarnf skulle förtäras ofta och lite i sender; öppningarna minskade så småningom, i början med svåra knip, hvilka dock lindrades med några droppar opium, men sedermera utan dem. Exkrementerna blefo mera samlade och maten behölls temligen väl. Hon började nu dricka vid brunnen om morgnarna en mun full tre

å fyra gånger dagligen samt taga stålbad hvar 3:dje dag. Efter att i 6 veckor hafva vistats vid Ronneby, lemnade hon brunnen återställd och har derefter så förblifvit.

Herr W., 38 år. Som barn stark och liflig, blef han intvingad i skolarn och vid boken. Bibehöll sig emedlertid temligen väl till sitt 25 år, då det slillasittande lifvet började verka ofördelaktigt på hans Inne och digestion. Öppningarne dröjde ofta hela 5 dygnen mellan hvarandra. Någon gång fick han pågor i magen och derefter statk diarrhé, som kunde fortfara hela 8 dagar utan lindring i hans illabefinnande och medförande stor mattighet. Vid ankomsten till Ronneby var han efter en längre resa temligen rask, men hade då på 9 dygn ej haft öppning, hvarvid han sade sig ofta vara van med och påstod alltid känna sig friskast då öppningarne dröjde länge. Mager och torr. Tungan särdeles mot roten tjockt belagd med ett gulhvitt slem Hyn gulaktig. Smaken elak, beskaktig. Pat. upplyste på tillfrågan att han aldrig konnat observern sig hafva haft öppna hemorrhoider. ej heller visste han om hans ondn var sådan ehuru han på beskrifning trodde det. Hans lefnadssätt hade alltid varit ordentligt, men hade han aldrig, som han uttryckte sig, ” spottat i glaset ” bland goda och glala vänner. Jag anordnade nu följande mos åt honom: Electuar. Sennæ j + Tart. depurat. g + Rad. Rhei pulv. + Subcarb. ferros. ferrie. aa 3ijenm sufficient. quantit. Syrup. Zingiber. ut fiat Electuar. spissior. eonsist att taga en thesked i sender , hvarefter starka öppningar följde och betydlig mattighet, samt nedstämning i lynnet. Sedan han några dagar druckit Kissinger vatten och likaledes omkring ev vecka kolyradt Ronneby, börjndes med Ronneby minernlvatten 4 muggar dagligen, som öktes till 6. Öppningarne reglerads med ofvannämnda mos och patienten befann sig särdeles väl samt lemnade brunnen mycket tillfreds med sin sejour. Några år efter vistandet härstädes erhöll jag bref från denna patient, som sade sig hafva mått särdeles väl efter Ronneby hvilket han i nödens stund åter ämnar begagna. Emedlertid begnäde hann ytterligare recept på moset, då det gamla förkollmit, emedan detta mos varit och är för honom ytterst välgörande.

G) Lefverns och Mjeltens sjukdomar.

a) Morbi Hepatis & Icerus. För dessa åkommor hafva under loppot af 5 år 33 personer anlitat Ronneby. I början af mitt inten-

dentskap försökte jag begagna vattnet omedelbart för dessa åkommor, men afstod snart derifrån, enär det på intet sätt svarade mot mina förhoppningar. De här anförde 33 personerne hafva sålunda för sina åkommor endast begagnat Ronneby såsom efterkur, sedan de förut druckit Carlsbader eller andra lösande vatten och deraf i allmänhet befunnit sig väl.

b) Febres Intermittentes och deras följde. Begagnandet af Ronneby för dessa sjukdomar har så mycket bättre utfallit och 161 personer hafva derfor under förutnämnde tid sökt brunnen, många sedan nlla andra medel förgäfves blifvit försökte. Eget är att patienterne nästan alltid under drickningen återfå sitt onda och i allmänhet ej befinna sig bättre än förut under densamma. Van]igen har jag couperat den återvändande frossan med qvinin, men har ock sett personor som reguliert fortsatt drickningen oaktadt frossan lika reguliert återvändt. Så småningom har den då emedlortid upphört och sedermera aldrig återkommit. Samma förhållande har inträdt då frossan med qvinin blifvit umdertryckt. I 2:ne fall erinrar jag mig att Ronneby icke hjälpt: det ena ett 5 års barn, som i 3:ne år förut varit sjukt af frossn och för hvilket allt ting försökts förgäfves. Under kuren recidiverade frossan oupphörligt och efter hemkomasten från brunnen förändrades ej det onda. Barnet dog 3/4 år, derefter Det andra en 40 års man, som länge dragits med sitt onda och som nu i flere år besökt Ronneby. Han återfår alltid frossan under brunns-sejonren. äfven om han hela året derifrån eljest varit fri. Om han ej blifvit qvitt frossan alldeles, har han emedlertid blifvit betydligt starkare och friskare än förut.

D) Urogenital-organernas sjukdomar.

a) Morbus Brighthii. 12 personer ha under qvinqlvennet besökt Ronneby för denna svåra sjuksdom. Att draga bestämda slutsatser, om och i hvad mån Ronneby i densamma gagnar, af detta ringa antal torde ej vara skäligt. Hvad jag inhemtat är att patienterna under drickningen i allmället känna sig bättre, men att ägghvitehalten i urinen derunder förökes så att den sista dagen vid Ronneby var större än den första. Deremot tyckes efterverkan vara särdeles god, enär nästan alla dylika patienter återkomma flere år och alltid förklant sig af brunnsdriekingens hafva mått särdeles väl

b) Diabetes mellitus. Af de 5 personer, som besøkt Romleby härför på de 5 åren, kan svårligen något hestämndt slutas. Alla mådde väl af brunnskuren och baden vid Ronneby, men beklagligen räckte det ej länge. Af de omnämnde 5 vot jag bestämdt att 2:ne redan aflidit.

c) Catarrhus vesicæ. Då Ronneby mineralvatten i allmänhet verkar välgörnde på slemhinnornas sjukligt stegrade aftsöndringar, verkar det naturligtvis äfven såa påa blåsans slemhinna. Af de 12 uppgifne, som för denna sjukdom besøkt Ronneby, vet jag ingen, som ej fullt återställd lemnat källan.

d) Gonorrhæa secundaria. Liksom jernet i allmänhet vid denna åkomma är indiceradt, har ock Ronneby-vattnet visat derpå den mest deciderade goda verkan. 12 personer äro under qvinqvenniet antecknade såsom härför hafvande besøkt brunnen. Att dessa först då. beslutat sig för en brunns-sejour i Ronneby, seda alla andra medel blifvit förut försökte, är temligen säkert.

e) Spermatorrhæa, Polutiones, Onania. Endast 19 personer äro på de 5 åren antecknade för dessa åkommor, ehuru med visshet torde kunna antagas, att antalet varit vida större. Då detta onda består af svaghet, vanligen förvärfvad, beror dess kurerande hufvudsakligen på fast vilja och förmåga att kunn undvika de försvagande orsakerna. Utan detta vilkor lærer inget medel i verlden hjelpa

f) Menses irreglares. De otaliga sjukdomar och besvärligheter, som vid denna för qvinnans helsa och välbefinnande nödvändiga process i var klemiga och förvända, från naturliga tillståndet så vidt skiljda tid så ofta förete sig, torde mineralvattnet i synnerhet vara egnadt att förbättra, rätta och återställa, och är det en ibland de många sjukdomar, hvars kurerande gjort Ronneby helsokälla frejdad och anlita. 261 personer hafva sålunda under qvinqvenniet derfor besøkt helsokällan och dess bad, och vågar jag påstå, att ingen vändt ohulpen tillbaka, som med allvar och förstånd begagnat sig deraf på läkarens råd. De abnormiteter, som sålunda uppstå ej allenast vid första utvecklingen af menstruationen utan äfven vid dess plötsliga upphörande eller undertryckande, vid dess omåttliga framträdande, vid menstrual kramp vid dess slutliga, möjligen sjukliga upphörande; då orsakerna dertill ej äro grundade i materiel för-

ändring af organismen eller blod-öfverfyllnad, utan såsom vanligt bestå af svaghet, stegrad sensibilitet och anæmi kunna och böra alltid vid helsokällan kureras. Då qvinnans ofruktsamhet oftast är en följd af irregulier menstruation, torde ock mineralvattnets rop för afhjelpandet af denna så många familjers olycka och otrefnad bero på kurerandet af sig företeende deviationer i menstruationen. Att detta ej är ett tomt skryt torde flerfaldign exempel kunna bevisa, hvilka framdragande dock grannlagenheten förbjuder. Bland allmogén känner man alltför väl detta vattnets förmåga, och ingen brunn-sejour går förbi, der ej hjälp sökes därför och der ej underättelser ingå, att föregående års brunnskur medfört önskad verkan derutinnan.

Flickan N. N., 18 år gammal, af skrofulös habitus hade ännu aldrig haft sin menstruation, endast tidtals påkommande häftiga smärtor i underlifvet med konvulsioner. Ansigtetsfärgen blekgrå, mathlusten ingen, tungan belagd, öppningarne sparsamma. Hon besökte Ronneby i och för den våldsamma smärtan i underlifvet och för att återställas från en stor slapphet efter en genemgången nervfeber. Hon befanns vid ankomsten dit så som ofvan är sagdt. Några anæmiska ljud kunde ej förmärkas. Efter att omkring 14 dagar haft i små portioner druckit Ronneby brunn och badat några stålbad, infann sig en afton våldsam kramp i underlifvet jemte våldsamma, konvulsiva ryckningar, hvilka ej ville gifva sig oaktadt lavementer applicerades och emulsiva ämnen gafvos jemte ingnidningar af ol. hyoscyami på magen. Jag lät nu sätta 5 iuglar i hvardern ljumsken och gaf invärtes borax, hvaraf krampen visserligen blef våldsammare, men med den påföljd, att menstruationen temligen ymnigt visade sig och varnde i 3 dygn. Med den upphörde krampen, och patienten lemnade brunnen betydligt förbättrad. Vid nästföljande period, efter hvad jag året derpå fick veta, infann sig visserligen någon kramp, men på långt när ej så svår, som förr varit vanligt, och straxt derpå reguliera mensures, hvilka derefter så förblifvit.

Mamsell N. N., 26 år gammal, hade i barndomen varit frisk och stark samt menstruerad första gången vid 13 års ålder. Sedan hon en gång under pågående period, vid 23 års ålder, häftigt blifvit skrämmd och hvarvid profus störtningar inträffat, led hon nästan alltid af menses nimie påkommande minst hvar 3:dje vecka och

varande flera dygn. Detta utmerglade henne, hon blef hlek och slapp, med svårighet att röra sig, och måste alltid de tider menses påkommo, hålla sig vid sängen. Vid ankomsten till Ronneby led hon af allmän mattighet och hjertklappning, pulsen svag, nära nog intermittert, fötter och underlif kalla, tidtals svullna, aptitent dålig, lynnet nedslaget I början af sin Ronneby-sejour lät jag denna patient endast bads i minrealvatten, så kallt det kunde fördragas, samt dricka små portioner Kissinger-vatten. Sedan fick hon så småningom öfvergå till Ronneby-vattnet. Uder tiden blef patienten starkare och raskare, kunde utan olägenhet röra sig, och de täta periodema upphörde. På 4:de veckan efter ankomstenefick hon sin reglering, som dock, enligt hennes egen utsago var betydligt mindre profus än vanligt, och under hvilken hon vågde mera röra sig än hvad varit vanligt förut vid dylika tillfällen. Jag tillstyrkte henne att qvarstanna ännu 3 à 4 veckor vid brunnen under begagnande af gifven regim, hvilket hon ock gjorde, ehuru under denna tid någon vidare reglering ej inträffade. Hon lemnade brunnen med de bästa förhoppningar om framtida helsa och välbefinnande, och har jag sedan fått veta, att detta hopp ej blifvit sviket

g) Fluor albus. I sammanhang med nyss omtalade sjukdom står till en stor del äfven denna, och borde måhända med densamma afhandlats; men då den särskildt blifit i journa]erna upptagen med ej mindre än 131 personer, som för densamma under de 5 åren sökt hjälp, så har jag ej tvekat att särskildt anföra den. Fluor albus, hvilken liksom förutnämnde sjukdomar ofta förekommit, har således utgjort hufvudsjukdomen, hvarför brunn och bad blifvit i 131 fall anlitate. Jag tvekar ej att anse Ronneby mineralvatten såsom i de flesta fall varande det bästa medlet för detta besvärliga och obehagliga onda. Beror leucorrhæen på scirrhuss uteri eller andra dylika materiella förändringar i organismen, bör natur]igtvis ej Ronnebyvattnet anlitas. Beror den åter, som oftast är fallet, på ett stillasittande lefnadssätt, för hög och för mycket närande diet, fuktiga boningar, undertryckt hud-lutdunstning, lokal eller allmän svaghet, för täta barnsängar, uppjagad fantasi af otjenlig lektyr o. s. v., så är Ronneby-vattnet, ut- och invändigt begagnadt, på sin plats, och lemna då de mest tillfredsställande resultat. Jag har i denna sjukdom begagnat mineralvattnet till insprutningar, dels med, dels utan tillblandning af andra adstringerande eller slemmiga dckokter, och deraf funnit bästa nytta.

Endast ett exempel må anföras.

Fru N. N. 24 år gammal, enkn efter 2:ne års lyckligt äktenskap, hade haft ett barn, som dock nu aflidit; nervöst lynne och djupt sorgsen sinnestämning; besökte Ronneby brunn för en ständigt ihållande, mycket irsvagande leucorrhæ , hvilken efter hvarje menstruations- period, uti hvilken bloden i allmänhet var ringa och blek ökades till otrolig grad. Slenslytningen omvexlande, varande stundom gul och tunn, af ringa lukt sundom tjockare, af grönaktig färg och stinkande, samt i dessa fall skarp förorsakande t. o . exco-riationer på slemhinnan. Ronneby anordnades sålunda, att hvarje morgon dracks 3 muggar och på eftermiddagen en. Stålbud hvaran- nan dag. Till insprutning, minst 2 á 3 gånger dagligen, Ronneby- vatten 2 delar och ljum hafresoppa 1 del. Leucorrhæen upphörde så småningom, och vid på tredje veckan inträffad rening ökades den visserligen något, men var då emot vanan tunn och utan lukt. Fru N. N. besökte sedan Ronneby ytterligare 2:ne år. och begagnade dessutom tidigt hvarje vår en 3 veckors kur af kolsyradt Ronneby- vatten. Efter sista årets slut förklarade hon sig vara fullt återställd från sitt förra onda

h) Hæmorrhagia uteri. Under qvinvenniet äro 13 personer antecknado såsom plågade af detta oada. Jag torde emedlertid få hänvisa till hvad under rubriken Menses irregulares härom blifvit sagdt (menstruanimiia)

i) Lithiasis. För denna sjukdom, (njursten eller blåsesten har endast förekommit) hafva under de 5 åren 14 personer anlitat Ron- neby kur-ort. Efter. min erfarenhet anser jag ej Ronneby mineral vatten böra i denna sjukdom begagnas. Också hafva högst få för- sökt det. De ofvannämnde 14 personerne hafva druckit Carlsbader- vatten, naturligt eller artificiellt.

I) Muskelnas, benens ock ledgångarnes sjukdomar.

a) Arthritis. Då jag nu går att nämna några ord om denna sjukdom och de 413 personer, som på oftanämnde tid besökt Ron- neby brunn och bad derför, torde jag först och främst få yttra hvad jag förstfår med gikt, samt den skillnad jag gör emellan densamma och rheumatism tvänne sjukdomar som så ofta förblandas af all- mänheten, och hvarvid jag ock, hvad Ronneby särskildt angår,

får nämna att diagnosen der ej alltid blifit så noggrant ställd, att ej ofta nog den ena benämningen fått gälla för den andra. Med gikt förstår jag ett djupt invärtes, utgående sjukdomstillstånd med egen dyscrasi i safterna och abnormitet i reproduktionen, grundad i svag digestion och felaktig chylication. Den är förbunden med en specifik sjukdomsmateria, karakteriserad genom förtätning, jordbildning och syra. Med rheumatis åter, en utifrån ingående sjukdom, hufvudsakligast bestående i hämmad utdunstning och sekretion, (t. ex. genom förkylning) förblifvande sålunda ett mera ytligt och lokalt ondt, ej störande det inre, särdeles digestions- och assimilations-verksamheten, och hvars enda sjukligt materiella är serum acre retentum.

Om Ronneby helsokälla och gyttjebad sålunda erhållit ett stort rop för kurerande af gikt, så tror jag att detta rykte är öfverdrifvet. Att kureras gikt torde väl hvarken brunnar eller bad eller hvad läkekonst som helst förmå. Gikten är en degenerations-sjukdom, som få ålderstigne undgå; den påminner dem om att vi alla skola hädan och att all verdens lycka och njutningar skola sluta. Att lindra förbättra och stärka digestion och assimilation torde Ronneby likväl och kanske i flerfaldiga fall bättre än andrn kurorter förmå; äfvensom att uppmjuka, lifva och irritera den torra overkamma huden men de diforma, med giktkonkrementer besvärade lederna förblifva ohulpne och det hæreditära anlaget lærer af ingenting kunna borttagas. För ålderdomen, den må nu vara kommen förtidigt genom att lefva för fort, eller sent, gifves ingen krydda.

b) Rhematismus. Sedan jag nyss uttalat hvad jag härmed förstar, torde jag äfven få förklara den stora tillfredsställelse jag eger att vid Ronneby helsobrunn hafva sett så många hundrade personer, deraf mer och mindre djupt lidande, återställde till hälsa och krafter, så mången ung krympling åter färdig och beredd att med Stärkta krafter och mod, lifvad af tacksamhet mot en mild försyn, som gifvit medel till hans återställande, utgå i verlden till gagn och nyttn för sig och de sina. 800 sjuklingar hafva under qvinquenniet besökt Ronneby brunn och bad för rheumatiska åkommor af chronisk natur, och jag vågar med visshet påstå, att få lemnat källan utan hjälp, så vidt deras onda bestått deri och ej varit med andra sjukdomar förbundet. Att mången, som vid Ronneby blifvit återställd, å nyo återfått sitt onda, torde böra sökas i oförsigtighet och en viss benägenhet hos denna sjukdom att recidivera vid minsta anledning dertill.

Ynglingen J. P, 19 År gammal hade, efter att vartiden hafva fallit i sjön, dervid han svårt förkylde sig, blifvit angripen af värk i armar och särdeles ben, under hvilken så svår sammandragning i knälederna uppstod att han sedemera måste asa sig fram på knäna, stödd på en pall. Allt hvad göras kunde mot detta onda försöktes utan påföijd, till dess någon upplyste, att han borde försöka Ronneby mineralvatten och bad. Efter att i 2:ne år hafva tillbragt ett eländigt lif, både sig sjelf oeb andra till besvär, beslöt att Ronneby skulle besökas, ehuru med föga hops om framgång. I 3:ne år drack denne yngling brunn. Första året kunde han börja leda knäna, andra året gick han, ehuru med mycket krokiga knän, stödd mot 2:ne kryckor, och 3dje året lemnade han brunnen fullkomligt frisk märkligt är att gyttjebaden i detta fall föga begagnades, åtminstone mig vetterigen, enär endast 2 á 3 bad hvarje år erhöles Man måste sålunda tillskrifva förbättringen och återställandet ensamt eller åtminstone till största delen drickninge ehuru jag tror att gyttjebade betydligt underhjelpa och befordra en rask förbättring, har jag dock någon gång funnit, att bland allmogen fullkomlig kur för rheumatismen äfven utan bad ernås; dels har en och annan ej råd att skaffa sig bad, dels äro de derom liknöjda, helst de se att många utan denna kostnad vinna sitt mål. Nu mera försummas sällan baden, sedan jag på de varma dagarna af sejouren hänvisar alltmogen till hafvet, hvarest de, medtagande gyttja från brunnen, ingilida hvarandra på stranden och sedan afskölja den ingnidna gyttjan i saltvattnet. Jag kan ej nog rekommedera dessa bad, hvilka, förnufigt använda, medfört den största nytta och hvilka svårligen kunna någonstädes finna sin like

Fru L., 32 år gammal af svag kroppsbyggnad, men eljest af god helse, hade efter en barsäng blifvit placerad i ett nyskuradt rum, hvarest hon ådrog sig förkylning, dikastning och avåra sammandragningar i lederna, särdeles nedre extremiteternas. Åtskilliga abcesser hade under loppet af våren blifvit öppnade, hvaraf hon betydligt försvagnts; dessutom var hela hennes kropp så öm, att hon nästan icke tålde vidröras utan smärter. Vid ankornsten till Ronneby bars hon ur sin vagn och kunde endast med möda stödd på 2:ne kryckor praktisera sig öfer golfvet i sin kammare. Brunndrickningen anordnades med tillsägelse att begagna stålbadet, om möjligt vores hvar 3:dje dag. Sittande i sin vagn besökte

hon brunnen om morgnarna och drack der 3:ne muggar minemralvatten, emellan hvilka hon åkte ett stycke för erhållan de af motion. Redan på 14:de dygnet kunde hon med litet hjälp gå ur och i vagnen, och på 4:de veckan öferraskade hon mig en morgon vid brunne med att ställa ifrån sig kryckorna och med mig utan de samma promenera upp och ned på brunnsgården Denna fru lemnade efter 5 veckors brunnskur Ronneby fullkomligt återställd och har sedermera ej behöft förnya brunnskuren.

Exmpel på dylika kurer finnas i hundradetal, men då det ena fallet när nog liknar det andra och samma medicin med ringa förändringar användes, torde je vara af nöden att anföra flere.

e) Scolosis och Rachitis. För den förra sjukdomen äro under qvinqvennet 20 och för den sednare 65 antecknade såsom besökande vid Ronneby brunn och bad. Naturligvis kan vid båda dessa sjukdomar ej komma i fråga att kurera de deformitet, som redan förefinnes, endast att stärka organismen, så att det ondas orsak upphör och sålunda med detsamma sjukdomen. Af de antecknade hafva nästan alla varit i barnåldren, till och med under 2 år. Jag kan med tillfredsställelse säga, att mineralvattnet och hafsbaden, stundom stålbadet, hjälpt hvad hjälpas kunnat. (se föröfrigt hvad rörandoe Scrophulosis blifvit antecknad.)

d) Arthroace & Coxalgia. Hit höra Coxarthroace, Spondylarthroace, Gonarthroace och Lumbago, för hvilka sjukdomar i journalerna blifvit antecknad, att under åren 1854, 1855, 1856, 1857 och 1858 241 personer besökt Ronneby mineralkälla och bad. Då källan besökes i tid och begagnas med allvar och utan pjunk, har den alltid visat sin välgörande verkan i dessa sjukdomar och då ofta gifvit radikal bot. Vid flere tillfällen (Arthroace) har jag ofta begagnat gyttjeomslag på de lidande delarne om nätterna, och deraf funnit mycken nytta, liksom i andra sjukdomar med värk och svullnad. Till bad hafva stål- och gyttjebad, gemensamt brukade sålunda, att de lidande delarne ingnidat med gyttja, hvilken i ett derefter taget stålbad afsköljes, visat utmärkt god verkan.

Gossen G. B., 13 år gammal, anlälde till Ronneby gående med tillhjälp af 2:ne kryckor; han såg blek och aftärd ut, och det högra benet befanns omkring 2 tum kortare än det venstra. Föräldrarna uppgåfvo, att han för omkring ett och ett halft år sedan hastigt blifvit besvärad af värk i högra höftleden, hvilken eträckt sig ned mot knäet, så att man då ej med säkerhet visste

om plågan satt i höften eller knäet; småningom koncentrerades dock det onda i höften, och efter det man slutligen tillfrågat en läkare, hade denne upplyst att det var höftsjuka, hvarföre bland annat spanska flugor på höften anordnades. I början af sjukdomen tycktes det sjuka benet vilja blifva längre än det andra; en sak, som högeligen förundrade förfäldrarna. Nu hade en stor knöl bildats i höften, som ofta, särdeles vid minsta ansträngning värkte starkt. Mineralvattnet ordinerades jemte gyttjebad hvarannan dag, samt omslag af gyttja på höften om nätterna, och skulle gyttjan hvarje morgon aftvättas med mineralvattnet. I början tilltog värken mycket, men varade detta blott några dagar, hvarefter plågan afstod och gossen tilltog i styrka och förmåga att röra sig utan plåga. Det första året brunnen begagnades vanns ej stort mera; det andra kunde kryckorna bortläggas, och det tredje var gossen frisk. Någon haltning kunde ej förmärkas, och han rörde sig så raskt och ledigt som hvarje annan gosse vid hans år. Sista året begagnades endast bad i hafvet.

L. P., en 50 års man, hade helt hastigt, utan att kunna uppgifva den ringaste orsak, ute på fältet fått en "flygande" värk i höften nedåt knäet, hvilket han gaf namn af "Villarpaskottet", Han blef här af liggande i flera veckor under den häftigaste smärta, hvilken, särdeles nattetid, plågade honom otroligt. Mot våren hade han blifvit något bättre så att han kunde vara uppe, hvadan han beslutat besöka Ronneb bruun, hvarest "han visste att han skulle blifva braf" Han var nu afmagrad, och påstod sig ännu nattetid lida den svåraste värk. Vid nundersökning befanns denna värk noggrannt följa nervus ischiadicus. Höften var utstående, och kontraktur af såväl lår som ben förefanns. Matlusten dålig tungan belagd, och sade mannen sig hafva afmagrat otroligt. Öppningarne tröga; deremot urin-afsöndringen god, ehuru densamma var till färgen mörkröd, så att han trodde sig understundom lida af hæmaturi (hvilket dock ej var fallet), i hvilken tro han styrktes destomera som via kastningen af vattret urinen kändes "mycket het". Efter att i 14 dagars tid hafva druckit Marienbader-Kreutz' brunn samt badat gyttiebad, hvarvid jag lät gyttjana afgnidat med friska löf, började denne man med Ronneby-vattnet, och fortsattes ökningen deraf till 8 muggar. Han blef redan första året återställd från sitt onda, och mig vetterligen har det sedermera ej åter kommit.

e) Caries & Necrosis, Ulcus cruris & Fistul æ. 138 personer äro för dessa åkommor anteckande såsom under de fem åren vardade vid Ronneby helsobrunn och bad. Då allmän svaghet, uppkommen genom föregående sjukdomar eller dyserasier (ros, skrofler, scorbutus, syphilis), härvidlag nästan alltid spelar huvudrolen, sa är klart att Ronneby mineralvatten, i förning med dess stärkande bad, derfor bör vara rätta botemedlet. Min erfarenhet jäfvar på intet vis detta antagande. Sällan får läkaren se verklig förbättring under sjelfva brunns-kuren; deremot är denna så mycket säkrare att påräkna såsom efterverkan af vilstandet vid brunnen. Flerfaldiga exempel härpå finnas inom min egen praktik, och torde ej vidare behöfva framdragas, då behandlingen vid brunnen ej företer några särdeles afvikelser från det vanliga. Vid rötaktiga illaluktande bensår har jag föreskrifvit flitigt badande på dem med mineralvattlet, särdeles mot slutet af brunnskuren, och funnit att detta betydligt bidragit till renande af såren och läkning.

f) Fracturæ & luxationes debilitas post. Härför äro 118 personer i journalerna antecknade såsom brunnsökande vid Ronneby under qvinqvennet. Då härom gäller hvad som vid allmän svaghet blifvit sagdt, så torde f på denna rubrik hänvisas.

K) Hudsjukdomar.

Under loppet af de 5 åren hafva endast 38 personer besvärade af hudsjukdomar besökt Ronneby. Jag tvekar ej att uttala den åsigt, att Ronneby alltför litet anlitas för en god del dylika sjukdomar, särdeles sedan den nya källan med sin kobolt- och nickel-oxi-

sid68

dul, sin brom och jod tillkommit. I alla de hudens sjukdomar, hvori Hebra använder arsenik och bad, torde Ronneby nya helsokällas vatten vara gagneligt

såsom i Psoriasis Eczema, Pityriasis, Prurigo, Sycosis, m. fl. Hittills har gamla källans vatten blifvit be-
gagnadt i en del anomalier vid hudens sekretioner,
såsom Hyperhidrosis, alhnän och partiel, Anhidrosis
dessutom vid Lichen, Prurigo, Eczema, Purpura rheu-
matica, Pityriasis (lokal), o. s. v.

L) Cachexier och Dyscrasier.

a) Chlorosis Hvad som i sednare tiden i be-
tydlig mån bidragit att göra Ronneby helsokälla be-
sökt, har utan tvifvel varit dess specifika verkan i
denna nu så allmänna sjukdom. Från nästan alla ri-
kets delar har man för denna sjukdom sökt oeh fun-
nit hjälp vid Ronneby. På grund häraf hafva 786
personer blifvit under qvinqvinniet (1854-1858) an-
tecknade såsom chlorotiska patienter vid Ronneby helso-
källa. Jag kan ej nog tillstyrka dylika sjuklingar att,
innan de begifva sig till Ronneby, först genomgå minst
14 dagars förberedande kur hemma medelst drickande
af något annat jernhaltigt vatten, såsom Kissinger o. d.,
eller ock kolsyradt Ronneby-vatton. Vanligen tåles
ej Ronneby-vattnet i början, utan uppkräkes, om ej
dylik för-kur användes, och de första 8 dagarne åfgå
således i Ronneby ofta utan att den sjuke får smaka
af mineralvattnet derstädes. Kanappast någon af de
ofvannämnde 786 patienterna har klagat öfver att ej
vid Ronneby brunn blifvit hjälpt eller åtminstone
betydligt förbättrad; men deremot har jag ej sällan
hört klagan, att sjukdomen återkommit efter någon
tid. I min embetsberättelse till Kongl. Sundhets-
kollegium för år 1855 yttrade jag mina åsigter och
förmodanden om orsaken härtill, och torde jag derföre
få här anföra detta mitt yttrande, då jag ännu vid-
håller samma åsigter: "Nästan alla chlorotiska per-
"soner blifva friska under brunns-kuren, deras bleka
"hy försvinner, mattigheten förbytes mot spänstighet

”och lefnadslust, matlusten ökes betydligt. Detta onk-
”tadt har jag observerat, att bleksot derpå följande
”vår, ja ofta dessförinnan, recidiverar. Orsaken härtill
”måste ligga i en försämrad diet och lefnadsordning.
”Att tjänstefolk härvidlag ej få rådfråga sin egen
”vilja och att de sålunda utsättas för recidiver är ej
”att undra på; men förhållandet är likadant äfven hos
”de förmögnare bönderna ooh ståndspersonerna. Må-
”hända är brunns-kuren för kort eller ock iakttages
”ej nog försiktighet efter densamma. Man lyckas
”sig vara frisk, man vill ej längre skötas som sjuk,
”man dansar, kläder sig, äter, dricker som frisk, och
”följden är lätt insedd. Jag har observerat personer,
”som jag kunnat följa hela året om och hvilka i allo
”rättat sig efter mina råd, och hos dessa har ej re-
”cidiv inträffat. Detta har ännu mera ökat min tro
”på mindre ordentlig vård efter slutad brunns-kur.”

b) Scorbutus. Då äfven denna sjukdom beror på blodets dekomposition, torde utan tvifvel bot därför finnas vid Ronneby. Af de 25 personer, som under qvinvennet blifvit antecknade hafva besökt Ronneby därför, har jag ej lyckats erhålla underrättelse om föliderna af brunns-kuren mer än af 2:ne, och dessa hade funnit sig särdeles väl deraf. Det torde således behövas rikhaltigare materialier för att kunna bestämdt yttra sig om mineralvattnets inverkan på scorbutus.

e) Syphilis. Vid brunnen få naturligtvis ej vistas personer med smittosamma sjukdomar behäftade. De i journalerna antecknade personer hafva sålunda endast begagnat Ronneby brunn och bad s&som efterkur, deri sökande ett stärkande och lifvande medel, och i sådant fall torde Ronneby aldrig förneka sig hvarken i denna eller andra sjukdomar.

-----

för hvarje bad af mera stålvatten och minskande af det varma åvattnet, t. ex. med en värmegrad för hvarje bad till $+ 28^{\circ}$ å $+ 25^{\circ}$ så länge som patienten ej fryser i badet, hvilket alltid måste undvikas. Såsom följd af detta förfaringssätt kan den regeln uppställas: Att ju svalare stålbadet, utan olägenhet, kan begagnas, desto kraftigare verkar det. En annan regel är: Ju längre patienten, med afseende på dess sjuklighet, kan vistas i badet, desto större nytta gör det. Man börjar sålunda badningen vanligen med att kvarstanna 5 å 8 minuter i första badet, samt att småningom, genom att för hvarje bad öka en minut, utdraga tiden till 15 å 20 minuter. Naturligtvis kan man ej för individen uppställa bestämd regel, här talar endast i allmänhet.

Detta förfaringssätt vid användandet af stålbaden har hittills varit nödvändigt, oaktadt man lätteligen inser, huru mycket mineralhalten i vattnet måste derigenom försvagas. Då nu är beslutadt, att mineralvattnet i det nya badhuset skall med ånga uppvärmas, är ock klart att förenämnde sätt förfal]er, då man med ånga kan få stalvattnet huru varmt man vill utan att behöfva uppoffra något af dess jernhalt *). Det faller af sig sjelft, att stålbaden endast kunna tagas i belso-brunnens badhus eller nära derintill liggande lokaler.

2:o) Gyttjebaden. När dessa bad först började att användas vid Ronneby är ej bekant. Förfaringssättet nu vid deras tagande är som följer:

Gyttjan upptages straxt invid brunnens gamla badhus hvarje morgon under badtiden, och göres då fullkomligt noga ren från sand, blad och qvistar, som i densamma från omkringliggande jordlager kunna förefinnas. Den förvaras efter rengöringen gerna i ett glaseradt, täckt lerkärl, hvori den hålles fuktig och

-----
*) Under 1859 års brunnsejour vistsdes vid Ronneby ett fruntimmer som tog $+ 14^{\circ}$ stålbud. Detta torde dock vara öfverdrilt och måhända ej leda till den med dess bad åsyftade verkan. Detta fruntimmer befann sig etmedlertid mycket väl deraf.

smidig. Till hvarje bad begagnas vanligen ett skålpund gyttja. Vid tagandet af badet sätter sig den badande efter afklädningen på en dertill i badkaret ställd pall, sedan först något ljumt vatten intappats för att hålla fötterna varma. Nu ingnider en eller helst tvenne dertill vanda personer ofvannämnde kvantitet gyttja öfver hela den badandes kropp, och bör ej upphöras med ingnidninge förr, än den insmorda gyttjan blifvit torr eller smular sig, da också vidare gnidning blifver trög och för den badande smärtsam. Badkaret fylles derefter med ljumt vatten + 30° + 32°, allt efter behag, hvari gyttjan afsköljes, och gyttjebadet är taget.

På sednare år hafva dessa båda sorters bad, stål- och gyttjebad, (hvilka stå hvarandra nära) begagnats blandade med hvarandra, då skäl dertill förefunnits. Så har ordinerats, att vissa sjukliga och värkande delar af kroppen ingnidits med gyttja, innan den badande satt sig i stålbadet, då gyttjan sålunda af tvättats i detta. På detta sätt har man nära nog tagit både stal- och gyttjebad på samma gång, och till verklig fördel, som mig tyckes, derföre att vissa delar af kroppen erhållit en för dem nödig hudretning, utan att derföre de öfriga partierna deri behöft deltaga, hvarigenom ock den för många svaga och retliga personer olideliga smärtan och klådan efter gyttjebaden till stor del undvikits.

Gyttjebaden tagas ej allenast vid brunnens badhus. I Ronneby finnes ett särdeles väl och bekvämt inrättadt badhus, hvarest såväl dylika som andra sorters bad, med undantag af stålbad, kunna erhållas.

3:o) Hafsbad. Då dessa bad, såsom lifvande, stärkande och uppfriskande, så väl egna sig att begagnas tillsammans med och under en brunnskur vid Ronneby eller såsom särskild badkur efter brunnsdrickning derstädes är det en egen lycklig omständighet, att så nära intill helsokällorna tillgång till hafvet finnes. Omkring 2,700 alnar från brunnsplanen ligger nemligen

Ronneby hamn, en vik af Östersjön. Här äro straxt intill hemmanet Bustorp bassiner anlagda tillbeqväm- lighet för dem, som vilja begagna sig af dessa bad. Äfvenledes vid hemmanet Bursemåla, något längre från Ronneby, äro dylika bassiner inrättade. Vattnet vid dessa sistnämnda är måhända något saltare, enär intet sött vatten här blandar hafsvattnet; men, såsom sagdt är, dessa bassiner äro mera aflägsna och mindre bekväma.

Sättet att taga och nyttan af hafsbad torde här ej behöfva beskrifvas. Att hvar och en i allmänhet under pågående brunns-kur bör akta sig för förkyl- ningar, är tydligt, hvadan man ej heller särdeles länge bör qvarstanna i vattnet, ej heller upphettad och svettig kasta sig deri. Under brunns-sejourens varmaste da- gar har allmogen, som ofta måste afse bästa priset, medfagit rengjord gyttja till hafvet, och der först låtit ingnida densamma på hela kroppen eller delar deraf, för att derefter taga afsköljningsbadet i hafvet. Att dylika bad, med urskiljning tagne, medföra största nytta, lider intet tvifvel.

Naturligtvis kunna, utom här ofvannämnde och beskrifna, äfven flere andra sorters bad vid Ronneby erhållas, såsom saltbad, lutbad, hepatiska bad, krydd- bad, maltbad, myrbad duschbad o. s. v.; men då bruket af dessa vid Ronneby ej divergerar från hvad vid andra brunns- och badorter är vanligt, torde derom ej vidare behöfva ordas.

X.

Tiden för brunns-kur vid Ronneby och förberedelser dertill.

Tiden för brunns-sejour vid Ronneby, sedan åtskilliga försök med förändringar af densamma blifvit gjorda och ej befunnits tillfredsställande, har nu blifvit bestämd till 6 veckor, eller ifrån den 15 Juni till den 1 Augusti hvarje år. Det är naturligtvis icke bestämdt, att sjelfva kuren för hvar och en brunns-gäst skall räcka så länge; man antnger endast i allmänhet, att, om kuren börjas den 15 Juni, den i vanliga fall bör vara slutad den 1 Augusti. Föröfrigt kan den brunnsökande komma när han behagar under denna tid, och något hinder möter ej att utsträcka vistandet till inuti Augusti månad; men qvällar och morgnar börja då blifva kalla och fuktiga och dimmorna på ån och i närheten af källorna täta och bestämdt mindre helsosamma.

Då en brunns-kur till betydlig del beror på de ändamålsenliga förberedelser man derföre gör, torde följande väl förtjena att omnämnas:

a) Sedan man i samråd med sin vanlige läkare beslutat sig för en brunns-kur vid Ronneby, bör en deremot svarande diet föras. Alln medikamenter, med undantag af de absolut nödvändigaste och enklsste böra förvisas. Den som så kan, ordne sitt lefnadssätt efter hvad vanligen vid helsobrunnar brukas. Vill man utan all förberedelse liksom genom ett trollslag försälta sig in i brunns-lifvet, känner man sig vanligen, åtminstone i början, ganskn illa deraf

b) Framförallt tillstyrkes en några veckors förberedande kur af lindrigt jernhaltiga och lösande vatten, såsom t. ex Kissinger, Marienbader o. d.; detta kan ej nog allvariigt tillrådas, dels för att undanrödja åtskilliga sjukdoms-komplikationer, hvillka kunna göra Ronnebyvattnets direkta bruk vådligt för patienten, dels ock för att det starkt jernhaltiga vattnet skall kunna af digestions-organerna lättare fördragas. Mån-

gen har fördröjt sitt vistande vid Ronneby mycket längre än som eljest varit af nöden, om denna regel iakttagits.

c) En ordentlig brunngäst anordnar, så vidt möjligt är, alla sina angelägenheter så, att han icke behöfver med dem under brunntiden besvära sig.

d) Af sin vanliga läkare skaffar han sig en ordentlig sjukdomsberättelse, på det att man så litet som möjligt sjelf må under brunntiden behöfva befatta sig med sitt onda. Den sjuke öfverser ofta, då han sjelf skall omtala sitt lidande, hufvudmomenterna af sjukdomen och sysselsätter sig med småsaker. Härigenom förvillas brunnläkaren.

e) Nerfsvaga retliga personer, som äro vana att lägga sig sent om aftnarne och stiga sent upp om morgnarne, eller som föra ett högt lefnadssätt, böra, någon tid före sin afresa till Ronneby brunn, så småningom vänja sig vid att uppstå tidigare och tidigare gå till hvila, samt framför allt att nedsätta dieten med att förtära enklare föda och färre rätter mat. Öfvergången torde eljest, blifva allt för hastig, hvarigenom mineralvattnets reaktion för våldsamt framkallas, och detta ofta till en oroväckande grad. Brunnskuren förlänges på detta sätt, förfelas understundom helt och hållet.

f) I afseende på klädedrägten bör ej allenast sommarkläder, utan äfven varmare plagg medföras. Hudverksamheten stegras under baden och med detsamma dess retlighet och känslighet för kyla. Under brunntiden är nödvändigt att alltid känna sig varm, aldrig frusen.

g) Allt hvad man finner för sitt välbefinnande nödigt bör till brunnsorten medföras, om man det kan och förmår. Stor familj och isynnerhet många små barn blifva emedlertid nästan alltid der en börda.

h) Då vistandet vid helsokällan aldrig på dagen kan hestämmas, hör den brunnssökande aldrig så ställa sig, att han måste på bestämd dag återkomma hem. Ofta inträffa sådana omständigheter, att ett fördröjande blir för helsan rent af nödvändigt. För hvarje brunns-gäst måsto det derföre vara ogynnsamt att ej kunna med fullkomlig frihet bestämma öfver sin tid åtminstone dessa veckor.

i) Resan till brunnen bör ske så bekvämt som möjligt och utan jägtande, samt utan excesser, af hvad slag de än vara må.

k) Är man nog lycklig att med brunnskuren kunna förbinda en angenäm resa, sa bör denna alltid företagas efter brunnskuren. Företages den före densarnna, tager den ofta mera tid än man beräknat, vistandet vid brunnen måste således förkortas, ofta afbrytas, och patienten nödgas hufvudstupa derifrån begifva sig till sina göromål.

l) Den som ej helst sjelf vill vid sin ankomst välja bostad, gör klokast att derom pa förhand draga försorg och därvid, så vidt möjligt är, göra de noggrannaste bestämmelser, på det att ej missförstånd och missnöje må uppstå.

m) Att genast efter ankomsten till brunnsorten begifva sig till helsokällan och baden är, om ej skadligt, åtminstone rent af gagnlöst. Man hvile sig en eller annan dag, göre sig bekant med stället oeh dess egenheter, samt träffe under tidon de ändamålsenligaste anordningar för sitt välbefinnande.

Dessa föreskrifter kunna tyckas dels öfverflödiga, dels allfför minutiösa, men erfarenheten har lärt mig att åtminstone mängden af brunnssökande väl behöfva dem.

XI.

Begagnandet i allmänhet af brunnsvattnet i
Ronneby och hvad dervid bör iakttagas.
Dieten.

Tcke allenast helsokällan torde vid en brunnskur böra komma i betraktande, utan äfven en mängd andra förhållanden, hvilka i ganska väsentlig mån bidraga till erhållande af ett lyckigt resultat. Vi vilja här nämna några få, som i allmänhet äro nödvändiga att observera.

1:o. Afskiljande under brunnskuren från alla så väl allmänna som enskilda värf med alla deras arbeten, sorger oeh bekymmer. Många af de sjukdomar, för hvilkas botande brunnen sökes, hafva sitt ursprung i dessa förhållanden, och om de ej hafva det, så blifva de åtminstone närde och förstörade af dem. Första vilkoret för bättring är således att lemna alla dessa bekymmer bakom sig oeh åtminstone för några veckor låta dem fara; detta ensamt är ett stort steg till förbättring.

2:o Vid brunnar och bad i allmänhet böra alla söka visa den angenämaste sidan af sig sjelfva, bortlägga allt kantigt och frånstötande samt framför allt ei låta förtreta sig af småsaker. Endast på detta sätt underhålles ett godt och gladt brunnslif, som i sa hög grad bidrager till stärkande nf kropps- och själskrafter. Bland en mängd brunns sökande torde ej vara svårt att finna många, om ej alla, liktänkande, och med undvikande af dem, som man finner med sig icke öfverensstämma, ernås lätt detta mål.

3:o. Att så mycket som möjligt uppehålla sig i friska fria luften i förening med noggrant iakttagande af den föreskrifna dieten. Nejden kring Ronneby, en bland de skönaste i det vackra Blekinge, tyckes uppmåna härtill. Vistandet i dessa tracters friska luft inverkar redan för den sjuke på det helsosammaste. Förenar man med dessa föreskrifter bruket af hel-

sokällornas vatten och bad, så är klart att sjukdomar på så sätt kunna öfvervinnas, hvilket eljest antingen alldeles icke eller åtminstone icke till den grad varit möjligt.

Sexslaget är i allmänhet signal till bmnnsdrickningens början vid Ronneby om morgnarne. Luften är nu sval, sinne och lynne friska och uthvilade, samt magen tom, hvadan vattnet med lätthet uppsupes och hastigt digereras. Undantag från denna tid måste dock för en och annan, särdeles nerfsvaga och retliga personer, oita göras. För dessa måste mindre tidig timma väljas. Stundom fördraga dessa alls icke vattnet på morgnarne, hvadan det måste drickas längre fram på förmiddagarna, stundom straxt före, under eller straxt efter maten, stundom i mycket små portioner hela dagen o. s. v. Huru och på hvad sätt dessa förändringar böra ske, torde föröfrigt få bestämmas af läkaren på stället. Några allmänna föreskrifter kunna ej gifvas. På eftermiddagarne mellan kl. 5 och 6 ordineras för många att dricka ett eller annat glas *) af helso-källan. Detta var visserligen förr ej vanligt, men har af ganska giltiga skäl nu blifvit vedertaget.

Hur mycket hvar och en bör dricka föreskrifves af läkaren; i allmänhet börjas ytterst varsamt med ett eller högst två halfva glas första dagen, hvilka hvarje dag ökas med ett till 5 eller 6 eller aldra högst 8 dageligen. Någon allmän regel kan ej här uppställas, och någon nödvändighet, att hvarje dag förtära lika kvantitet vatten, finnes ej. Man bör förtära hvad man väl och utan olägenhet tål. Vattnet bör drickas långsamt och ej häftigt nedkastas i magen. Glanska

-----
*) Då här talas om glas, menns alltid "muggar" eller "ponnschglas". Författaren har länge hoppats att få särskilda glas enkom förfärdigade för Ronneby brunn, och hoppas ännu derpå, men nödvändigare utgifter finnas och brunnen är fattig

många olägenheter undvikas med att följa denna enkla rege]. För några år sedan drack man vid Ronneby brunn, liksom vid alla andra helsokällor, sina 6, 8 à 10 stora dricksglas hvarje morgon, och erkännas måste att denna qvantitet af många fördrogs och att till och med kuren bekom ganska väl. Att sålunda 36, 48 eller till och med 64 gran svafvelsyrad jernosidul hvarje morgon kan utan allt för svårn olägenheter förtäras af många starka personer och till med bekomma väl i längden är visserligen härigenom ovederläggigen bevisadt, men att det hos de fleste under brunnsdrickningen förorsakade de svåraste digestionsolägenheter och gjorde Ronneby brunn omöjlig att begagna i en mängd sjukdomar, för hvilka den nu med största fördel nyttjas, det kan ej heller nekas. Då man i alla fall kan nå samma mål med de smärre doserna som med de stora, torde ock de förra alltid vara att föredraga *).

Vanligen anser man 15 a 20 minuters tid vara tillräcklig emellan hvar och en portion som förtäres; detta kan icke bestämdt uppgifvas; dock bör lika tid, så vidt möjligt är, föreskrifvas emellan hvarje glas. En lindrig kroppsrörelse genom sakta promenerande eller gungning mellan tömmandet af glaset är för alla nyttig; häftig kroppsrörelse skadlig.

Förkylning är den vanligaste orsaken till en mängd olägenheter, hvadan klädseln alltid bör vara varm, utan att besvära. För herrar är i allmänhet lätt att föreskrifva passande klädedrägt, icke så för fruntimmer, hvilka oftast äro svaga för sin tolett. Att kläda sig under brunnsdrickningen som till bal och att häftigt åtsnöra sig är emedlertid narraktigt och naturligtvis på det högsta förbudet.

Att kläda sig tunnt om fötterna är thy värr mycket vanligt, och kan ej nog varnas deremot. Mången

-----

*) Under den tid, då de stora qvantiteterna vatten vid Ronneby allmänt föreskrefvos, hörde kräkingar och våldsamma spänningar i underlifvet till ordningen för dagen och utgiorde stort bekymmer för läkaren-- deraf vet man nu högst sällan något, och då de förekomma, äro de lätt afhulpne.

brunnstur misslyckas rent af genom detta okynne, ty något annat kan det väl ej kallas, då dess skadlighet för hvar och en tänkande menniska ligger i öppen dag, särdeles som marken, äfven under torra somrar, om morgnarne är fuktig och kall.

Vattnets kyla åstadkommer ofta olägenheter för många, som ej kunna tåla den hastiga öfvergången från varmt till kallt. Detta förckommes bäst genom att tillslå mineralvattnet några theskedar varm mjölk eller uppvärmdt vatten, att hålla glaset några minuter i handen, innan vattnet förtäres o. s. v. Stundom blir nödvändigt för mycket retliga personer, hvilkas matsmältningorganer äro särdeles försvagade, att en half timme före drickningens början intaga något varmt, magstärkande medel, såsom t. ex. en kopp meliss- eller pome-rans-the eller dylikt; väderspänningar, halskränna, Underlifssmärter, svindel, kräkningar, hufvudvärk m. m. förekommas väl härigenom och patienten blir i stånd att tåla det eljest svårt förtärda vattnet. I alla hän-seenden är bäst att rådfråga sig med den om vattnets alla verkningar erfarne läkaren, som ej lärer underlåta föreskrifva hvad i hvarje speciellt fall är nödigt och nyttigt, och ej, såsom så ofta är vanligt, taga råd den ena patienten af den andra; hvad i ett fall kan vara fullt riktigt och nödvändigt, kan i ett annat rent af skada.

Då man är varm och upphettad, får vattnet i in-tet fall förtäras. Det är alltid skadligt att i sådant tillstånd förtära kallt vatten -- dagliga erfarenheter lärer oss det, och de flesta svåra förkylningar torde deraf uppkomma; hura mycket skadligare skall det icke åa vara under en brunnskur, och med ett så starkt mineralhaltigt vatten, som Ronneby källa har att er-bjuda? Kommer man varm och svettig till brunnen, bör man derföre så småningom under sakta gång afsvala sig, och först då dricka litet i sender af vattnet, när man känner sig dertill fullt tjenlig, och då alltid för-sta glaset med hälften af den vanliga portionen.

I början af brunnskuren vid Ronnoby stoppar vanligen vattnet, en olägenhet som nästan alltid måste genom medicin afhjelpas; dock bör man aldrig, såsom oftn förr lärer föreskrifvits, börja sin brunnskur med ett starkt afförande medel-- först och främst verkar icke vattnet stoppande på alla och i alla sjukdomar, mången gång inträffar motsatsen, och sedan finner man lätt, att ett häftigt verkande laxermedel ännu mera skall reta och försvaga en förut förevagad mage, samt såsom nästan alla sådana efteråt ännu mera förstoppa. Vattnet måaste sålunda få ytterligare en åkomma att bekämpa och den lidande ytterligare en plåga att utstå, som understundom, ja nästan i alla fall ej kan utan förnyade laxermedel hjälpas. En förlängd brunnskur blir den vanliga och lindrigaste följd af en sådan oklok åtgärd; att den derigenom helt och hållet förfelas, derpå gifves månet bedrödigt exempel. Då en brunns-gäst, såsom förut blifvit sagdt, ej varit i tillfälle att genom någon för-kur bereda sig till drickandet af Ronnebyvattnet, och då han finner efter en eller annan dag, att detsamma stoppar, bör sådant afhjelpas med de lindrigaste medel, såsom att t. ex. taga ett glas Suidschützer-vatten om aftonen innan man går till sängs, och om detta ej gjort verkan före drickningen morgonen derpå, äfven under densamma taga ett till; att nyttja en eller annan thesked Carlsbader salt i de första glasen om morgnarna o. s. v. samt i alla händelser endast begagna lindrigt och så småningom verkande medel. Ofta har blivit sagdt, att man endast behöfver öka glasens antal och storlek för att framkalla och öka öppningarnes anta], men detta torde ej vara rådligt att vid Ronneby försöka, ty äfven om vattnets mängd skulle mekaniskt verka öppningar, sker sådant vanligen utan särdeles lindring i det lidande hvarför man dricker brunn, och den lindring som erfares är endast i det ganska såara och fördubblade onda man ådragit sig genom att hafva öfverfyllt och öfverspolat magen med det starka tunga vattnet. Försökas kan denna kur endast af mycket starka naturer och är och förblir i alla fall en häst-kur.

Såsom allmän och gifven regel bör noga iakttagas, att; minsta möjliga mått under brunnskuren medicineras. Ronnebyvattnet är i och för sig själft ett starkt och kraftigt i organismen ingripande medikament. Man kan sålunda lätt inse, att en mängd symptom under dess bruk skall visa sig, hvars störande med annan medicin måste på det skadligaste inverka, Vill man med riktig nytta besöka Ronneby, måste man med tålamod fördraga vattnets verkningar, äfven om de icke alltid under kuren äro de behagligaste. Ofta framträda under loppet af kuren en mängd symptom af för längre tider sedan genomgången ondt; men sådant går snart öfver, man måste blott ej genast i förskräckelsen tillgripa medikamentsflaskan, någon hjälp deraf i dylika fall är ej att förvänta. Icke sällan komma brunnsgäster till Ronneby lastade med medicin och föreskrifter huru de vid brunnen skola förhålla sig samt särskildt hvad skall iakttagas, om den eller den åkomman visar sig o. s. v.; detta är, i stället för att vara gagneligt, ej sällan rent af skadligt för patienten. Bättre då att den sjukes läkare med några rader underrättar brunnsläkaren om det ifrågavarande onda, samt de medel, som deremot med fördel begagnats-- denne skall då alltid tillgodogörn sig vinken och med tacksamhet erkänna dess gifvare.

De under brunnsdrickningen så ofta, särdeles i början af kuren, påkommande smärre olägenheter, såsom äcke], kräkning, hufvudvärk, fyllnad mellan mage och bröst, yrsel, heshet o. s. v., äro endast tecken att den sjuke för dagen antingen druckit för mycket eller för häftigt eller är af en eller annan orsak mindre väl disponerad. Han gör då antingen uppehåll med drickningen, allt efter läkarens tillstyrkan, helt och hållet för dagen, eller inskränker sig till färre portioner af vattnet, men fortfar att lindrigt motionera, då vanligen dessa symptom helt och hållet upphöra eller minskas och efter frukosten försvinna.

Vanligen anse de brunnssökande dessa olägenheter, åtminstone en del af dem, såsom följer af att vattnet smakar dom illa och söka förekomma detta med ätande af konfektyrer o. d. mellan hvarje glas; sådant förvärrar endast det onda. Att någon gång, särdeles under förstoppning, eller om vattnet åstadkommer häfliga sugningar, förtära en pepparkaka af den goda sort, som i Ronneby köping bakas, kan emedlertid vara nyttigt och tillrådligt; dock bör detta ej sträcka sig öfver en eller högst två sådsma under eller straxt efter drickningen.

Mången gång klagas öfver svårighet att kasta vatten, hvilket bäst förekommes genom lindriga diuretica, ofta endast med ,att Ijunt bad eller att ingnida litet kamferts-liniment öfver blås-trakten, att förtära ymnigt med persilja o. s. v. Denna åkomma följer dessutom gerna förstoppning, hvadan, då det ena onda afhjelpes, det andra vanligen med detsamma försvinner.

All tobaksrökning före och under drickningen är förbjuden.

Under loppet af brunns-sejouren har understundom förekommit någon viss tillstötande opasslighet, olika för olika år hvilken då är förherrskande bland det ena eller andra årets brunnsgäster. Så t. ex. det ena året halsflusser öfvervägande, det andra diarrheter, ibland rheumatiska och katarrhala åkommor, tandvärk o. s. v.; alla vanligen lindriga och af den vid dem vane läkaren med de lindrigaste medel afhulpne. Dessa opassligheter tyckas helt och hållet vara beroende af den för det löpande året rådande väderleken. Vid kalla och våta somrar äro rheumatiska och katarrhala lidanden ej ovanliga; vid varma och torra, diarrhe'er, åtskilliga nervlidanden o. s. v.

Vanligen aflöper kuren för herrar på kortare tid än för fruntimmer, hvilket är lätt att fatta, då de sednare blifva under menstruatione-perioderna betydligt uppehållna. Under denna tid måste baden alldeles inställas, och drickningen antingen helt och hållet upphöra eller ock betydligt förminskas. En mängd

svaga, retliga och nervösa fruntimmer måste ock tillrådas, att en eller annan dag upphöra med drickningen, då vattnet tyckes för häftigt inverka på dem.

Ofta får man vid Ronneby höra brunnsgäster beklaga sig öfver att mineralvattnet angriper tänderna och möjligen är detta fallet, om dessa ej väl skötas. Om tänderna emellan hvarje förtärdt glas väl gnidas med chlorophyllen af något löf eller med mjukt bröd och sköljas med vanligt friskt vatten, hvartill alltid i salongen finnes tillgång, samt slutligen vid hemkomsten hvarje morgon skuras med tjenligt tandpulver, är faran för tänderna ingen*). Bruket att begagn glasrör vid drickningen har till en början uppkommit och blifvit föreskrifvet såsom preservativ för tänderna; dock är troligt, att sådana för detta ändamål ej göra mycken nytta; deremot är säkert, att man med dylika rör ej dricker för häftigt, och i så fall kunna de alltid vara att rekommendera.

Sedan sålunda i korthet blifvit antydt, huru man under drickningen bör förfara vid Ronneby, torde äfven något böra sägas, huru derefter dagen i allmänhet bör användas,--samt om dieten. Efter drickningen, hvilken vanligen alltid ställes så, att den är slut till kl. 8 på morgonen, hålles bön, antingen inne i brunns-salongen, som är försedd med en mindre orgel, eller helst, då väderleken sådant medgifver och så länge den vid brunnen anställda musiken stadnar kvar. ute på brunnsplanen **). Derefter begifver sig hvar och en åt sitt håll, för att under lindrig rörelse genom sakta promenerande eller åkning söka, så fort som möjligt är, digera det förtärda mineralvattnet.

-----
*) författaren känner personer, som i flera år druckit Ronneby brunn, och hvilkas tänder icke det ringaste blifvit skadade; men desss hafva ock noga följt ofvanstående föreskrifter. Å Ronneby apotek erhållas alltid tandpulver, som af brunnsgäster med fördel kunna i detta afseende begagnas.

***) Musiken, vanligen från Carlskrona af dervarande Marine-regementes musik-corps, är alltid vid Ronneby brunn numera anställda omkring en månads tid,-- ibland äfven längre.

All häftig rörelse skadlig. Omkring kl. 10 à ½10 förmiddagen drickes vanligen kaffe med hvetebröd. Härvid bör dock anmärkas, att man nu ej bör äta ett fullkomligt mål, som tyvärr på sednare tiden varit fallet, i det brunns-gästerna, som efter brunnsdrickningen känna sig hungriga, förtära 2 à 3 koppar starkt kaffe med smör och bröd, samt dertill färskt hvetebröd. Om nyttan af att dricka en kopp kaffe är redan mycket att anmärka såsom hestämmt hettande; och torde en kopp buljong, okryddadt chokolad eller simmig soppa vara mycket att föredraga; hvad skall man då säga om dem som förtära flera koppar kaffe och dertill smör ? Smöret anser författaren rentaf skadligt, och då all fet mat i öfrigt förbjudes, finnes väl intet skäl i verlden att ifrån denna kategori utsluta smöret. Må man ej förebära, att man deraf ej känner sig illa, att man dervid är van, att man ej kan umbära det m. m. Det är nog att det ej passar tillsammans med vattnet, så vida dess bästa verkningar skola ernås, och förebärandet, att man är van dervid och att man ej kan umbära det, lärer ej betyda mycket vid alla utländska brunns-orter, der det bestämdt förbjudes, ofta med mindre skäl än vid Ronneby. Det kan ej förefalla annat än i högsta grad besynnerligt, att menniskor resa tjugtals mil, för att återställa en vacklande eller förstörd helsa, och väl anlända till brunns-orten icke vilja underkasta sig den minsta försakelse för att nå det efterlängtrade målet. Att man ej vet det rätt kan åtminstone ej förebäras, helst man endast derom behöfver fråga, och då i alla fall sådant alltid tillsäges hvar och en i början af dess brunns-kur

Efter intagen frukost, under hvilken man alltid temligen länge samspråkande uppehåller sig, fortsättes med att taga lindrig motion några timmar, t. ex. med gående i den vackra Snäckebacken, med ridning eller åkning i de omgifvande nejderna, med smärre besök eller hvarjehanda andra ej hufvudet ansträngande selsättningar;--för detta sednare varnas på det högsta, emedan svindel, stark hufvudvärk, äckel och all-

mänt illamående deraf blifva den säkra följden. Då hufvud-principen alltid är att digerera (smälta) mineralvattnet och dertill i allmänhet åtgå omkring 4 timmar efter drickningen, är denna tid på dagen naturligtvis den viktigaste för en brunns-gäst att särdeles noga efter brunns-reglorna använda. All sömn är under denna tid strängeligen förbjuden,-- ett förbud, som ofta för svaga personer är mycket påkostande att ej öfverträda, då det tidiga uppstigan det i förening med vattnet lockar till sömn. Undantag från regeln kunna gifvas, men de böra aldrig ske utan läkarens bestäluda medgifvande.

Klockan half till 2 ätes middag vid Ronneby; denna bör alltid vara måttlig, närande och lättsmält. Det sätt, på hvilket såväl middag som afton de sednare åren vid så kallade stora brunnsbordet*) blifvit serverade, är högeligen att berömma och torde lemna föga öfrigt att önska. Att någon gång klander höres, lärer ej kunna undvikas, men torde vara mindre skäligt eller beroende på sakens natur, då vid ett brunnsbord, (der all mat måste, så vidt möjligt är, sakna kryddor och vara så litet som möjligt blandad, samt hvarest just de enklaste rätter eftersökas och anbefallas) ej mycken variation eller för gommen retande saker äro att finna. Aptits-supen finnes ej, à la règle, vid brunnsbordet, och bör kunna utan skada aflägsnas derifran. Fet, sur, rökad och saltad mat, gas, kalkon, svinstek-- eller i allmänhet animaliskt fett,-- ål, lax, braxen, i smör kokad och tillredd mat, feta puddingar, gröt och smör, grönsallat med olja och ättika, all vädergifvande mat, rå frukt af hvad slag som helst är vid Ronneby för brunns-gäster rentaf förbjudet. Till dryck är friskt vatten föreskrifvet, någon gång blandadt med godt, ej surt vin tillåtet. För dem,
-----

*) År 1859 hölls äfven brunnsbord af källarmästaren Carlsson i Ronneby, hvilket af alla, som deraf begagnade sig, på det bästa lofordades och rekommenderades.

som äro mycket svaga och vana att till måltiden förtära ett glas verkligt godt vin, är sådant icke förbudet, och bör till och med för en och annan föreskrivas, dock bör ej föreskriften af ett eller högst 2 glas öfverskridas. Vindrickning bör alldeles bortläggas, om den ringaste upphettning derefter kännes. Malt-drycker af hvad slag som helst äro förbudna, icke som skulle ett väl kokt och jäst svagdricka vara särdeles skadligt, men emedan ett sådant ej finnes i Ronneby under brunnstiden, åtminstone till salu. Drickat är der nemligen alldeles färskt, ofta okokt och ojäst, eller ock surt, och alla sorterna äro för en brunnsgäst högst skadliga.

Straxt efter middagen infinner sig alltid en nästan oemotståndlig benägenhet för sömn, och mången, som vant sig vid sin lilla middagslur, har verklig svårighet att öfvervinna denna benägenhet;-- rådligast är dock alltid att undvika den, ty ej få olyckshändelser af häftiga apoplektiska anfall under njutandet af dylik sömn hafva Ronneby brunnsjournaler att uppvisa. Bäst är sålunda att undvika ensamheten efter middagen och att tillbringa denna tid tillsammans med sina vänner och bekanta. Skulle då sömnen öfverraska, så sker det alltid isittande ställning, och många sekunder lär en sådan sömn ej kunna räcka. Den enda tid på dagen, då ett sällskaps-spel kan vara tillåtet, är timmen straxt efter middagen, men bör det samma ej sträckas utöfver denna tid och i nlla händelser endast vara i ordets strängaste bemärkelse ett sällskaps-spel. De fall, då någon sömn på eftermiddagen kan vara tillåtlig, böra endast af läkaren bestämmas.-- Sednare hälften af dagen bör användas till utfarter, till besöks anställande, eller med musik, läsning, etc., hvarigenom måttlig rörelse eller förströelse vinnes. De så kallade kaffe-repen (kaffe-bjudningar om eftermiddagarne) böra helt och hållet aflysas. Vanligen drickes på dessa för mycket och för starkt kaffe, och hvad som värre är, man äflas vid dessa kottier om hvem som kan hafva det mesta bakelse- och kon-

fekt-slisket att bjuda på. Ej sällan bjudes limonad och viner. Huru litet äfverensstämmande allt detta kan vara med en förnuftig brunns-diet, behöfver ej mycket ordas om. Vid allmänna utfarter, hvilkn böra så ofta som möjligt, då väderleken det tillåter, anlitas, må inga andra förfriskningar än ett glas mandelmjök med pepparkakor eller skorpor medtagas,-- härmed öfverlastar man ej magen och störer ej matsmältningen.

En mycket vanlig och tyvärr alltför offa tillitad rörelse är dans. Vid vanliga tillfällen är detta visserligen en både nyttig och angenäm motion; men under en brunns-kur, särdeles vid Ronneby, faller det af sig sjelft, att den måste vara rentaf skadlig, om den det ringaste sträckes utöfver det aldramåttligaste. Vals- och galopader böra aldrig tillåtas;-- det är faktiskt, att blodstörtningar, krampstillfälligheter, svimningar, häftiga kräkningar m. m. omedelbart följa dylika i spåren. Unga menniskor, som lida nf nervösa åkommor och den nu så vanliga bleksoten, böra icke tillåtas någon slags dans förr, än mineralvattnet hunnit att till betydligare del återställa dem, och då hvarken till ansträngning eller trötthet, och likväl är det dessa som mest synda i detta fall, samt derigenom förstöra det brunnen kunnat upphjelpa. Må mödrar, som följa sina barn till helsokällan, noga besinna, huru lätt den unga flickans hela framtid genom en oförnuftig dans och genom tillfredsställandet af denna lust kan förstöras. Alla läkarens råd betyda intet, om ej allvarliga, på förnuft och sans stöda förmaningar från de ungas omgifning hejda dans-raseriet, hvilket, en gång lössläppt, knappast känner några gränser förr, än den slappa, släpande gången, de häftiga krampaktiga rörelserna, den retande skafhostan och densamma åtföljande blodspottningen göra ett ohyggligt slut på nöjet. Må man blott då ihågkomma, att det är-- för sent *).

-----

*) De sednaste årens brunns-gäster vid Ronneby hafva onekligen betydligt inskränkt på dans-nöjena vid brunnen, hvilket författaren med nöje erkänner, helst umgängeslivet och trefnaden varit på alla sätt jemförligt med de föregående årens. Det är sålunda att hoppas, det den nu vedertagna seden bibehålles, hvarigenom ock en mängd recidiver af bleksot, kramp och andra. svaghetslidanden torde blifva betydligt sällsyntare.

Klockan half till 8 souperas vanligen vid Ronneby; denna tid kan visserligen anses vara väl tidig, men om man, enligt föreskrift, ej förtärt någon föda sedan middagen kl. half till 2, torde det tidiga qvällsmålet varn för mången välkommet, och om man dessutom, såsom tillbörligt är, måste gå tidigt till hvila (kl 9), så behöfves väl en timma, för att efter aftonmåltiden taga en jemn och tillräcklig rörelse, innan man går till stängs. Aftonmåltiden måste bestå af lättmålt mat, och bör mindre nu än någonsin magen öfverlastas. En fiskrätt, helst stekt fisk, gröt och skummad mjölk, samt goda katrinplommon i sin egen sås är den vanliga soupén vid brunnsbordet, och torda ock varo den rättaste. För några är sedan föreskrefs såsom regel, att ej mjölk fick förtäras till gröten om qvällarne, utan skulle i stället begagnas vin, vatten och socker. Har man särdeles godt vin så kan väl också detta vara bra; men då sådant sällan är att få, torde mjölken vara att föredraga.

Vid promenaden om aftnarne bör noga tillses att ej förkylningar ega rum. Luften i Ronneby uti närheten af ån och i den skuggrika Snäckebacken, der vanligen dessa promenader ske och der numera mellan 8 och 9 på aftonen musik uppföres, är oftafuktig och kylig, hvadan nll försigtighet tillrådes. Såsom förut sagdt är, bör en noggrann brunnslgäst vara i säng straxt efter nio om aftnarne, för att, styrkt och ut hvilad efter en god och ostörd sömn, kunna följande dag åter påbörja drickningen.

Vanligen avslutar man brunns-kuren i Ronneby, då tiden sådant medgifver, med att de sista dagarne minska glasens antal med ett dagligen. I de fall, då tiden är knapp och patienten önskar i det längsta begagna mineralvattnet, kan man ända till sista dagen

-----

Klockan half till 8 souperas vanligen vid Ronneby; denna tid kan visserligen anses vara väl tidig, men om man, enligt föreskrift, ej förtärt någon föda sedan middagen kl. half till 2, torde det tidiga qvällsmålet varn för mången välkommet, och om man dessutom, såsom tillbörligt är, måste gå tidigt till hvila (kl 9), så behöfves väl en timma, för att efter aftonmåltiden taga en jemn och tillräcklig rörelse, innan man går till stängs. Aftonmåltiden måste bestå af lättmålt mat, och bör mindre nu än någonsin magen öfverlastas. En fiskrätt, helst stekt fisk, gröt och skummad mjölk, samt goda katrinplommon i sin egen sås är den vanliga soupén vid brunnsbordet, och torda ock varo den rättaste. För några är sedan föreskrefs såsom regel, att ej mjölk fick förtäras till gröten om qvällarne, utan skulle i stället begagnas vin, vatten och socker. Har man särdeles godt vin så kan väl också detta vara bra; men då sådant sällan är att få, torde mjölken vara att föredraga.

Vid promenaden om aftnarne bör noga tillses att ej förkylningar ega rum. Luften i Ronneby uti närheten af ån och i den skuggrika Snäckebacken, der vanligen dessa promenader ske och der numera mellan 8 och 9 på aftonen musik uppföres, är oftafuktig och kylig, hvadan nll försigtighet tillrådes. Såsom förut sagdt är, bör en noggrann brunnslgäst vara i säng straxt efter nio om aftnarne, för att, styrkt och ut hvilad efter en god och ostörd sömn, kunna följande dag åter påbörja drickningen.

Vanligen avslutar man brunns-kuren i Ronneby, då tiden sådant medgifver, med att de sista dagarne minska glasens antal med ett dagligen. I de fall, då tiden är knapp och patienten önskar i det längsta begagna mineralvattnet, kan man ända till sista dagen dricka den anbefallda qvantiteten, och sedan avsluta kuren under hemresan eller hemma med så kalladt kolsyradt Ronneby-vatten eller vanligt källvatten.

Nämnde kolsyrade vatten, som flera år mycket blifvit användt och af förre Intendenten Herr Doktor Ekkwurzle först började användas, består af Ronneby

helsokällas vatten, hvilket medelst dertill tjenlig apparat tillsättes kolsyra, för att bibehålla i detsamma innehållande beståndsdelar, särdeles jernet. Både så som en förberedelse för Bonneby-vattnet och såsom efterkur, är det högeligen att rekommendera. Denna efterkur tillrådes vanligen att, alltefter behof, begagna i November eller Februari månader. Man dricker då endast omkring 3 veckors tid en eller, på sin höjd,, två ”muggar” alla morgnar på fastande mage, under det måttlig och jemn motion tages. På dieten behöfver ej nu så stärkeles vigt läggas, och har denna efterkur af många, för sina välgörande verkningar, blifvit högeligen beprisad.

Från Ronneby apothek förskrifves nu tusentals flaskor sådant vatten från alla rikets orter, och naturligtvis erhålles det bäst der, då vattnet, i större kärl fördt till andra ställen, utfäller under transporten och betydligt förändras, hvadan är klart att ej så godt kolsyradt vatten kan från andra plafser erhållas.

Från ett och annat håll har på sednare tider den åsigten sökt göra sig gällande, att, enär det kolsyrade vattnet tyckes hafva samma förmålliga verkan som det naturliga, borde man ej heller dricka annat såsom mera välsmakligt och måhända ej så retande, då dervid alla de försigtighetsmått, som måste föreskrifvas och iakttagas vid sjelfva källan, ej äro behöfliga. Härtill kan endast svaras: att sällan har det kolsyrade vattnet ensamt frambragt någon riktig och fullständig kur; det är endast i samband med det naturliga mineralvattnet vid Ronneby som dess bästn verkningar förspors. Att tillsatsen af kolsyra ovillkorligen måste på mångfaldigt sätt kemiskt förändra det från denna syra fria naturliga vattnet och sålunda frambringa ett helt och hållet annat, visserligen jernhaltigt, men dock ej Ronneby minernlvatten, är klart. I naturen sker väl aldrig något utan ändamål, och då i Ronneby-vattet ej finnes kolsyra, har sådant med visshet ej skett utan giltig orsak, ehuru vi ej kunna utgrunda eller förstå dess mening.

Tillsatsen af kolsyra med apparat blir ock sällan

så homogen, att man med visshet kan säga, att den ena tillverkade satsen deraf är den andra fullkomligt lik, och att till följe deraf inverkan på de sjuka sällan blir lika vid de särskilda gånger det begagnas, flera andra omständigheter att förtiga.

Konstant kvarstår emedlertid alltid, att det kolsyrade Ronneby-vattnet är det förträffligaste surrogat för det naturliga, och såsom hjälpmedel förtjenar att på det uppmärksammaste följas.

Man har äfven försökt att begagna helt och hållet konstgjordt Ronneby-vatten. Författaren har ej varit i tillfälle att se verkningarne deraf, men betviflar högeligen att ett sådant vatten, som Ronneby mineralkällas, kan med konst framställas och i alla sina kemiska sammansättningar blifva detta lika. Det blir visserligen detta också ett jernhaltigt vatten, men ännu mindre än det kolsyrade, Ronneby helsovatten.

Efter hemkomsten från brunns-kuren bör hvar och en belmöda sig att, med bibehållande af vanorna vid brunnen, fortsätta åtminstone med samma diet de första 14 dagarne eller till och med månaden. Alla häftiga afbrott och ändringar äro menliga. Först så småningom bör man således återgå till sina gamla vanor och sin komfort, och om i dessa eller den finnes något skadligt eller förkastligt, är naturligtvis bäst att aflägga det för alltid. Sedan början är gjord under brunns-kuren, torde svårigheten af ett sådant bortläggande vara långt mindre än man föreställer sig och lyckas det, vet man med säkerhet att brunns-kuren utträttat något godt.

Detta i korthet huru mineralvattnet i Ronneby bör begagnas och hvad dervid bör iakttagas. Naturligtvis gälla dessa reg]or endast i allmänhet. Att åtskilligt dervid behöfver för individen förändras, låder intet tvifvel, och lär ingen brunngäst, som är mån om att på bästa sätt sköta sig under brunns-kuren, underlåta att speciellt för sig rådfråga läkaren.

XII

Promenader och ställen, till hvilka brunns-sällskapet vanligen gör utfarter under brunns- och bad-sejourer i Ronneby.

Ronneby och nejderna deromkring erbjuda i detta ej ovigtiga fall en stor rikedom. Grönskande ängar och fält i ständig omväxling med dalar, sjöar och berg finnas i alla riktningar. Vi vilja i första rumet nämna:

a) Promenader i och invid Ronneby

På en höjd invid sjelfva köpingen är den herrliga Snäckebacken belägen. Detta är en park-anläggning, som, om ej i omfång, dock i skönhet och omväxling torde ega få sina likar. Omslingrad af den ovanligt vackra Ronneby-ån, är den bevuxen af lumiga träd, i hvilkas rika skugga en ofta efterlängtd svalka vinnes. Denna park anlades först med stor kostnad af Expeditions- sekreteraren Lindblom, underhölls sedermera af dess numera aflidne son, v Häradshöfding Lindblom, och disponeras för närvarande af n. v. Ordföranden i Ronneby brunns-direktion Hr Häradshöfdingen och riddaren M. Gadd. Alla desse herrar hafva på det välvilligaste upplåtit Snäckebacken för allmänheten, en godhet, som måhända icke alltid nog värderas och erkännes,.

Straxt ofvanom det i Ronneby köping befintliga badhuset, tillhörigt Hr Doktor Kruse, delar sig Ronneby-ån i tvänne grenar och bildar dymedelst en ö, som af brunns-gästerna fått namn af "Lycksalighetens ö, och af egaren blifvit iordningställd och benäget upplåten till promenad-plats.

Trakten omkring och invid det ovanligt vackra af Ronneby-ån bildade vattenfallet bör här ock nämnas såsom särdeles naturskön och af brunnsgästerna flitigt besökt *).

b) Ställen i närmaste trakten, hvartill utfärder göras.

Djupadahl och Djupafors liggande omkring $\frac{1}{4}$ mil utom köpingen. Denna herrliga nejd tordo af ingen, som besöker Ronneby, förglömmas. Den eljest breda Ronneby-ån tränger sig här och forsar igenom en i sjelfva berget bildad renna nf ungefär 2 alnars bredd och omkring 15 a 20 alnare längd. Öfver denna remna, och innan vattnet ånyo utbreder sig, har naturen genom ett större stenblock danat en brygga, hvarifrån man med säkerhet och trygghet kan beskåda denna egna naturens lek **). Till Djupadahl färdas man antingen Sandvägen, som har att erbjuda de täckaste utsigter, eller ännu hellre på ån i båtar till den så kallade Silfverforsen, der man landstiger, och hvarifrån vägen ett litet stycke till fots fortsättes fram till Djupadahl. Författaren kan ej erinra sig hafva sett, hvarken in- eller utomlands, en mera idyllisk vacker passage än denna, och den skulle utan tvifvel betydligt förlora på att befikrifvas.

-----

*) I Ronneby finnes en gammal, ovanligt stor poppel, Flugträdet kallad, redan af Sjöborg omnämnd som en bland "Ronneby märkvärdigheter" och om hvilken den tradition är gängse, att "så länge den står, skall Ronneby ej brinna".

**) Bland allmogen berättas härom följande:

Två jättar roade sig en gång med att slå vad om hvilkendera af dem först kunde föra strömmarna Rottne å och Mörrums å till hafvet. Den, som hnde åtagit sig Rottne-ån, tycktes få försprånget, oeh glädde sig redan deråt, då vid Djupafors en ogenomtränglig klippa mötte honom. Han gjorde alla försök, men klippan trotsade dem alla. I vredesmod tog han slutligen ett stenblock och slungade det så våldsamt emot den hindrande klippan, att denna remnade och ån kunde tränga sig igenom. Det slungade blocket blef liggande som brygga öfver remnan

Bland många andra vackra trakter, som i närheten af Ronneby finnas, torde få nämnas: Kallinge bruk, Angelskog, Risanäs -- Redden, till hvilken man färdas på ån och i båtar.

c) Stället, som för längre utfärder besökas och till hvilka en hel dag måste användas, äro Johanneshus och Tromtö samt Skärfva, -- hvars boningshus blifvit bygdt och på eget sätt inredt af den i vår sjöhistoria namnkunnige Amiral Chapman, -- Lyckeby, Hoby, flere andra att förtiga.

XIII

Musik. Baler. Theater m. m.

Brunns-direktionen har under de sednare 15 à 20 åren städse anskaffat musik från omkringliggande regementens musik-corpser, hvilken under den mest besökta tiden af brunns-sejouren vistas i Ronneby. Hvarje morgon klockan 5 börjar musiken revelj, då de flesta gator passeras och hvarigenom brunns-sällskapet uppväckes. Från klockan 6 till 8 exeqveras musik på brunnsplanen, och, då väderleken tillåter att bönen kan förrättas ute, biträder musiken med choral.

Utom det, att musiken är skyldig mot särskild, ringa afgift att biträda vid brunns-sällskapets utfärder och erextra nöjen, då den derom tillitas, åligger den äfven att hvarje afton emellan kl. 8 och 9 hålla tupto, hvilken på sednare tider skett å den vackra Snäckebacken.

I Ronneby har alltid varit vanligt, att, genom brunns-direktionens försorg, 3:ne publika baler i brunns-salongen under brunntiden anställas. Af dessa har den 2:dra balen vunnit en viss ryktbarhet och ansetts såsom Ronneby brunns karneval, då ej allenast ortens och närmaste städernas ståndspersoner, utan äfven landsbygdens allmoge begagnat denna dag att besöka brunnen och sina dervarande anhöriga och vänner.

I brunns-salongen finnes numera anskaffadt ett nytt och utmärkt godt fortepiano, hvilket af brunns-sällskapets musik-kunnige ledamöter, när som helst, får begagnas. Detta arrangement har i hög grad befordrat trefnaden och sällskapslifvet vid brunnen.

I Ronneby köping finnes en theater, hvarå vanligen under brunns-sejouren någon af vara bättre kringresande theater-trupper uppföra spektakler, och då vanligen spektaklet börjas så tidigt, att brunns-gästerna utan att försynda sig emot dieten, kunna detsamma bivista, har detta tidsfördrif temligen allmänt begagnats.

Tidningar äro i societetens lokal att tillgå mot billig afgift. Boklåda jemte ett mindre lån-bibliothek har hittills hållits af Apothekaren G.Berling i Ronneby.

XIV

Transport-medel m. m.

Såsom förut är nämndt, ligga Ronneby helso-källor en åttandedels mil utom köpingen, hvadan för de fleste brunns-gäster, som bo i densamma, och för sjuke försorg måste dragas, så att de utan för stora olägenheter och kostnad må kunna hvarje morgon inställa sig vid källorna. De förmögnare, som medhafva hästar och åkdon, försumma vanligen icke att begagna dessa fortskaffnings-medel. Äfven finnes en brunns-wurst med plats för 10 à 12 personer, hvilken kan få hyras för färd till och ifrån brunnen, samt för utfarter. Det fortskaffningssätt, som emedlertid är i mångas tycke både angenämt och minst dyrt, så vida man ej vill begagna egna ben, är onekligen det, som genom brunns-slupar erllålles. Dessa äro med väf täckta, större båtar, som, genom direktionens försorg, mot ringa afgift hållas de brunns-sökande tillhanda för färd på Ronneby å från köpingen till brunns-lokalen och tillbaka alla timmar på dagen, om så åstundas. Dessa båtar äro vanligen 3:ne, hvardera rymmande omkring 20 à 25 personer, och afgå reguliert hvarje morgon från brunns-societetshusets brygga i köpingen till brunnen, den första kl. 1/2 6, den andra kl. 3 /4 till 6, och den tredje kl. 6, samt återvända efter slutad bön.

INSTRUKTIONT

för

Direktionen öfver Ronneby Helsobrunnen.

_ 1. Ronneby helsobrunns tillsyn, styrelse och förvaltning i ekonomiskt hänseende ombesörjes af en direktion, som, bestående af ordförande och sex ledamöter, oberäknadt brunns-intendenten, hvilken är bland desse sednare sjelfskrifven, förordnas och utses bland ortens ansedde och driftige män af konungens befallningshafvande, under hvars öfverinseende brunnens vård sig befinner och som följaktligen eger rättighet affordra direktionen redogörelse för dess tillgöranden. Vid ordförandens eller ledamots afgång göre direktionen anmälan om annans förordnande i stället.

_ 2. Angående helsobrunns begagnande i medicinskt hänseende, ordningen för vattnets drickning, badens tagande, dieten, patientens iakttagelser under brunns-terminen, beredande af tillfälliga beqvämligheter, nöjen och tidsfördrif, brunnsdricekningens början och slut, jemte annonser härom, tillhör brunns-intendenten att ordna och ombestyras, utan att direktionen eger deri sig inblanda, med mindre dess rådplägning och biträde i en eller annan del påkallas ellet brunnens tillhörigheter och bestånd blottställes.

_ 3. Hvalje år den 24 April eller, om helgedag då inträffar, påföljande sockendag och dessemellan, så ofta nödigt pröfvas, sammanträder å Brunnen eller i Ronneby köping direktionen på ordförandens kallelse, och vare direktionen fulltalig eller berättigad att, då af direktionens åtta medlemmar fem tillstädes äro, fatta beslut och förekommande ärenden afgöra. Skulle ordföranden vara hindrad, anmode han någon ledamot sammanträdet bereda och på lämpligt sätt vederbörande kunggöra, och vare dervid den ordförande, som de närvarande sinsemellan för tillfället utse; men inträffa dervit paria veta, bestämmes ordföranden genom lottning. I händelse af stridiga meningar i öfrigt, utrönes beslutet genom röstning per capitn, och då, vid förefallande voteringar, rösternan äro lika deladoe, ege ordföranden afgörande röst.

Hvarken ordförande eller ledamot åtnjute något arfvode.

_ 4. Vid alla sammanträden föres ordentligt protokoll af den direktionen dertill anmodar och sådant sig åtager. Alla i direktionen beslutade skrivelser eller utlåtanden inflyta i bref-diario.

_ 5. Direktionens allmänna åligganden är att bevaka brunnens utfärdade taxor eller annorledes vederbörligen bestämde inkomster, till hvilkas uppbörd direktionen eger antaga skicklig och vederhäftig person mot lämpligt arfvode.

_ 6 För brunnens kassa-behållning, som, såvidt den ej medtages till inrättlingens vidmakthållande, bör göras fruktbar, ansvarar direktionen och göra derföre fullständig, af verifikationer åtföljd, redo inför konungens befallningshafvande vid hvarje års slut.

_ 7 Öfver brunnens alla tillhörigheter hålles fullständigt inventarium; och böra staketer och byggnader noga tillses och årligen synas, samt befintlige skador eller bristfälligheter skyndsammast afhjelpas, såväl härå som å inventarii-persedlarne.

_ 8. Nybyggnader få ej uppföras förrän kostnadsförslag och ritning derå blifvit hos konungens befallningshafvande upptedde och pröfvade.

_ 9 Skulle brunnens tillgångar ej förslå till dess upprätthållande, medelst reparationer, byggnader och anstalter, så har direktionen sadant hos konungens befallningshafvande att anmäla och föreslå, hurusom förlägenheten må kunna afhjelpas, samt brunnens anseende och förkofran ej blottställas eller förspillas.

_ 10. Direktionen eger antaga och afskeda betjening vid brunnen och badhuset; välja prestman tillböns förrättande i vanlig ordning under brunns-terminen, ombestyra, att brunns-sluparne förestås af pålitlige personer.

_ 11. Direktionen bestämmer i hvad mån fattige och obemedlade, sedan de aflemnat stadgad medgiftssumma, må, utan betalning, begagna brunnen eller under drickningen njuta understöd.

_ 12. Direktionen eger sinsemellan fördela vården af brunnen samt välja vissa detalj-föreståndare bland de ledamöter, som äro närmast boende och kunna egna en jemnare och mera oafbruten uppmärksamhet åt inrättningen och dess tillhörigheter.

_ 13. På direktionens anmälan om olägenheter för brunns och brunngästernas af lag bestämda rättigheter, skall ortens kronobetjening lemna en skyndsam handräckning och i möjligaste måtto förekomma oordningar vid brunnen.

_ 14. Då den i och för brunns-inrättningen utfärdade taxa måste lämpas efter föränderliga förhållanden, så läser direktionen vara betänkt att hos konungens befallningshafvande, i mån af behof, föreslå nödiga förändringar uti den förnyade taxa, som i sammanhang härmed blifver utfärdad.

_ 15. Efter hvarje brunns-termins slut bör till konungens befallningshafvande af brunns-intendenten aflemnas rapport om brunngästernas antal, samt densamma åtföljas af en anmälan från kassören på terminens utgifter och inkomster, utan att häraf rubbas föreskriften om ordentlig årlig redogörelse.

Carlskrona å Landskansliet den 30 Mars 1843.

O. NAUCHOFF
G.Trägårdh

Förnyad taxa

TAXA

å afgifterna vid Ronneby Helsobrunn

	Riksmünt	
	Rdr	öre
Hvarje ståndsperson erlägger:		
Till sjelfa Brunnsträttninge och till bestridande af kostnad för börens förrättande	5	-
” de fattige	1	-
” Brunns-skänken	1	-
och för musik som Brunns-direktionen underhåller under 3.ne veckors tid	-	75
Till Brunns-läkaren gifver ståndsperson efter behag såsom hittills *) varit varit vanligt	-	-

Bonde å eget hemman, dess hustru och barn betala:

Till Brunns-inrättningen och för bön	2	-
” Brunns-läkaren	1	-
” de fattige	-	25
” Brunns-skänken	-	50
Musiken	-	37

Af annan allmoge, mindre bemedlade hantverkare och betjening erlägges:

Till Brunnen och för börens förrättande	1	25
” Brunns-läkaren	1	
” de fattige	-	25
” Brunns-skänken	-	50
” Musiken	-	25

Badgäst, som lika med brunns-gäst begagnar brunns-salen, promenader och öfriga lägenheter, låte inskrifva sig i brunns-katalogen och erlägga enahands afgifter till de fattige och musiken, som brunns-gäst, men till brunns-inrättningen endast 4 -

Barn under 15 år betala hälften mot äldre personer - -

-----
*) Då det godtyckliga, genom dess obestämdhet, alltid är i högsta grad obehagligt både för den betalande och betalade, så har inom direktionen blifvit väckt frågan om afskaffandet deraf; och kommer utan tvifvel hädanefter att bestämd afgift äfven i detta hänseende å de vanliga debetsedlarne att uppföras

Hvar och en som begagnar bad betale

	Riksmyt	
	Rdr	öre
För Hebatiskt bad	1	-
Krydd ".....	1	-
Stål ".....	1	-
Salt ".....		75
Gyttje ".....		50
Varmt ".....		50
Kalt ".....		37
Dusch ".....		27

Carlskrona & Landskansliet den 19 Maj 1856
Efter nådigt förordnande

E.W.Nordenfelt
L.Peterson

Nuvarande Brunns-direktions medlemmar

Ordförande: Häradshöfding och Ridd. M.Gadd
Intendent: Doktor A.F.Hellman
Ledamöter: Grefve H.Wachtmeister
          Kapten och ridd C.v Boisman
          Kapten A v. Heidestam
          Doktor G.Rydberg
          Jägmästare E.Schreiber

Suppleanter: Apothekare G.Berling
          Fabrikör Franck

Brunnens Kassör och ombud: Hr A.Isberg Ronneby